

■ Jon Alonso Italo Calvinoren lorratzen atzetik Italian barna

ARGIA

■ Erle handi eta estresatuak sortu ditu gizakiak

■ Jexux Mari Irazu bertsoaren kontrapuntuak

■ Humberto Solás Kubako zinemaren ideologo

2008ko apirilaren 13a | LXXI. urtea | 2.132 zenbakia | 3,70 euro

Txema Montero

(Abokatua)

“Zortzi urtean
ez da erreforma
konstituzionalik
izango”

GERTURATU EUSKAL KULTURAREN UNIBERTSORA

Hari@ buletin elektronikoak euskal kulturaren aktualitatea gerturatzen dizu egunero. Albisteak, iritziak, adierazpenak eta, orain, beste bi sail berri: **Blog Miran** eta **Hari@ri tiraka**. Egin harpidetza **dokum@argia.com** helbidean eta doan jasoko duzu posta elektronikoz.

- 4 **Deabruaren abokatua: Eider Rodriguez.**
Sustrai Colina.

Pertsonaia

- 10 **Jaione Apalategi: "Oteizak beste modu batera egingo zituen gauzak".** Miel A. Elustondo.

Gaia

- 15 **Pixoihal ekologikoak: Benetan garbi eta merkeak diren bakarrak.** Estitxu Eizagirre.

Iritziak

- 16 **Juanjo Olasagarre. Ttakun (h)errenka.** Malenkonía.
17 **Asisko Urmeneta.** Gora Pro Nobis.
18 **Begoña Vicario.** Dir dir.
Amatiño. Aproba bako teorema.
19 **Joxe Iriarte Bikila.** Desjabetzak.
Joxemari Ostolaza. Eredugarriak.
20 **Bertso berriak. Bertso-jira bati jarriak.** Xabier Paya.

Erdiko kaiera

- 21 **Patziku Perurena: "Argitaletxeak beti negarrez, baina laguntzak beti haien zatiz".** Mikel Asurmendi.
27 **Argitalpenak.** Iker Barandiaran eta Pilar Iparragirre.
30 **Ezpalak.** Jon Torner.
31 **Abarrak.** Gorka Bereziartua.
32 **Ihesi. Donibane Lohizune-Ziburu: Denboraren zubian.** Sustrai Colina.
34 **Makina bat kontu.** Jabier Agirre, Joxerra Aizpurua, Jakoba Errekondo eta Nagore Irazustabarrena.
37 **Denbora-pasak.** Ana Zambrano eta Kike Amonariz.

Termometroa

- 42 **Gaindegia. Euskal Herriko behategia indartzen ari da.** Daniel Udalaiz.
44 **Batua ikasi berriek bizkaieraz nahi dute.** Onintza Irureta.
46 **Bero-beroa.** Juan Mari Arregi, Onintza Irureta eta Xabier Letona.

5 | 1968ko maiatza Parisen | Gorka Bereziartua

Berrogei urte joan dira 1968ko maiatzeko Parisko erreboltatik. Langileek, ikasleek, mota guztietako herritarrek kaleak hartu zituzten, mundu guztiaren arreta erakarri. Urteen joan-etorrian ordea, maiatz hura desitxuratu egin dute historia kontatzeaz arduratu direnek. Parisko gertakariak bizi izan zituzten pertsonekin elkartuta tes-tuingurua berreskuratzen saiatu gara.

25 | Jojo Bordagarai

Garbine Ubeda Goikoetxea

48 | Net Hurbil

Pello Zubiria

50 | Azkena

Iñaki Martinez de Luna

38 | Miren Azkarate | Mikel Asurmendi

Eusko Jaurlaritzak Bilbon duen egoitzan bildu gara Miren Azkarate Kultura sailburua-rekin. Kultura alor zabala eta anitza kudeatzen du. Jaurlaritzaren bozeramaile ere bada, eta eginkizun horretaz galdezka abiatu dugu solasaldia. Zapateroz ere galdezka, alajaina.

Jabetza: Komunikazio Biziagoa, S.A.L. Lehendakaria: Joxe Mari Irazusta. Zuzendaria: Xabier Letona. Zuzendariaren albokoa: Pello Zubiria. Erredakzio-burua: Estitxu Eizagirre. Erredakzioa: Urko Apaolaza, Lander Arbelaiz, Mikel Asurmendi, Gorka Bereziartua, Unai Brea, Mikel Garcia, Onintza Irureta. Dokumentazioa: Garbiñe Ubeda. Argazkilaria: Dani Blanco. Produktzioa: ANTZA, S.A.L. Sareko Argia: Eli Pombo, Jon Torner.

Kudeatzailea: Berdaitz Goia. Salmenta Burua: Bego Zuza. Harpidetzak: Urtzi Azpiroz, Olatz Korta. Publizitatea: Nere Armendariz. Idazkaritza Teknikoa: Ixabel Bereziartua. Sustapena: Esti Parada. Administrazioa: Marijo Aiertza, Mari Karmen Loiarde, Aloña Sorraluze. Bezeroen harrera: Nagore Lozano.

HELBIDEAK: Gipuzkoa: Industrialdea, 15. 20160 Lasarte-Oria. Tel: 943 371545. Faxak: 943 373403 (erredakzioa), 943 361048 (komertziala). Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberoa: Xalbardin baita. 64122 Urruña. Tel: 559 476000. Faxe: 559 476001. Nafarroa: Gazteluko Plaza 44, 3 eskuina. 31001 Iruñea. Tel: 948 222285. Bizkaia: P.K. 140. 48.100 Mungia. POSTA ELEKTRONIKOA. Erredakzioa: kazeta@argia.com. Komertziala: komertzial@argia.com. Harpidetzak: harpide@argia.com. Interneten: www.argia.com. Lege gordailua: NA 80-1963. ISSN: 0213-909X. Batzorde parekidea: 72562 E. Inprimategia: Antza S.A.L. Informatika: Adur Software Productions. S.Koop. Elk. Urtebeteko harpidetza. Hego Euskal Herria: 135 euro. Ipar Euskal Herria: 165 euro. Espainia: 135 euro. Beste atzerriak: 170 euro. Airez: 268 euro. Komunikazio Biziagoa S.A.L. Ametzagaitza Taldeko partaidea da.

Azala: Antza. Azaleko irudia: AGIP.

KULTURA SAILA
Hizkuntza Politikarako Sailburuordetzak
diruz lagundua

GIPUZKOA
zurekin, aurrera»

kutxa

“Magiak Euskal Herrian badu etorkizunik. Magoek, ordea...”

Xanti Antero | Txan magoa

Artxila Murtxila hitz magikoak Karrere ipuin kontalariak utzi zizkion. Autodidakta da eta sekulako magoa behar du, duela hamazazpi urte magiaz bizi delako.

FERMIN ETXEGOIEN

Argazkia: Maddi Soroa

Zure trikimailurik onena euskaraz aritzea al da?

Nire trikimailurik onena euskaraz aritzea baldin bada, Euskal Herri honetan euskaraz bizi ahal izatea da magia egitea, miraria, meritu galanta... eskizofreniak jota ez bukatzeko.

Magoak izebergak bezalakoak zarete. Ikusten ez dena askoz handiagoa...

Bai, halaxe da. Mago on baten lana da ikusleak izebergak ur azpian duen puska ez bakarririk ez ikustea, baizik eta ahaztea.

Txan egiten duzu eta nahi duzunaren alboan ageri?

Hormigoizko, abiadura handiko eta Visa txartelaren gizarretik harago, ilusioaren baratzeari egun lantzen duen edonoren alboan.

Asko al zarete Abiadura Handiko Trenaren aurkako magoak?

Bat edo beste. Eraiki duten altzairuzko teloia desagerraraziko nuke, atzean proiektu honek gure herriarentzat benetan zer suposatuko duen argitzeko.

Mago bezain umoregile zaitugu. Zein da oiloa eta zein arrautza?

Txan magoak ez du magiarik gabeko mundurik ulertzen; Xanti Anterok ez du umorerik gabeko mundurik ulertzen. Hala ere, arrautza izan zen lehena.

Untxia zaharkituta gelditu denez, nik erreserbako ardo on batekin bustitako bixigua nahiago.

Zer desagerraraziko zenuke?

Astebetetz kontsumo gizartea desagerraraziko nuke. Hartara, Hegoari beste begi (begirune) batzuekin erreparatuko genioke.

Euskal Herriko lehen magoa izanda, urruti ala gertu ikusten al dituzu Frantzia zein Espainiako lehenak?

Gurekin alderatuz, aipatu dizkidazun herrialde hauek urtetako tradizioa dute magian. Hemen abian gaude.

Eta nor pusketatan zatitu?

Eguneroko errutina, zati txiki bakoitza ilusioz ziprztinduz.

Esadazu Tamariz-i buruz ez dakidan zerbait.

Merkeago dela jostun bat gonbidatzea, Tamariz afari bueltan asetzea baino.

Behin rock kontzertu batean "telonero" ikusi zintudan!

Euskal Herriko hainbat talderekin egin ditut telonero lanak eta esperientzia polita izan da. Errepikatze gogoz nabil rockero zaharrak ez baikara horren erraz itzaltzen.

Herri honetan magiak ba al dauka etorkizunik?

Bai, magiak Euskal Herrian badu etorkizunik. Magoek, ordea... ■

Ibilbide literarioa Ligurian

Armiarma-habien bidezidorretik barna

Italo Calvinoren *Il sentiero dei nidi di ragno* (Armiarma-habien bidezidorra) nobela oinarri hartuta, Italiako Ligurian hasi du Jon Alonso kazetariak bere ibilbide literarioa. Bertako koadro sozial eta politikoa irudikatu digu ondorengo lerrootan, Italian hauteskundeak ospatzear diren honetan.

Testua eta argazkiak:
JON ALONSO

LAGUNA ETA BOK iritsi ginen Albengara (Liguria) eta galdetu egin genuen: bilatzen ari gara Felice Cascione delako baten oroitzapenean eraikitako monumentua.

Felice...!?

Erresistentziako bat.

Erresistentziako zer?

Zerbitzari batekin ari ginen. Errekurtsorik errazena da, noski. Andrea zuen izena, esan zigunez.

Erresistente bat. Erresistente bat bilatzen duzuela? Neu nauzue. 800 € hilean, gasolina 1,4 €-tan dagoen tokian. Monumentu hori niri egin beharko lidakete.

Andrea hau xelebrea zen, nolabait esan. Baina “celebre” hitzaren adieran kabitzen direnetatik, estimagarrienean.

Gasolinaren aipua laster ulertu genuen. Famatua eta errepikatua da, bai, italiarrek beren *macchina* direlakoak zenbat estimatzen dituzten.

Italiako errepide batean zoaz. Berdin da autopista, nazionala, laugarreneko errepidea edo sasi arteko bidexka. Bat-batean konturatu zara beti-beti-beti daukazula kotxe bat atzean. Badakizu hori zergatik gertatzen den?

Italiera eta gaztelania lehengusu propioak dira, eta Euskal Herrietan usatutako batentzat muga linguistikoak laxoak dira. Eta Andrea hura irekia zen.

Zergatik?

Beti daukazulako beste bat aurrean. Kar, kar, kar...

Ez dakit liguriarren umorearen erakusgarri esanguratsua den, baina badauka bere logika.

Felice Cascioneren oroitzapenean eraikitako monumentura iristeko ordu erdi on bat egin behar da menditik gora, armiarma-habien bidexketatik. Hori, menditarren batek kontatu nahi badizu non dagoen. Guri Massimok kontatu zigun bezala, detaile askoz. Monumentua *tedesco* (alemaniar) batek egingo dela. Eskultoreak berak ordaindu zuela mendi puntaraino garraioa. Urtero festa bat egiten dela bertan. Baina jende arruntarentzat ez da Felice Cascioneren monumentua, *Fischia il vento* baizik. Hirugarrenean galdetuta ikasi genuen.

Halako ibilbide literarioa osatzen ari ginen, baina errealtatearekin egin genuen topo. Gertatu ohi da. Esaterako, Berlusconi eta Veltroni hasiak ziren ordurako kartelak paratzen, artean otsailaren bukaera zen arren, ia bi hilabete falta zirelarik hauteskundeetarako. Ezkerrak Italia lur jota utzi duela, Berlusconi. Zer nolako herria nahi den aukeratzeko ordua dela, alderdien ginetik, Veltronik.

Berlusconi irabaziko du, baina, esan zigun Sabrina Terribilek, Genoako ANPI elkarteak idazkariak, eroapenaz, esango nuke.

Sabrina Terribile.

Nola esan duzu?

Liguria

Liguria Italiako ipar-mendebaldeko eskualdea da, muga egiten duena Frantziarekin mendebaldetik, eta Italiako Piemonte, Emilia-Romagna eta Toskanarekin. Denetara milioi bat eta zazpiehun mila lagun inguru bizi dira bertan. Hiriburua Genoa da, eta lau probintzia dauzka: Imperia, Savona, Genoa eta La Spezia.

Kosta partea oso jendetsua eta turistikoa da, San Remo, Portofino eta Santa Margherita Ligure bezalako herriei, eta Cinque Terre parke naturalarekin; barne aldea, aldiz, menditsua eta isolatua da.

Bertako dialektoa ligurera da, genoera ere deitua. Garrantzi handia eduki zuen Erdi Arotik XIX. mendera arte, ospe literarioa eduki zuelako, eta merkataritzako hizkuntza ere bazelako, Genoak itsasoko merkataritzan eduki zuen mendeetako nagusigoa tarteko.

Goiko irudian
Nassino
(Ligurian). Bertan
hil omen zuten
Cascione segada
batean.

Irribarre zabal bat egin, eta bota zuen:

Nire aita partisanoa izan zen, baina ez da bere orduko izengoitia. Izengoitiaz “Leone” zen. Terribile egiazko abizena daukat.

Makina bat aldiz emandako azalpena, hain segur.

Farinata bat jatera joan ginen. Goxo zegoen. Ez ginen ibili Mitxelin izardunen xerka. Pizza, pasta... ona eta merke. Oinarrizko produktuak (ogia, esnea...), gurean baino merkeago. Gasolina ez, ordea. Furgonetadunak kasu egin ohi die holako xehetasunei. Ardoa ere ona, ardoak mundu zibilizatuan daukan prezioan, hori bai. Sabrina Terribilek baieztatu zuen ANPI (Asso-

Fischia il vento

Felice Cascione (*il megù*), mediku komunista, bere gizonen eta borrokan ari zela zeharkatu zituen herrietako jendeak oso estimatua, Liguriako erresistentziako heroietako bat, 45ean hil zen Nassino herrian, segada batean. Hil baino lehen, ordea, kantu errusiar oso ezagun baten musikari letra paratu zion, partisansoen artean hagitz ezagun egin zen kantua osatuz: *Fischia il vento*.

*Fischia il vento e infuria la bufera,
scarpe rotte e pur bisogna andar
a conquistare la rossa primavera
dove sorge il sol dell'avvenir.
(Haizea dabil, ekaitza zakartu da
zapatak urratuak eta hala ere ibili behar da
udaberri gorria konkistatzeko
bertatik sortzen baita etorkizuneko eguzkia)*

2003an partisanso ohiek monumentu bat eraiki zuten Casanova herriko Marmoreo *frazionean* (auzoan), Cascioneren eta, haren bidez, borrokan eroritako partisansoen omenez. Mendi baten tontorrean ipinita, monumentura iristeko egin behar den bideak partisansoen borrokaren nolakoa imajinatzeke balio du. Urtero egiten omen da festa bat; bilatuz gero, baina, alferrik da Cascioneren monumentuaz galdetzea: mundu guztiarentzat *Fischia il vento* baita monumentuaren izena. Kantua mugarrria baita italiarren iruditeria kolektiboan.

ciazione Nazionale Partigiani d'Italia) bizi-bizirik dagoela. ANPIren Genoako egoitzara joan ginen arratsaldean bilera jendetsu samar batean bildurik zeuden. Estatutuak berriro behar omen dituzte. Kontu biologikoa da, zioen Sabrinak, dagoeneko partisanso ohi bakan batzuk baino ez daude bizirik. Elkarrekin jende gazteari ireki behar zaio, nahiz eta partisansoekin zerikusirik ez izan. Aurre egin behar zaie faxistei. ANPI ez da alderdi politiko bat, azaldu zigun Sabrinak. Partisansoetan ibilitako guztien elkarrekin da, eta denetarik dago: komunistak, sozialistak, katolikoak... Antifaxismoa da denak batzen dituen ezaugarria. Ulertzekoa dela esan diogu. *Fischia il vento* monumentuko oinarrian dagoen oroitzapen-harria txikituta topatu dugula, esaterako. Garrantzia kendu nahi izan dio; kultura falta; ganberro-keria hutsa. Eztabaidatzen hastea ez da kontua, baina ulergaitza dirudi haraino joateak ganberroarena egin nahi izate hutsarengatik.

Eta Rifondazione?

Saiatu gara mihitik tiratzen.

Rifondazione? Ufff, Rifondazione...

Ez du busti nahi, eta normala da, kanpoko "kazetari" edo "idazle" edo "auskalo zer" batzuen aurrean. ANPI mugimendu zibil eta anitza da, eta alperrik ari gara, ez dugu hortik aterako. Datozen hauteskondeei begira manifestu bat ateratu dute, "antifaxismoa uko egin ezinezko ondasuntzat daukaten alderdiei" botoa ematera deituz, eta izena aipatu gabe bada ere, Berlusconi ordezkatzeko duen indarrak "bere burua faxista aldarrikatu duten hautagaiak aurkezteko dituela" gogoratuz.

Rifondazione... Andreak oso ongi ulertzen ez ditugun biratu batzuk bota ditu. Zentrorantz biratu nahi omen duen amalgama bat, ezker hautsiaren pusketekin osatua, gobernuan egotea beste helbururik ez duen koadrila bat. Hori litzateke, nolabait esan, Andrearen hitzen eta iritzien bertsio "zuzen" samar bat. Rifondazione, Veltroni, Bertinotti, Prodi, D'Alema... Ez zaie serio hartu behar. Ez zaio inori kasurik egin behar, horixe Andrearen fedea. Ulargarria da. Izugarria da. Alderdi tradizionalak usteldu dira erabat, alternatiba sinesgarriak ez dago eta gehiengo soziala Milango presidenteari omen dago. Oraingoan, endekatze etengabearen azken kapituluak ei da atomizazioa eta munstroari oinak ezin geldiaraztea, antza.

Gure ibilbidea Ligurian hasten zen horixe delako Italo Calvinoren *Il sentiero dei nidi di ragno* (Armiarma-habien bidezidorra) nobelaren kokalekua. Gure ibilbide literarioaren oinarrian dagoen hipotesia da inork ez duela kontatu beren gizaratearen bilakaera politikoa eta soziala, azken berrogeita hamar, hirurogei urteetan, italiarrek bezain ongi. Bezaian koherente. Gorputz bat osatu arte, non atalak ongi bereiz baitaitezke. Koherente, kontaketa nagusian; ez kolore baka-

Partisanoen gerra

Historialari guztiak kopuruan ados jarzen ez badira ere, 1943. eta 1945. urteen artean 150.000 eta 300.000 lagun artean jarri omen ziren armetan Italian, alemaniarren eta bertako faxisten aurka borrokatzeko, Brigadetan antolaturik mendian, GAP (Gruppi d'Azione Partigiana) direlakoetan hirietan. 300.000 horietatik 30.000 bat emakumezkoak izan omen ziren. Denetara 40.000 baja inguru eduki zituzten, atxilotuak eta deportatuak kontatu gabe.

Sozialistak, liberalak, demokristauak, are monarkikoak ere partisano-sailetan elkartu ziren. Baina guztietan antolamendu mailarik, kohesio ideologikorik, eta borroka grinarik handienak erakutsi zituztenak komunistak izan ziren. Kopuruan ere haiek izan ziren nagusi.

45eko apirilean alemaniarrek etsi egin zuten, eta urte horretan bertan sortu zen ANPI elkarte (Associazione Nazionale Partigiani d'Italia, <http://www.anpi.it>). ANPIk biltzen ditu bizirik dauden aleak eta ekintza horien oroitzapena gordetzen du. Egoitzak ditu Italiako hiri garrantzizko guztietan eta borrokalari ohien izaera antifaxista atxikitzen du. Gaur egun elkarte zabaldu nahi dute, gizartearen parte hartzea erraztuz.

rreko, eta ez kontraesanik gabe, haatik, narrazio partikularretan, eta idazleen ibilbideetan. Mussoliniren diktadurako urteak Pavese kontatu ditu hobekien. Natalia Ginzburg bat edo Pratolini bat lagun. Calvinok eta Vittorinik kontatu zuten liberazioaren une katartikoa, ilusioaren eztanda, gizarte berri baten ametsa. Sciasciak, hogeita hamar urte geroago, ilusio guztien amiltzea, bi nobela zoragarritan: *Il contesto* eta *Todo modo*. Horiek argitaratu zituelarik, Franco bizirik zegoen oraindik. Aldo Moreoren bahiketa eta heriotza *Il affaire Moro* liburuan. Balestrinik, *Vogliamo tutto* eta *Gli invisibili* direlakoetan, langilearen bilakaera eta ustelkeria orokorraren aurkako erreakzioa. Battistik, berunezko urteetako militante armatuen bizimodua, atzerrian edo kartzelan. Ildo oso bat da, Italiako literaturaren barruan. Hobe ikasten da Italiako berri bere literaturaren bidez, historia liburuen, telebistaren edo prentsaren bidez baino.

Hipotesi honen bigarren partea da kontaktuzun erraldoi baten itxura daukan ildo horrek balio beharko ligukeela. Mirail moduan ez bada,

Alderdi tradizionalak usteldu dira
erabat, alternatiba sinesgarriak ez
dago eta gehiengo soziala Milango
presidentearekin omen dago.
Endekatze etengabearen azken
kapitulua ei da atomizazioa

kontrasterako zera bezala. Froga-harri. Italiako gizartearen eta gurearen arteko diferentziak nabarmenak dira. Baina antzekotasunak ere bai.

Bakarrik Liguria eskualdean bost edo sei mila borrokalari ibili ziren mendian 43ko irailetik 45eko apirilera arte. PCIkoak ziren nagusi, beste alderdietakoak ere egon arren. Calvino bera partisano-sailetan ibili zen, Ligurian, familia San Remokoa baitzen. Ez zen idazle bakarra izan. Italia guztian, Vittorini ere bai, Cassola ere bai... Pavese ez, horretarako nahiko kemenik bildu ez eta, nonbait, bera ere komunistak izan arren. Italiako idazle inportanteenetan, nekez aurkitzen da une batean ez bada bestean PCIkoa izan ez denik.

Italiarrak diktadura baten pean bizi izan ziren. Zibila ere izan zen liberazio-gerraren ondoren bota zituzten Mussoliniren faxistak eta alemaniarrek, yankien laguntzarekin. Franco ohean hil zen. Ezberdintasunak eta antzekotasunak. Ausartegia izango da esatea, are burugabekeria ere agian, baina irudipena daukat PCIk, mendealdean indarrik handiena izan duen alderdi komunistak, botoen %30a izatera iritsi zenak, bildu duen atxikimendua, historiaren hondamendiez haratago, eta ideologiaren miserien gainetik halako nahikunde edo lilura kolektibo baten isla dela. Gizartea benetan aldatzekoa, justuagoa izatekoa. Norberak bila ditzala paralelismoak eta dibergentziak hemen bizi (izan?) gaituen lilurarekin. Eta edonola ere ez ahaztu, otoi, litekeen mundurik onenean bizi garelako atzo gaueko kontua dela. Inor ez dela uste horretan bizi, ez hemen, ez Europan, ez lehen munduan, joan diren berrogeita hamar urteetan.

Berlusconiren piurek ez dituzte ANPIkoak ustekabean harrapatzen. Mussoliniren aire bat ere badauka, gizonak. Non egongo ote dira, eta zertan, bestalde, Balestriniren ikusezinak? Milanon, Erroman, Torinon, ausaz. Hemen bertan ere, Genoan, G-8 horren bileraren aurkako protestetan, zeinean polizia manifestari bat garbitu baitzuen. Globalizazioaren aurkako mugimenduetan, diot nik, jakin barik. Alerik geratzen bada, bestalde. Balestrini bera eta Negri bera bakean utzi omen dituzte, antza. Battistik Frantziar argitaratzen du, frantsesez, italieratik itzulita, eta kartzelan dago, Italian. Ez da ikasbide txarra. Jantziak urratu genituen gurean Sarri agertzen zen erakusketa bat debekatu zutenean.

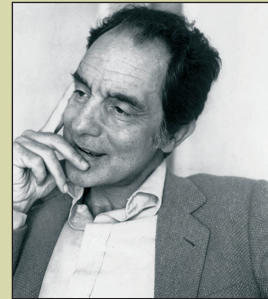
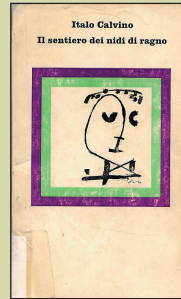
Hobe ikasten da Italiako berri bere literaturaren bidez, historia liburuen, telebistaren edo prentsaren bidez baino

Baina Italian, Italia demokratikoan, errepublikanoan, Battistik ezin du argitaratu. Eta bere hizkuntzan, inon ez. Balestrinik, *Vogliamo tutto*-ren hitzaurrean: erantzun kapitalistak betiko tresnak erabili zituen; lehenik eta behin, bortxazko errepresioa, poliziaren eta epaileen bidez. Milaka atxilotze eta prozesu langileen abangoardiaren aurka... Errepresio judiziala. Italiak ez zuen horregatik demokrazia-labela galdu. Orain hogeita hogeita hamar urteko kontuak dira. Gure baitan itxita bizi izan gara euskaldunok, gure zilborrari begira, dena asmatuta dagoela eta ez garela besteengandik ezberdin erabat ikasi gabe.

Genoako alde zaharra labirinto bat da. Urrea Ameriketara jaio, Espainian hil eta Genoan lurperatzen dutela idatzi zuen Quevedok. Kasu, genoar bati ziria sakatu nahi izanez gero. Genoak historia luzea du, eta itsaso zabala. Inor ez da kanpotar. Pim bera, Calvinoren *Il sentiero*... nobelako haur protagonista, Genoako portu ondoko kale hauetako umea zen, *Carrugio Lungokoa*. Bere arreba prostituta zen. Lau kalek –Via Prek, Via del Campok, Via di Fossatellok eta Via San Lucak– osatzen omen dute *Carrugio Lungo* izenaz ezagutzen den karrika hori, mutur batean Genoako goi aldeetan, eta bestean Piazza Banchin bukatzen dena. *Lo que pasa es que tú eres un jodón y yo una jodona*, entzun genion, pasieran, sakeleko telefonoaz ari zen prostituta bati, gaztelaniaz, Karibeko azentuaz. *Sentiero* horretako orriren batean partisoanek ikusten dute, menditik, aliatuek Genoa nola bonbardatzen duten, eta animoak ematen dizkiete hegazkinei, beren etxea suntsitzen duten lehena izan dadin. *Casa mia per la prima!* Genoa omen da, hori kontatzen dute harrotasunez, bederen, amerikarrak iritsi aitzin, bere kabuz, alemaniarretatik eta faxistengandik askatu zen Italiako hiri bakarra. ANPIIn argazki handi eta ederra daukate. Jeneral alemaniarrek Piazza Ferrarira, hiriko erdigunera alegia, iristen ari dira, jende olde bat karrika bazterretik begira. Eta partisoanek inguratzen dituztela, euren armekin. Handik bi egunetara dena zegoen martxan, elikadura-horniketa, garraio publikoa, eskola... kontatzen du Sabrinak. Gaur egun abortuari buruzko legearen aldeko pintadak ikusten dira. Sabrinak dio Ratzingerren eskua luzea dela, eusten saiatzen direla, nekez bada nekez.

Eta Moro? galdetu dugu, justu egunotan bere bahiketa-hilketaren hogeita hamar urte betetzen direla gogoratuz. Torinoko *La Stampa*

Italo Calvino

Italiar idazlea, halabeharrez Kuban sortua, 1923an, bere gurasoak han bizi izan zirelako bolada batez, lana zela kausa. Agian Italiako idazlerik ezagunena nazioartean 1945etik hil zen arte, hau da, 1985era arte. Bigarren Munduko Gerra bukatu eta berehala hasi zen argitaratzen, *neorealismoa* deitu izan den korrontearen barruko idazle garrantzizkoenetakoa izatera iritsiz. Lehen garai horietakoa da artikuluan hainbeste aldiz aipatzen den nobela, *Il sentiero dei nidi di ragno*, 1947an argitara emandakoa. Gerra garaian partisoanekin borrokan ibili eta gero, PCIn sartu zen 1945ean. 1960tik aurrera bere literaturak bilakaera nabarmena eduki zuen, eta narrazioaren potentzialtasuna zein intertestualitatea aztertu nahi zituen molde baterantz lerratu zen. Idazle ezinbestekoa da Italiako joan den mende Erdiko literaturaz interesa duenarentzat, eta aski interesgarria, baita ere, mendealdeko literaturaren norabideak aztertu nahi dituenarentzat. Artikulu honen jatorrian dagoen ibilbide literarioaren eragilea. Berak jakin gabe, noski.

Hungariako inbasioa gertatu zenean (1956) utzi zuen alderdi komunista. Une haiek gogoratuz, hitz hauek idatzi zituen 1980an:

“Gu, komunista italiarrok, eskizofrenikoak ginen. Bai, uste dut horixe dela termino zehatza. Gure baitako parte batekin egiaren lekukotasuna, ahulei eta zanpatuei egiten zitzaizkien irain guztien mendekatzaileak ginen, izan nahi genuen, gehiegikeria ororen aurkako justiziaren defendatzaileak. Gure baitako beste parte batekin, ordea, irainak, gehiegikeriak, alderdiaren tirania, Stalin justifikatzen genituen Kausaren izenean. Eskizofrenikoak. Disoziatuak. Oso ongi gogoratzen naiz herrialde sozialista batetik zehar bidaiatzea suertatzen zitzaidan, guztiz deseroso, kanpotar, etsai sentitzen nintzela. Baina trenak berriro Italiara ekartzen ninduen, muga zeharkatzen nuenean, neure buruari galdetzen nion: baina hemen, Italian, Italia honetan, zer izan daiteke bat, komunista ez bada? Hona bada, zergatik mendealde-ekialdearen arteko urteak, estalinismoaren bukaerak, pisu astun bat kentzen zigun bularretik: gure irudi morala, gure nortasun disoziatua, berriro osatzen ahal zelako, iraultza eta egia berriro bat zetozelako. Hauxe zen, egun haietan, gure arteko askoren ametsa eta itxaropena.”

Nago hitzok oihartzun berezia daukatela egun eta hemen.

Aldo Moro

1978ko martxoan Italiako gizarteak sekulako astinaldia jaso zuen: *Brigate Rosse* taldeak Aldo Moro, alderdi demokristauaren burua eta Errepublikako lehendakaria, bahitu zuen. Hainbat presoren askatasuna eskatzen zuten Mororen biziaren ordain. 55 eguneko bahiketa eta gero, ez zen konpontzeko modurik izan eta *Brigateek* hil egin zuten politikari demokristaua, izan ziren negoziazio guztiek huts egin eta gero. Morok aldeztu omen zuen PCI demokristauarekin batera gobernuan sartzea ("konpromiso historikoa" deitu zena). Hilketaren ondorioz, Cossiga barne ministroak dimisioa eman zuen. Gubernuburua zen Andreotti ere eszenatokitik desagertu zen. Sciascia idazleak arazoak eduki zituen, sektore batek Mororen hilketa nolabait eragiteaz akusatu baitzuen. Toni Negri, unibertsitateko irakaslea eta teoriko marxista, langileen autonomia-mugimenduen zale, espetxeratu zuten, akzioaren "egile intelektuala" izan zelakoan. Partido Radicalak bere hautes-zerrendetan sartu zuen handik urte gutxi

batzuetara, eta aske atera zen. Inmunitatea kendu zioten, baina, eta Frantziara ihes egin zuen, "berunezko urteetan" parte eduki zuten beste milaka italiarrekin batera, borroka armatuaren aldekoak izan, ala besterik gabe langileen antolaketa autonomoaren aldekoak eta anti-sistema izan. Cossiga Errepublikako lehendakaria izatera iritsi zen, baina berriz eman zuen dimisioa, ustelkeria kasu eskandaluzkoak gertatu eta gero, zeinetan Andreotti bera eta Bettino Craxi Alderdi Sozialistako burua ere nahastuta ibili baitziren. Hogeita hamar urte geroago, Mororen alargunak salatzen du "estatu arrazoia" nagusitu izanak, benetan ezkutatzen duena dela Moro deserosoa zela, baita bere alderdiko kideentzako ere; CIAk hartu zuela parte zabaldu da, PCI gobernura iritsi zedin saihesteko; eta gero eta zabalduago dago *Brigate* direlakoak manipulatu egin zituztela batetik eta bestetik, estatu gizona bizirik atera ez zedin, bere garaian Sciasciak iradoki zuen bezala *Il affaire Moro* liburuan.

egunkariaren ale bat erakutsi digute, aurtengo otsailekoa. Alargunak elkarrizketa bat eman du. Ez nioke bostekoa emango nire senarraren heriotzaren arduradunari. Baina ez dirudi *Brigate Rosse* haiei buruz ari denik. Aldok dena zekien guztiei buruz, horra zergatik hil zuten, alargunak. Cossigak erantzun du, erantzutera behartuta ikusi omen du bere burua: Mororen alargunari edozer esatea zilegi zaio. Barkabera. Baina gauza jakina da gizon handi baten familiakoak ez direla zertan handiak izan (alargunaz eta semeaz ari da). Oldarkor. Hogeita hamar urteko distantziaz, hobeki ikusten da noraino ziren egokiak Sciasciaren iritziak, argia izateak arazoak ekarri bazizkion ere. Gutxienez ez zen kartzelara joan; Negri bai, ordea.

Ventimigliatik Genoara doan kosta zatia ez da Benidorm (hura okerragoa da), baina badu

ANPI (Associazione Nazionale Partigiani d'Italia) mugimenduaren batzarretako bat.

antzik. Calvinok *La speculazione edilizia* (Espekulazio inmobiliarioa) izeneko nobela labur batean ederki kontatu zuen. Kostatik barrurantz hamar kilometro egitea aski 2.000 metro inguruko mendiak topatzeko, batzuek Liguriako aurre-Alpeak edo besterik gabe Liguriako Alpeak deitzen duten tokia. Armando Garellok Nassino herrian du olio-errota. Hemen, Nassinon, hil omen zuten Cascione segada batean, 45ean. Cascioneren heriotzak badu osagarri epikorik; hilabete batzuk lehenago bi faxista harrapatu zituen Cascioneren gizon-sailak. Horietako bat bereziki ongi tratatu omen zuen Cascione, hainbeste ze Brigadako batzuek kargu hartu zioten. Cascione erantzun, orduan: mutilak ez du errurik, bere amak ez badu hezi askatasunaren balioetan. Faxistek ihes egitea lortu zuten, noizbait, eta handik gutxira Cascioneren parti-

2008ko apirileko hauteskundeak

2006ko hauteskundearen ondoren Romano Prodi buru zuen zentro-ekerreko koalizio batek osatu zuen gobernu Italian. Gobernuak demokrazia kristauaren sektore aurrerakoienetatik komunistetarako espektroa hartzen zuen bere baitan, euren burua zentroko aldarrikatzen duten alderdi txiki batzuk ere barne. Dirudenez, Italiako Hauteskunde Legeak atomizazioa faboretzen du, eta

horren ondorioz, alderdi txikien hedatzea eta proportziorik gabeko indartzea dakar. Hain zuzen, Gobernuari hiru eserleku eskaintzen zion alderdi txiki horietako baten transfugismoak ekarri zuen Prodiaren Gobernuaren erortzea, eta 2008ko apirileko hauteskundearen deialdia. Ematen duenez, bere lerroetan faxista aitortuak biltzen dituen Berlusconi ultraliberalaren hautagaitza da faboritua.

daren bila itzuli, alemaniarren oste handi batekin. Cascione inguratutik geratu zen, Garellor olio egiten duen herri honetan bertan, Nassinon alegia, beste bi lagunekin; batek ospa egitea lortu zuen; Cascione bera zauritu zuten; hirugarrena harrapatu, eta torturatzen hasi, hitz egin zezan. Ea bera zen partida-burua. Ea bera ez bazen, nor zen. Orduan Cascione bera ezkutalekutik atera: utzi bakean, burua neu naiz-eta. Bertan akabatu omen zuten, tiroka.

Egia, gezurra, edo bietatik daukan kontaera estilizaturik, egia dena da Calvino Cascioneren heriotzaren berri eduki eta gero sartu zela PCIn, hildakoaren postua hartzeko edo. Eta *Il sentiero...* nobelan bada episodio honen aztararik: partidako bat traidorea da (*Piel*, ezize-nez); eta partidakoek bi faxista harrapatu eta akabatzen dituzte. Cascioneren heriotzaren mendeku literarioa bailitza.

Garello zaharrak 70 urtetik gora eduki behar ditu, aise. Beraz, oso litekeena da bera haurra izatea gertaera epiko hauek guztiak gertatu zirenean.

Gertaera horien berririk bai? Hemengo azeitunak %40ko aprobetxamendua dauka oliorako, eta Espainiakoak %15 baino ez.

Ez da gaztelaniaren eta italiarraren arteko saltoa, bakarrik. Konparaziorako, Nassinon eduki genuen solasean, ikasi genuen Ligurian, dialektoz, artaleari *grano di turco* esaten zaiola. Ez, ez diezaiozun errua hizkuntzari egotzi, bakarrik. Gu kazetari txarrak, eta hura agure azeria.

Nassinoko jendeak, edo Casanovakoak, ez luke gaizki emango euskal ruralismo bati buruzko film batean, ez horixe. Eta kosta hiperrurbanizatu eta turistikotik ordu laurdenera daude. Alex Mendizabalek, Erromako Associazione Culturale Euskara elkartearen buru egiten duenak, italiarren dialektalizazio handiaz ohartarazi gaitu. Eta iparraren eta hegoaren artean dagoen kontrasteaz, are arrazismoaz. Nik, Italia ezagutzen dudana apurra, bere idazleengatik ezagutzen dut. Eta bertan egin

ditudan bidaietatik. Hobe, bidaietako batzuk bere literaturaren lilurak eraginda egin ditut. Literaturak jaso du Mendizabalek aipatzen duen arrazismo horren marka; Garibaldik eraman omen zuen xaboa hego aldera; eta hego-koek, jatekoa zelakoan, ahoan sartu. Klasiko bat da. *Terroni* irain peioratiboa erabiltzea bezala. Iparra-hegoa dialektikak edukiko du funtsa, noski. Baina nahiko nituzke ikusi Liguriako menditar hauek kostako Imperian, edo Savonan. Zer esanik ez Genoan. Edo genoar bat Liguriako mendi hauetan. Pavesek *Paesi tuoi* gogoangarrian kontatu zuen bezala, esaterako. 2008ko otsailaren bukaeran, zirkuitu ofizialeetatik aterata, ez du ematen Paveseren mundu hori hain urruti dagoenik. Baina ustezko aurrerapenaren lilurak itsutu dituenek, soilik, neurtzen ahal dute xehetasun hau gutxiagotasun-gehiagotasun parametroetan. Bide batez, gure artean: nondik atera dute hainbat espainolek eta are euskaldunek italiarren aurrean erakusten duten nahikotasunezko aire hori? Eta zergatik?

Iparra-hegoa, herria-hiria tentsio horren harira, Adriano Celentanoren *Un albero di trenta piani* kantua etorri zait burura: *Belli come noi ben pochi sai ce n'erano e dicevano quelli vengono dalla campagna*. Kantuak herriatik hirirako exodoa ez ezik, hondamendi ekologikoa ere kontatzen du. 72koa da, hor nonbait. Nork zekien hemen zerbait ekologiaz 72an? Batek beti inpresioa du italiarrek hamabost, hoge, hogeita hamar urte lehenago bizi izan dituztela gu gero inarrosi gaituzten gertaerak. Horixe esaten saiatzen ari naiz, horixe adierazi nahi izan dut.

Eta horrek ondorio praktikorik al dakar? Baliteke, ez dakit. Ikasbideren bat ateratzen saiatzen ari naiz, nire baitarako. Hau bururatzen zait maizen, baina: beti bezala gabiltzala, italiarrak eta gu, eta denak, bueltaka, astotxoak bezala, sudur aurreko azenarioaren atzetik. ■

Batek beti inpresioa du
italiarrek hamabost, hoge,
hogeita hamar urte lehenago
bizi izan dituztela gu gero
inarrosi gaituzten gertaerak

Jexux Mari Irazu

«Zerbait hobeia eskaini ahal izateko dedikatzen naiz bertso-tara»

Larrauldik Hernanira okupa jaitsi, eta familiarekin etorri da bueltan. Ez da Larraul urte gutxian asko aldatu den bakarra.

SUSTRAI COLINA

Argazkiak: Karlos Corbella

Goizean jaiki eta semea eskolara eraman duzu. Zuk gazteleraz hasi behar izan zenuen eskolan.

Bai, 14 urte arte erdaraz ikasi nuen. Larraulen hasi eta herriko eskola itxi zenean Asteasun ibili nintzen. Eskola nazionalak ziren orduan eta bi urte gazteagoek izan zuten euskaraz hasteko aukera. Gogoan dut iritsi zela unea erdaraz pentsatzen nuena eta orduan kito esan nuen. Aldatzea ez zitzaidan asko kostatu, eta institutuan bai, euskaraz ikasteko aukera baliatu nuen, erdiak baino gehiagok erdaraz segi zuen arren. Herri txikietan erdaraz egiteko joera handia zegoen. Prestigiosko hizkuntza gaztelera zen. 34 urte geroago, Larraulen berriro eskola izatea lortu dugu eta espero dut euskara eta euskararen kalitateari buruz gutxi hitz egin behar izatea.

Ettxera itzuli, egunkaria zabaldu eta Euskal Herriko Bertsozale Elkartearen etorkizuneko asmoei buruzko artikulu bat dator.

Bertsozale Elkartek 20 urtean ez sinesteko moduko lana egin du bertso-laritzaren alde. Bertso-laritzaren palanka nagusia izan da eta emaitzak begi-bistakoak dira. 20 urteko ibilbide hori berme sendoa da etorkizuneko asmoei heltzeko. Harro nago Bertsozale Elkarteko bazkide izateaz. Hala ere, konkreziara jaitsita, epe laburreko

apustu nagusiak proiektu orokor eta konpartitua finkatzea izan behar luke. Ikerketa balio handiko tresnatzat daukagu baina hurrengo pausoa ematea falta zaigu. Uste dut, bertsozale-tasunaren azterketaz gain, ezinbestekoak ditugula, bai Elkartearen ibiliaz haratago doan 20-25 urteotako ebaluazioa, baita gaur eguneko bertso-laritzaren errealitatearen azterketa ahalik eta osoena ere. Nola finkatuko ditugu etorkizuneko helburu eta lehenetsiak egoeraren diagnosi konpartiturik gabe?

Artikulu nagusiaren azpian bertso-eskolei buruzko koadro bat dago.

“Originaltasuna zein irudimena euren hutsean ez zaizkit beti meritu iruditzen, ez behintzat erdi ihesbide direnean”

Nortasun agiria

1972ko urriaren 27an jaio zen Larraul (Gipuzkoa), zortzi senideko familia batean. Filosofia eta antropologian lizentziatua, plazaz plaza dabilen bertso-lari ezaguenetakoa da. 1995 eta 1999an Gipuzkoako txapel-dun-orde, 1997 eta 2001ean Euskal Herriko txapelketa nagusiko finalista izan zen. Horretaz gain, *Hernaniko Kronika*ko lehen lantaldeko partaide izan zen, eta www.bertsoa.com plaza digitaleko sortzailea da.

Bertsolaritzaren transmisioan pauso handi eta interesgarriak ematen ari dira. Elkartea lantzen ari den transmisioari buruzko plan globalak fruituak emango ditu. Espero dudana da, berriz ere bertso-eskolak transmisioaren familiako anaia pobre gisa ez gelditzea. Bertsolari naizen aldetik, ordea, formakuntzan defizit bat daukagula (edo daukadala) sentitzen dut. Bertso-eskolan ikasten den oinarritzko formazioaren hurrengo zatia behar genuke. Ez dakit noiz artekoa, eta badakit formazio nagusia beti izango dela norberak landu dezakeena. “Eta hemendik aurrera nola egiten da bertsotan hobetzeko?” galdetu zidan bertso-eskolan urte dezente daramatzan gazte batek, Gipuzkoako txapelketaren atarian. Ez nuen taxuzko erantzunik ematerik lortu. Musikene bezalako goi-bertsolaritza eskola bat behar dela iruditzen zait, niretzako berandutxo izango da baina.

Beste diziplinekin nahasi eta elkar aberasteko beharraz mintzo zen bertsokidearekin oroitu zara. Beste diziplina horiek zein diren daukat zalan-tza. Agian, eta nigandik hasita, beste errealitate batzuk gehiago ezagutzea falta zaigu. Gizarte gaietako errealitate asko adibidez. Kantatzen dugun mundua hobeto ezagutu behar genuke.

Egunkaria itxi eta ordenagailu aurrean jarri zara. Urtebete pasa da bertsoa.com sortu zenuela...

Doinu luzeak

“Eskolartekoan denak doinu luzeetan kantatzen dutelako kexatzen gara. Baina gu, final batean, noiz hasten gara 10eko handian? Horren ardura plazan gabiltzanok daukagu. Nola esango diegu gaztetxoei guk egiten duguna ez egiteko? Esaten dugunak ez, egiten dugunak balio du”.

Bertsoa.com bertso plaza digitala bertsolaritzari buruzko kanal tematiko bat izateko bokazioz sortu zen, esperimentazio dosi handi batekin. 2007an 200 bertso ekitaldi zabaldu zituen sarean, horietako asko zuzenean. Aurren, zuzeneko emankizunetan egin du apustua. Astero bertso saio bat emango du zuzenean eta bertsozaleek bideoak igotzeko gune propioa izango dute laster. Informazioa jarraitzeaz gain, lau mahai-inguru ere antolatuko ditu ARGIA astekariarekin elkarlanean. Nire ikuspegitik, desoreka handia dago plazetan sortu, eta bildu eta zabaltzen denaren artean. Kontraesana dirudi, baina bertsolaritzak gizartean prestigioa irabazi duen bezala bertsoak –bertso sorkuntzak berak– galdu egin du, edo ez du proportzio berean irabazi. Gaur egun 13.000 lagun biltzen dituen ekitaldia soilik ematen da zuzenean medio nagusietan. Egun bertsolaritzak gizartean duen presentziarekin nahiko mami dago hedapen zabalagoa egiteko.

Ordenagailua itzali, autoan sartu eta bertso-bazkari batera bidean jarri zara. Fabrika abandonatu baten paretik pasatzean pintada bat irakurri duzu: “OKUPAZIOA”.

Nire okupa garaia ez zen izan 18 urterekin mundua aldatzeko grinak eragindakoa. Okupazioaren filosofia bizi genuen, baina gehiago zen identifikatzen nintzen inguruko jendearekin

egoteko aukera. Gurasoei ez zitzairen erabakia gehiegi gustatu, eta kiki-krakak izan genituen. Kezka horri etxetik ateratzeko modua nahasten zitzaion. Batzuk ezkontzean joaten dira, besteak 25 urterekin... Etxetik irteteko moduak eta moduak daude, *legitimoagoak* batzuk, eta beste batzuk ba.... Ulertzekoa da gurasoentzat hogeituro urteko semea guardia zibilen kuartela izandako etxe batera bizitzera joatea ez dela erosoena. Gainera, orduan okupazioa drogekin lotzen zen, norbere burua izorratzearekin. Nik bane-kien nora nindoan eta nora ez, baina... Bertsolari izateko bidea hartu izana garrantzitsua izan zen gurasoentzat.

Helmugara hurbiltzen ari zarela dio bide-seina-leak. Saioan zentratzen hasi zara, egin nahi duzun horretan, erakutsi nahi duzun bertsokeran...

Ez naiz ni saio bakoitzean zer egin nahi duen dakiena. Gehienetan, momentuak eta giroak norbere nahi edo ahalak baino eragin handiagoa dute. Plazer estetiko gauza ederra da, eta ni saiatzen naiz nire bertsoek hori ere sor dezaten. Baina, intentzioan, benetakotasunean eta ausardian ez nuke galdu nahi. Azken 10-12 urteetan bertsoaren alde diskurtsiboari garrantzi handia eman zaio (komunikazioa, erretorika, pertsuasioa...), baina diskurtsuaren atzean dagoena hor geratu da, atzean. Ni ez nau bertsoaren birtuosis-

Fokua

"Badaude txapelketatik kanpo 150 saio egingo dituzten bertsolariak, baina 150 saioko lan horrek ez du izango txapelketako finalean kantatu duenak adinako oihartzunik, pisurik, komentariorik, kritikarik... Fokua txapelketan jarrita daukagu".

moak gehiegi harritzen, eta originaltasuna zein irudimena euren hutsean ez zaizkit beti meritu iruditzen, ez behintzat erdi-ihesbide direnean. Askotan zailagoa da errealtatearen aurrean kokatzea, errealtate horri zintzotasunez, umiltasunez, eta norbere ikuspegitik aurre egitea, eta gainera bertso on eta originalak botatzeari. Behar-bada, duela 15 urte desberdin pentsatuko nuen baina gauza batzuk egiten saiatzeari zentzu gehiegirik bilatzen ez diodan fasean nago.

Garaiz iritsi zara zitara. Lasai. Ez duzu zerikusirik *Hermaniko Kronikan* lan egiten zuenean berandu eta erreta iristen zen mutil harekin...

Bertsotan ibili ez banintz *Kronikan* segituko nuen, pena eman zidan uzteak. Baina *Kronika*-ko garaia bertsotarako eromena izan zen. Saio batzuetara iritsi ezina, beste batzuk utzi beharra... Garbi daukat eragin zidala, edo eragin baino gehiago, bertso garapena moztu zidala. Baina tira, beste gauza on asko ere eman zizkidan. *Kronikatik* pasa ez banintz ez nuen Bertsos.com-ik sortuko.

Hara antolatzailea ere. Honetaz eta hartaz aritu zarete hizketan, eta halako batean, "bertsotatik bizi haiz?" galdetu dizu harrituta.

Niretzat bertsolaritza ofizio bat ere bada. Dezentetan tokatzen da galdera hori entzun

beharra, eta bekatua non dagoen aurkitu ezinik nabil. Ez dakit ez ote daukan lehen aipatzen nuen bertso sorkuntzaren prestigio galerarekin zerikusia. Gaur egun, 60-65 pertsona izan litezke, bertsolaritzara *profesionalki* dedikatzen direnak arlo eta erakunde ezberdinetan. Baina kurio-soa da jendea bertsolariekin bakarrik harritzea. Bertsolaritzara dedikatzen garenetatik portzen-taje baxuena da bertsolariena, eta kasu gehienetan bertso-jarduna beste aktibitate batzuekin osatzen dugu. Azken 20 urteotan bertsolaritza asko kaletartu da, bai, baina ez dakit bertsolariak inoiz baino baserritarrago ez ote gabiltzan!

Mahaian eseri, eta pareko bertsolari gaztea, txapelketarekin erre-erreta sumatu duzu. Ez zaizkio gauzak nahi bezala atera.

Anbizioa edukitzeaz gain mundua ez dela txapelketan bukatzen erakutsi beharko genuke, baina adibidea geuk emanez, eta hor dago koska. Sentitzen ez duguna transmititzea zaila da, baina sentitzen duguna ez transmititzea zailagoa, nonbait. Txapelketa ez bada garrantzitsuen erakutsi dezagun ez daukala hainbeste garrantzirik, hasi bertsolaretatik eta antolatzaileetaraino. Hori egiten ez den bitartean jendearen edo gazteen frustrazioak kritikatzeko ez da erreala. Niri txapelketa erlatibizatu be-

rra egokitu zait, baina nik, txapelketei esker, ibilbide handi bat egiteko aukera izan dut. Nola esaten zaio hori 18-20 urteko gazte bati?

Zuk ere bere adina izan zenuela pasa zaizu burutik...

Bertsolari izateko ametsa beti izan dut. Ez nekien zertan bukatuko zen, plazan ibiliko nintzen ala ez, baina nire lehentasuna bertsoa zen. Lizardi saria iraila hasieran izaten da, eta base-rrian udan ez da lan faltarik izaten. Hala ere, aitaren errieta entzunda, neka-neka eginda, eta zirenak eta ez zirenak utzita, Asteasun biltzen ginen bertsotan egiteko. Inora iristeko ezinbestekoa da obsesio puntu hori, eta iritsitakoan jarraitzeko ere bai.

“Azken 20 urteotan bertsolaritza asko kaletartu da, bai, baina, ez dakit bertsolariak inoiz baino baserritarrago ez ote gabiltzan!”

Orduan esan dizu bestaldeko aitonak: “Antzematen duk ez haizela bertso-eskolatik pasa!”.

“Ez, ez. Ez zara ondo ari” erantzun diot nik. Jende batek badauka garbitasun behar hori. Ni 90-91n ez nintzen bertsoa hasi eta bukatzeko gai. Buruan bertso batzuk egingo nituen, zalea izango nintzen, koadrilan puntutan aritzen ginen, baina hortik bertsoa bukatzen eta hobetzen ikasteko bidea bertso eskolari zor diot. Talderik gabe atera zaitezke baina ikasi gabe ez. Gure kasuan gainera, talde giroak asko lagundu

Jaso astero ARGIA etxean

Abantaila ugari izateaz gain, Harpidedunen Guneako kide ere izango zara

INDEPENDENTZIA
ASTERO IKUSTEN DA

Izen deiturak:
 Helbidea: Posta kodea: Herria:
 Herrialdea: Jaioteguna:
 N.A./I.F.K.: Tel./Faxa: e-posta:
 Ordainketa mota: ☐ Bankuz
☐ Taloiez
☐ Transferentziaz KOMUNIKAZIO BIZIAGO S.A.L-ren kontura (ARGIA): 3035 0036 14 0360048647
 Bankuz ordaintzekoek betetzeko soilik
 Banku edo aurrezki kutxa:
 Titularra: N.A./I.F.K.:
 Titularraren helbidea: Titularraren telefonoa:
 Entitatea: _____ Sukurtsala: _____ K.D.: _____ Kontu zenbakia: _____
 Data: Sinadura:

Harpidetza-orri hau zure datuekin bete eta helbide honetara bidali: **142 P.K. / 20160 Lasarte-Oria –Gipuzkoa–**

Aukeratu ongietorri oparia

☐ “Kirolaz badakit”
mahai-jolasa

☐ “888 txiste”
liburua

☐ “Txoriak txori”
lamina

☐ %25eko beherapena
ikasle bazara

Urtebeteko harpidetza:
2008ko prezioak

135 € Hego Euskal Herrian
165 € Iparr Euskal Herrian

ARGIA

AZKEN HITZA

Kronista

“Esperientzia ederra izan da. Hernani ezagutzen nuelakoan bizi nintzen, eta ohartu naiz nire zirkulua baino ez nuela ezagutzen. Harri-garria da nola uste dugun gure mundua dela mundu osoa. Hori bai, bertsotarako anulatu egin ninduen. Bertso-tan pentsatzen duzuna kantatu beharra dauka-zu, baina herriko kronis-ta bazara pentsatzen duzuna gorde. Hernanin urtean hiru saio egiten nituen, eta *Kronikara* egunero joaten nintzen. Azkenean ba...”.

Hernanin ez dut inoiz esan Larraulgoa ez naizenik, ezta baserrikoa ez naizenik ere.

Amaitu da saioa. Mahaitik altxia eta lepotik heldu dizu aspaldiko ezagunak: “Kontuz, aspaldion dibertimendu hutsera lerratzen ari zarete”.

Beharbada espazio eta momentu bakoitzari etiketari jarri izanak sortu dezake sententzia hori. Txapelketan serio, mahai-jiran umoretsu, jaialdietan denetik... Baina orokorrean oreka mantentzen dugula uste dut. Dibertimendu hutsak oso bide motza dauka. Hori gertatzen den saioetan antze-man egiten da, ez du jendea asebetetzen, ezta bertsolaria ere. Bertsoa jai-giroan edo eremu ludiko batean kokatutako jarduna izanik ere, bertsotan egitea

digu, bertsolaritza bizitzaren fase desberdinen arabera garatzeko modua eman digulako.

Kantuan hasi, eta gai-jartzaileak txikitako etxeko giroa kontatzeko eskatu dizu.

Ni zortzi senideko familia bateko azkena naiz, eta jaiotzerako aurrenekoek bidea ondo irekita zeukaten. Pentsa, zortzi urterekin iloba bat neukan. Aiton-amonak eta osaba gurekin bizi zirela oroitzen dut, eta asteburuetan sekulako jende pila biltzen ginela ere bai. Hogei urte arte baserrian lana gogotik egindakoa naiz, baina ez dut sekula trauma bezala bizi izan.

“Bertsotan egitea errealitateari kantatzea da, eta Euskal Herrian errealitateari kantatzen ari zarenean, tokatuko dira jai ludikoak, baina *teludikoak* ere bai”

Autoan sartu eta etxera bidean plazaz plaza hamabost urtetik gora daramatzazula ohartu zara.

Tarte horretan saioak ugaritu eta jarduna dibertsifikatu da. Otordu-jaialdi proportzioa aldatu egin da nabarmen, eta bertsotan ordu gehiago eskatzen duen formatua nagusitu da. Bestalde, boom

garaiko zenbakietara iritsi ez arren, azken urteotan jende asko dabil plazetan. Saioen aniztasuna ere handiagoa da. Plazako zirkuituak, esperimentazioak, bakoitzak lantzen dituen ekoizpen bereziak... Aukera zabala dago. Horrek lotura zuzena dauka dedikazio nagusia bertsolaritzari eskaintzearekin, eta hori bertsolaritzarentzat osasungarria baino gehiago, behar-beharrezkoa da.

Etxera iritsi eta agenda zabaldu duzu hurrengo saioa noiz duzun jakiteko. Laster. Zorionez.

Bertsolaritzari eskaini nahi niokeenak jateko beste ematen ez badit badakit zer egin beharko dudun. Zerbait hobea eskaini ahal izateko dedikatzen naiz bertsotara. Nire bertsolaritza baloreak ez dira aldatu, baina defenditzeko garaian, legimitatea ikusteko orduan, intentsitatean irabazi dut. ■

Ondarre baserria

20214 Segura (Gipuzkoa) Tel.: 943 801684

e-posta: ondarre@hispavista.com www.acvmultimedia.com/ondarre

Erlezaintza

Nork erabaki zuen erle txikia handitzea?

Eztitan ari den profesional askok ez dakien arren, milioika urtetan iraun duen erlea gaur gure artean nagusi dena baino txikiagoa izan da. Hala diote oster a erle txikia landu beharra aldarrikatzen duten abeltzainek eta adituek, gaurko gaixotasun asko manipulazio horri egotziz. Menturaz oker ari ote dira ia erlezain guztiak?

PELLO ZUBIRIA

Erlearen bizilekua den kofoin edo erlauntza, zabalik. Aberaska edo orrazeak daramatzaten koadroetako bat aterata dago, erleak eta gelatxoak erakusteko.

ERLEAREN PROPAGANDISTEI sarritan entzun eta irakurri zaie —erlezain amateur hasiberria den kronista honi ere bai— zientziak *Apis Mellifera* deitu duen horren lana derrigorrezkoa dela munduko landare askoren iraupenerako. Harrotasunez diote erlezainek beraiek direla landare-diaren polinizazioa bermatzen dutenak, ezta, jateko polena, erregina-jelea eta beste produktuak ekoizteaz gain. Ez hori bakarrik: kofoinetan Varroa Jacobsonii eta bestelako gaixotasunak orokortu direnean, erlezainak dirateke espeziaren iraupenaren bermatzaile.

Baina... egia horrek beste erdia ustela balu? Egia balitz erlearen gaixotasunak lotuta daudela azken ehun urteotan erlezainek xomorro hori oker manipulatut izanari? Frogatuko balitz planeta osoko erlezain gehienek gauzak aldrebes egiten dituztela beren aziendekin?

Hori diote, hain zuzen, erle txikiaren aldekoek, eta proposatzen dute gaur munduan nagusitu diren erleak baino txikiagoak haztera itzuli behar dugula. Ea esplikatu ditzakegun erlauntz baten barrunbeak sekula ikusi ez dituen edonork ulertzeko moduan.

Kofoin edo erlauntza barruan, erleak umeak eta ezta aberaska edo orrazeetan ipintzen ditu. Hau hexagono formako gela txiki dotorez osatuta dago, denek dakitenez. Naturan eta antigoaleko erlauntzetan animaliak bere gisan antola-

tzen zituen aberaskak, bi aldeetatik gelatxo horitutako opilak bailiran. XIX. mendean hasi ziren erledunak argizari edo ezkoz egindako laminak ipintzen, makinaz estanpatutako laminak, erleak lana azkarrago egin dezan. Kontua da abeltzain burutsuenak azkar ohartu zirela hexagono handiagoz estanpatutako laminak ipiniz gero erleek gelatxo handiagoak egiten dituztela, eta horietatik erle handiagoak jaiotzen zirela. Horrela egin zituzten batzuek gero eta erle handiagoak sortzeko esperimenduak.

Numerotan ipinita, kontuak honela geratzen dira: gaur munduko apikulturaren gehienbat 5,4 edo 5,7 milimetroko diametroa duten gelaxkako laminak erabiltzen dira. Aldiz, erle txikiaren aldekoek 4,9 milimetroko gelatxoak dituen aberaska aldarrikatzen dute, jatorrizkoen tamainatik hurbilago dagoelako.

Dezima gutxi horiek hain inportanteak ote diren? Bai, antza denez. Batetik, gela handietako erleak txikietan sortu direnak baino heren bat handiagoak hazten dira bolumenez. Bigarrenik, 5,4 milimetrokoetan arrautzatik jaiotzen egun bat edo bi gehiago behar dituzte 4,9 mmkoetan baino. Bestalde, azalera berdineko aberaskan gela txiki gehiago sartzen da handi baino, eta erle txikiak askoz ugariago jaiotzen dira. Aberaska barruan, ondorioz, tenperatura pare bat gradu beroago egoten da 4,9koetan, gela handikoetan

baino. Diferentzia horietan dakusate erle txikiaren aldekoek gaurko erle “modernotuaren” arazo askoren iturria. Horien ustez, erle hau berez naturaz dagokiona baino handiagoa egin da, eta aldiz genetika guztia txikiagoa izateko dauka programatuta. Horregatik gaurko kolonia gehienak estresatuta eta ahulduak daude.

Gainera, oharkabeen bidea ireki zaie Varroa zorri famatuari eta beste gaixotasun gehiagori. Varroa erlearen gelatxo barruan hazten da umearekin batera, eta erle “modernotuei” arrautzatik jaio arteko epea kasik bi egunez luzatu zaenez, bizkarroiari garatzeko aukera handiagok eman zaizkio. Bestalde, erle handien habietan tenperatura pare bat gradutan apalagoa da, eta honek ere mesede egiten dio Varroari.

Ordainetan, erle txikiarekin lan egiten dutenek diote animalia askoz sanoagoa daukatela, Varroa eta beste gaitz batzuei inolako botikarik gabe aurre egiteko gauza dena, eta etorkizuneko erlezaintzak derrigor hortik jo behar duela.

5,4 mm-tik 4,9 mm-ra tartea dago

Duela ehun urte hasi ziren erleak handiagotzen. Ordura arte aberaskari ezia argizari eta guzti kentzen zitzaion, baina koadro aldagarriak eta lamina estanpatuak erabiltzen hasi zirenean, horrela erleak lan gutxiago egin behar zuen ezkoa produzitzen, gero aberasketatik ezia zentrifugazioz kendu zitzaion, urte bateko aberaskak hurrengoan erabiltzen ziren.

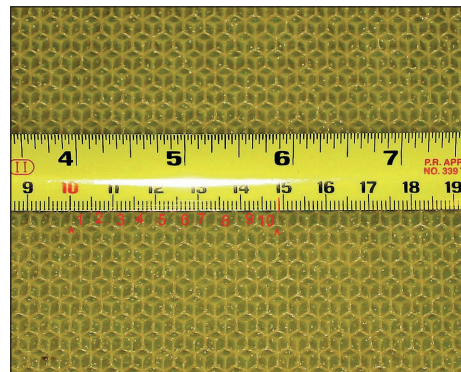
Erlearen beraren manipulazioaz aritzerakoan beti aipatzen da jakintsu belgikar bat, Ursman Baudoux. Honek eta berak bezala biologia Lamarck-en begietatik ikusten zutenek uste zuten manipulatuak abereek ondoko belaunaldietan “hobetze” horiek gordetako zituztela beren genetikan. Ez da hala gertatu, Charles Darwin-en ikuspegiak arrazoi duela: gaur gure erlezainek hazten dituzten animalioek beren gisan libre utziz gero, berriro aspaldiko neurritara itzultzeko joera dute.

Azken urteotan munduko erlezain asko aritu dira gai honetan sakontzeko ahaleginetan. Ikerketarik famatuena Ed eta Dee Lusby bikoteak eta Michael Bush-ek burutu dituzte. Lusbytarrek beren esperientzia enpirikoaz gain apikulturako literatura guztia aztertu dute, haiek dira erreferentzia teoriko nagusiak. Bushek lan handia egin du erlezaintza biologiko edo organikoan. Informazio gehiena ingelesez dago, baina berrikitan Kanariar Uharteetan bizi den Stephan Braun erlezain alemanak zati bat ipini du gaztelaniaz.

Europar badira erle txikiarekin ari diren abeltzain ugari, eta Suediako etxe komertzial batek saltzen ditu 4,9 mmko laminak. Erle txikiarekin ari direnek diote posible dela Varroa borrokatzea botikarik gabe, erleek beraiek hartzen dutela

Goiko argazkian erlea jaiotzeko unean, gelatxotik ateratzen, inudea aldamenean duela. Lerroon ondokoan, 4,9 milimetrotako gelatxoak dituen argizarizko lamina; gainean daukan zinta metrikoan hamar gelatxo neurtu dira.

horretarako aski indar, eta koloniak askoz sanoago hazten direla. Garrantzia handiko gaia da, ezen eta gaur egun erlategiak bizirik irauteko urtean bi aldiz tratatu beharra baitago intsektizidaz. Ekologiaren ikuspegitik, zentzugabea dirudi munduko polinizazioaren arduradunetakoa den xomorroak bizirik iraun dezan gizakiaren intsektizida kimikoen beharra izatea.

Erleak 5,4 mmko gelatxoan jaio eta handiagoa izanik ere txikiagotzeko joera du, bidea libre uzten bazaio. Baina 4,9 mmraino txikiagotzeak badu zenbait zailtasun, aipatu adituek urratsez urrats esplikatzeko dituztenak. 5,4mmko erleari uzten bazaio bere aberaska libreki egin dezan, lehen urratsean 5,1 mmraino txikiagotzen da. Bi belaunaldi, bi urrats, behar dira 4,9 mm arteko trantsizioa egiteko.

La Palma uhartean bizi den Stephan Braun hasi da saltzen “kit” bat, urrats horiek azkar eta erraz egiten laguntzeko. Beste askoren ildoari jarraiki, udaberri honetan Gipuzkoako hiru erlezain dira operazio horretan hastekotan, Braunen laguntzarekin.

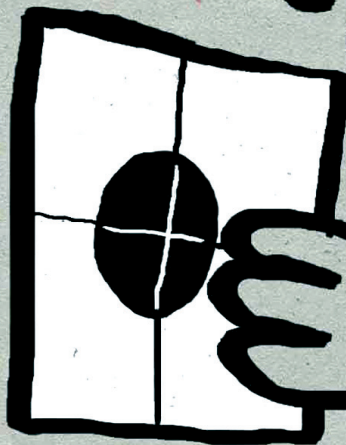
Erle txikiaren gaiak azientaririk ez duen edozein herritarri naturaz eta ekologiaz hausnarketa egiteko puntua ematen dio. Baina XXI. mende hasierako erlezainek zorrotz aztertu eta eztabaibatu beharko dute kontu hau. Erlearen bizirau-pena kimikari lotuta daukan erlezaintza ez da jasagarria, iraultza eskatzen ari da. ■

<http://www.argaia.com/erlea-apiterapia>

blogean, gaiari buruzko erreferentzia interesgarriak.

▶ ALT XOR UHARTEAN

XAHU NAZI!

TANTO
BEL
TZA!!

▶ FORU UHARTEAN

MM AKABO!!!

PSNKO

IDAZKARI
EGIN NAUTE!

URRALBURU
OTANO
CHIVITE

Arrakadak

Barrikadez eta harrikadez diharduzue, lagunak. Injustiziari aurre egiteko sortu zituen herriak barrikadak. Harrika ibili gara denok

katuak usatzeko, txoriak ikaratzeko eta polizia bere tokian uzteko.

Ez dut barrikadarik nahi gure artean, ezta harrikadarik ere. Arrakadak gustatzen zaizkit niri. Estetikoagoak dira, dudarik gabe.

Gure azken eztabaidari ekinda, kontua da ea legeak egiten ote gaituen nor, ala legeak egiten ote ditugun zerbaiteko. Beste hitz batzuetan esateko: legeak egiten ote gaituen, adibidez, *iraultzaile*, ala *iraultzaileak* egiten ote dituen legeak, esaterako, gizartea osotzeko.

Eskuartearen hartu ditugun ezkontzaren kontuetan edo euskal aberriaren kontuetan iruditu zait, inoiz, ezen konfiantza osoa jarri dugula idatzitako artikulatu batean, pentsatuz horko letrak irudikatu ditzakeela odolaren gorria, ametsaren horia, eta itsasoaren urdina. Baina, daltonikoak izateko predestinatuak dira araudiak, zuri-beltzean erredaktatzen baitira denak.

Euskararen legea nahi dugu esateko erdarraren pareko dela euskara, baina ez gaitu legeak egiten euskaltzale. Ezkontzaren lege unibertsala nahi dugu esateko heterosexualen pareko direla homosexualak, baina ez gaitu legeak egiten maitale. Konstituzio propioa nahi dugu, esateko Euskal Herria badela, izan.

Ez zait iruditzen legean dagoenik Justiziarren hezur-muina, ezta perfektzioaren bihotza ere. Baina, beharrezkoak dira legeak, batzuk handi eta besteak txiki direnean, batzuk indartsu eta besteak ahul.

Halere, kontuan hartzekoa da zer gutxitan idazten duten txikiak eta ahulak legea... Mosaiko koloretsuzko arrakadekin amesten dutelako, seguru asko.

* * *

Atlas-mapara jo dut, gogoratzeko Vaduz dela Liechtenstein-go hiriburua. Austria eta Suitza artean kokaturik ikusi dut lurralde dotorea, lerdena; Alpe

J. I. Basterrretxea

Olsagavre

Apalategi

zurietan jaio eta Herbehereetako hondartza horietan itsasoratzen den Rhin erreka ur indartsuek babesturik.

Konfederazio-ahalegin eta gudu-zelai askoko behatoki den Printzerri horretako aberastasun-iturri nagusiak dira bere punta-puntako industria, turismoa eta zerga-salbuespenerarako aholkularitza ugariak.

Harako bidea ikasi ei dute gure diru batzuek. Hala esan du Madrilgo Gorteak. Eta, zuri-beltzean idatzitako legeak erabiliko omen ditu administrazio espainiarrak diruak handik honako trenean jartzeko. Denak aterako al ditu handik, ala bakar batzuenak?

Galderekin hasteak ez du amaierarik. Ur beroaren txorrotak irekitzea bezalakoa da, pena ematen baitu jariora itxteak goiztiriaren hozkirrian... Nori bueltatuko zaizkio diruok? Zerga iraultzailea eskatu zaion enpresariari, ala aberastasunezko gainbalioa sortu duen haren menpeko langileari?

* * *

Txolinkerien liburua ireki dut. Gogoratu dut ze *espartar* iruditu zitzaizkidan aurreko larunbatean udaletxeko aretoa, lagun batzuk han ezkondu zirenean. Espartarra, zorrotza eta latza begitandu zitzaizkidan lekua.

Metroko txartela erostea bezain hotza iritzi nion zeremoniari. Barikuz bonolotoa tokatzea opatzera bezalakoa, funtzionarioaren jardun grisari.

Ezkontza zibilak ospatzeko, udal aretoak txukuntzeko eta janzteko balia zitezkeen Vaduzeko diruak. Edo, sei kilo eta erdiko pisua hartzen duten maleta garraiatu behar izaten duten umeak festatzeko arrakada turkesekin, eskolako sarrerarte haizetsu horietan.

Edo, asun-urak agintzeko politika ortodoxoa baikiz egiten ez dakiten politikariei, metaforaren balioa deskubritu nahi ez duten unibertsitariei eta luma motzeko kazetariak. ■

Ez dut barrikadarik nahi gure artean, ezta harrikadarik ere. Arrakadak gustatzen zaizkit niri.

Estetikoagoak dira, dudarik gabe

Tere Irastortza

IDAZLEA

Dakigunarengatik eta ez dakigunarengatik

Irakurri, uste dudanez, ez dakigunarengatik irakurtzen dugu: ez dakizkigun gauzen berri izateko, gure usteak neurtzeko edota gure sentimenduei izen bat emateko ere bai, hainbestetan.

Idatzi, baina, hainbatetan, liburuak dakigunarengatik idazten dira eta beste hainbatetan, ez dakigunarengatik.

Dakigunarengatik idatzitako liburuetan bada orden bat, bada antolaketa bat, bada frogatuaren eta ezagutuaren aztarnak utzi behar eta utzi nahi bat. Eta ahalegin eskerga honen ondorioz, sarri, idazleak ikas-teari hainbesteko denbora eskaini dio, non irakurleari ere —ongi xehatuta eta ordenatuta izan arren— dakiena eta ez dakienaren berri ematen asmatzen duen. Idazlea irakasle bihurtzen da, konturatu gabe.

Gertatzen da halakoetan, jakina denetik abiatuta idatzitako liburuak ezjakintasunetik atera nahi/behar duen irakurlerik aurki dezakeela eta, gainera, baita irakurlearen jakin nahia berdindu xamar utz dezakeela edota baita erabat aserik ere.

Baina, sarri, hainbeste denbora eskaini dio idazleak ikasitakoari, non ikastea bihurtu den bere bizitzaren egiteko bakarra eta ikasteko bizi behar horretan ahaztua duen bizitzeko ikasi duela, edo bederen, bizi ezina leuntzeko edo bizi-zulo bat

DANI BLANCO

estaltzeko, edo urradura bati adabakia emateko. Honela idatzitako liburu askotan ez da bizia ateratzen lerro artera, eta azken orriaren ostean, aiseegi antzematen da nola ikastea eta jakitea ez diren gauza bera, ikastea ez bizitzeko aitzakia huts bilakatzen bada.

Gertatu ere gertatzen da, orduan, idatzitako guztia frogatua eta egiazkoa izan arren eta ondo antolatua egon arren, ezpere horretxegatik, ez liburuak egiantzik hartzea; edo ez ematea egiantzik hainbeste erantzunek galdera jakin eta ardatz izan daitekeen bati ez erreferentziarik egiteagatik, edo, beste gabe, bizitzari ihes egin izanagatik.

Bizitzak, ordea, gordeka eta kuriketan bederen agertu egin behar du orri artera. Horregatik edo —eta aldi batzuetan eman gabeko urratsengatik bizi nahi dugun bezalaxe—, liburu batzuk ez dakigunetik idatzi nahi ditugu.

Gertatu ohi da, ordea, halako liburuetara iristea dakienarengatik irakurtzen duen hainbat mari-maistra eta maisu-jaun. Orduan konturatzen gara zein alferrikakoa den genekienarengatik bakarrik irakurtzen aritu izana, eta orduan baizik ez dakigu dakigunetik abiatu eta ez dakiguna hobeto izendatzeak zer nolako bizitzeko eta izateko grina indartzen duen. ■

«
Sarri, hainbeste denbora eskaini
dio idazleak ikasitakoari, non
ikastea bihurtu den bere bizitzaren
egiteko bakarra eta ikasteko bizi
behar horretan ahaztua duen
bizitzeko ikasi duela
»

TXANDAN

Joxerra Garzia

Bond, James Bond bera ere automobil ekologikoan dabilela agertuko omen zaigu hurrengo filman. Horra noraino zabaldu den ekologismoaren moda politikoki polita.

Ekologismoaren garaipen erabatekoaren seinaleztat har liteke 007 ospetsuaren autoarena, baina baita ideologia horren erabateko porrotaren seinaleztat ere, nondik begiratzen zaion.

Gizarte modu jakin baten aurkako mugimendua izan zen hasieran ekologismoa. Gaur egun, gizarte modu horretan erosoan kokatuta daudenek ere ekologizatzen aurreratu dute beren burua.

Berdetik zurira

Izan ere, gizarte modu jakin horrek, kontsumismoarenak, horixe du berezko ezaugarri behinen: direnak eta ez direnak irentsi, beretu eta neutralizatzeko gaitasun harrigarria; eta nago ez ote duen horixe egin ekologismoarekin ere.

Auto ekologikoan ibiliko zaigu hurrengoan Bond, eta baliteke 007 agentea 0,7 agentea bihurtzea ere, hirugarren munduarekiko elkartasunez noski. Bitartean, ordea, emakumeak bildumatzen jarraituko du, auto ekologikoak jazarpen zoroetan suntsitzen, gaiztoak dotorezia finez hiltzen.

Izugarri hedatu da, bai, ekologismoa, baina hedatuz joan den heinean nabarmen egin du berdetik zurira. ■

Xabier Mendiguren Elizegi

IDAZLEA

Epelean gozo

Estimatzen dut gure herria, nahiz ez zaidan iruditzen bereziki miragarria. Maitasunaren begi onaz begiratuz gero, neurritsu eta zuhurra dela esango nuke; petralduta nagoenetan, epela eta txepela dela. Gauza bera ikusteko bi modu, azken batean.

Izaera moderatu horrek badu bere isla politikoa, bere emaitza elektorala, eta gehien-goaren sentipenarekin bat egiten jeltzaleek asmatu izan dute beste inork baino gehiago. Orain, baina, kontuak okertzen hasi zaizkio. Ez zeharo aldrebestearino, baina bai apur bat zailtzeko. Horretan ere izan du zerikusia, besteak beste, ezker abertzalearen ilegaltzazioak. Pentsa, zenbat gustatu izan zaion Ibarretxeri, adibidez, bi muturren artean kokatzea: batzuek espainolista saldu bat naizela esaten didate; besteek, berriz, filoterorista erradikal bat naizela... eta bertutea erdialdean beti, nonbait. Orain, ordea, sektore horietako bat mapa politikotik desagerrarazita, zentraltasunaren diskurtsoa sozialistek eskuratu dute, eta ahal duten zuku guztia ateratzen diote: batzuek zentralismo uniformizatzaile itzuli nahi dute, besteak independentzi amets eroetan dabilta, geuk eskaintzen dizuegu erdibide zentzuzkoa...

DANI BLANCO

Ez da marketin hutsa: Zapaterok zioen bere alderdia zela Espainiako gizartearen antz handiena zeukana eta horregatik irabaziko zituela hauteskundeak, eta gurean ere Patxi Lopezena euskal gizartearen gero eta antzekoago ikusten dut nik: euskara maite bai, nahiz eta gutxi jakin eta gutxi egin; progresista baina abentura arriskutsuetatik urruti; moderno baina espantatu handirik gabe; ekologista *ma non troppo*... Halakoxea dugu herria ere, ez gaitezen engaina, eta berdin alderdi gehienak, alde handirik gabe; irudi *soft, cool, light* hori transmititzen jakin behar, ordea, eta hor ez dute denek berdin asmatzen.

Eta ezker abertzalea? Berriki, gazte topaguneko bozeramaile bati irakurri nion independentzia eta sozialismozko burbuila batean biziko zirela beren jardunaldietan. Burbuila... nahita ere ezingo nuke metafora hoberik sortu. Joko politikoan eragina izan nahi badu, bertakoak ere jabetuta daude pistolak isildu beharra dagoela, betiko. Burniak eskuetan dituztenek, ordea, uste dute nonbait ez duela merezi besteen jokoan sartzea, aurretik zelaia aldatu beharra dagoela, eta horretarako errezeta zaharrari eusten diote, minari sorgor eta gizarteari entzungor eginda. Noiz arte? Burbuila lehertu arte? ■

« Berriki, gazte topaguneko bozeramaile

bati irakurri nion independentzia eta sozialismozko burbuila batean biziko

zirela beren jardunaldietan.

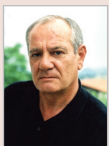
Burbuila... nahita ere ezingo nuke

metafora hoberik sortu

HIRUKO TXIKIAN

Joxemari Ostolaza

Harrigarria egin, banuen bere berri. Oier Mendizabal Huizi. Añorgako Matias lagunaren kuttunetako bat, Nastiren iloba, gure koadrilaren poza. Felix Soto entrenatzailea ekarri dit gogora, frankismoaren gorrian Egia eskubaloi taldeak Atletico de Madriden aurka galdutako finalaren ostean telebistaz etxeko presoen askatasuna eskatu zuena. Garaiko hedabideek ezin izan zuten ezkutatu eta zigortua izan zena. Sistiaga eta Aitor Agirre futbolariak ere gogoan ditut, Racing de Santanderreko jokalariek zirelarik eta telebistaz emandako partida batean, frankismoak hildako bost militanteen alde

Ez zait

elastiko zuriaren gainean besoko beltzez aterazirenak. Hogeita bi jokalarien artean, bakarrik. Eta Oierrek ere berea egin du izenak eta guzti garaipena preso lagunei eskaini dienean. Bost hedabide irakurri ditut, Hernaniko *Kronikan* bakarrik ikusi dut berria, niri partida osoko jokaldirik ederrena iruditut zaidana. Harro egon daitezke bere lagunak, garaipena eskainiz partidaren erdian "Euskal presoak etxera" oihuak isilarazi nahi izan zuten ikusleen txistuak mututu zituen Oierren pilotakada baitute euren aldeko maitasun adierazpenik ederrena. Txapela janzteko modukoa, akorduan betiko izanen dutena kartzelaldiaren eztigarri. ■

Pasaporte lisergikoak

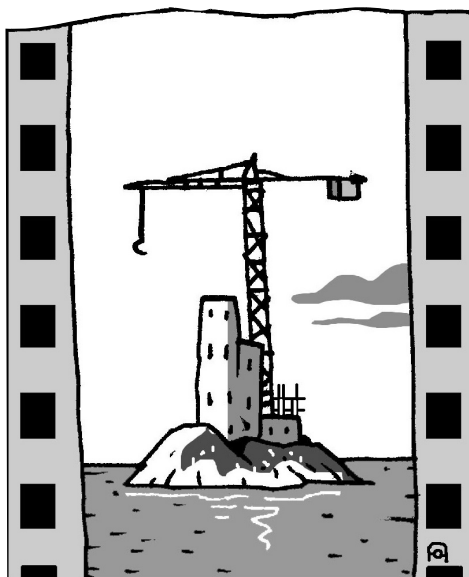
Ezaguna eta komentatua da zine zaleen artean *Casablanca* filmeko Ugarte pertsonaia, euskaldun deiturako gizajo integrala (marokoarra dirudiena itxuraz; erran nahi baita, euskaldun mestizoa *avant la lettre*). Filmeko hasierako minutuetan akabatzen duten lehentarikoa da Ugarte —lehena ez bada—, zineman “esaldidun figurante” izendatu ohi diren horietakoa, hau da, betelana egiten duten atrezzo-gizonen hurrengoa; hutsa ez, baizik eta hutsaren hurrengoa, glamour eta esaldi zirtolaririk batere gabeko pertsonaia funtzional kamutsa. Bere eska-sean, ordu txikitako elkarrizketetan joko asko ematen du Ugartek: zini-koenak esan lezake euskaldun bat nekez helduko dela urrunago Hollywoodeko film mitiko baten barruan, eta baikor xaloenak esan lezake, bigarren mailako pertsonaia onik gabe ez dagoela markatik fuerako pelikularik egiterik. Kontuak kontu, funtzio dramatiko garrantzitsua betetzen du Ugartek *Casablanca* filmeko tramaren garapenean: bera da Ingrid Bergman eta Laszlo pertsonaia Parisera eramango dituen *salbokondukto* ospetsuen jabe, harekin egin beharra dago iheserako tratua. Apur bat bederen justizia poetikoan sinesten dudanez, beti iruditzen zait ederra Ugarte (*irla*, alegia) deitura duen norbait, estatutik ez duen nazio koskorrean izan lezakeena jatorria, berau izatea aduanak arazorik gabe zeharkatzeko pasaporteen jabea, faltsifikatzailea, mugalaria.

Jolas zinematografiko-genealogiko inozo samar honi jarraituz, abizen euskalduneko beste pertsonaia bat (hau ere erabat bigarren mailakoa) topatu nuen berriki *Viaje alucinante al fondo de la mente* filmean, bestelako pasaportea ematen zituena hau. *Viaje alucinante*... subkontzientean barrena eta kontzientzia

DANI BLANCO

Beti iruditzen zait ederra Ugarte deitura duen norbait, estatutik ez duen nazio koskorrean izan lezakeena jatorria, berau izatea aduanak arazorik gabe zeharkatzeko pasaporteen jabea, faltsifikatzailea, mugalaria

irudia:

Antton Olariaga

egoera paraleloan bila ertz-ertzean dabilen ikerlari bati buruzko istorioa da. Bere buruak egoera mental berri hori lor dezan, era guztietako substantziak hartzen ditu ikerlariak, eta Mexikoko indigenek erabiltzen duten edabe haluzinogenoa da, itxuraz, falta zaion osagaia. Nork errazten dio ikerlariari edabe haluzinogeno horretarantz doan bidea? Asmatu duzue: hementxe da Ugarte berria, Eduardo Eccheberria (sic) izenekoa. Berau izango da indigenekin

egin beharreko akelarrean bide erakusle eta itzultzaile lanak egingo dituen. Honenbestez, Ugarteren pasaportea ahalmentzen duen bidaia fisikoaren oso ezberdina da Eccheberriak posible egiten duen hau, muturrerainoko bidaia lisergikoa. Hemen ez dago ez Paris ez Paris ondorik, bai ordea, muga fisikoez gaindiko bidaia berri baterako gonbite xamanikoa.

Ugarte eta Eccheberria, kontrajarririk biak, bi bidaia eredu legearen ertzean. Lehena gerraren eta politikaren bidez lor daitekeen herrialde *liberatu* baterantzkoa, beti balizkoa den lurralde eta askapen baterantzkoa, herrialde fisiko baterantzkoa ihesa irrika arazten digu Ugartek. Oso bestelakoa da Eccheberriaren bidaia, fikziozko errealitate baterakoa, indibidualista eta berekoa: buru barruan gertatzen den bidaia eta liberazioa. Ugarteren jarraitzaileak begitantzen zaizkit zementuzko herri fisiko eta ukigarria aldarrikatzen dutenak: gerra galduak borrokatzen jarraitzen duen herri nekoso, apika anakroniko, goberna ezina, frustrazio eragilea. Eccheberriak berriz, Lisergiako Erreina eskaintzen digu, herrialde cyber-komantxe, isilpeko sortzaileen sabotajez bete, haluzinatua. Antzerkia eta ez antzokia.

Fikzio batean bizitzea leporatzen digutenean setati saiatzen gara datuen eta diskurtsoaren bidez hori gezurtatzen. Ez ote da fikzio hori besarkatu eta haren baitan harro bizi garelako aldarrikatzeko garaia heldu? ■

BERTSO BERRIAK

Andoni Egaña

Izan zaitez norbait

I

Mahai inguruan bildu
ta entzun dut noizbait
tankerako zerbait...
“niri halako ardo
zoragarria zait!”.
Moxkortzen ez bazaitu
hainbat listo-usaik
zuk ere dakizuna
azaldu nolabait
nor ez bazara ere
izan zaitez norbait.

MADDI SOROA

II

Halako bodegako
ekoizpen arrobaz
kopeta harroaz
mintzatu ba zu ere
denbora mordoaz.
Halako mahats-saileko
halako orpoaz
datu ta iritziak
parrastaka doaz
lehen ardoa mintzo zen
orain geu ardoaz.

III

Sailkapena iristen
zen lehen gehienera
eskailerapera
orain ez da nahikoa,
maila hori ke ba!
“Hura *crianza* zen ta
beste hau *reserva*,
halako urtea ta
halako bodega...”
ardoaz ez dakien
inor ba ote da.

IV

Kopa hartutakoan
—ez nolanahi noski,
gehienera hatz bi—
palastaka txikiak
eragin zehazki.
Sudur-mintzak hurbildu
gehiegi ez, aski...
begiak gorantz bildu
itzazu amesti...
Baina ez gero edan!
ezpainak doi busti.

V

“Chardonais alea da
ale berezia,
piña, gerezia...
fruituen zaporea
dauka itsatsia.
Retrogustoa ere
garden, bizia...”
Lehen edaten genuen
gozo nahiz gazia
atzeraka ematen
ez zuen guzia.

VI

Mahai berean hainbeste
jakitun, aditu,
direnez aritu
akaso ez zara hain
eroso aurkitu.
Zerbait egin behar ta
tragoak sarritu
besteak mintzo ahala
zerorri horditu...
“ardo zoragarriak”
bi esanahi ditu.

Denboraren makina
1772, hura
bai patataren
urtea!

❑ *Ezpalak*
❑ *Argitalpenak*

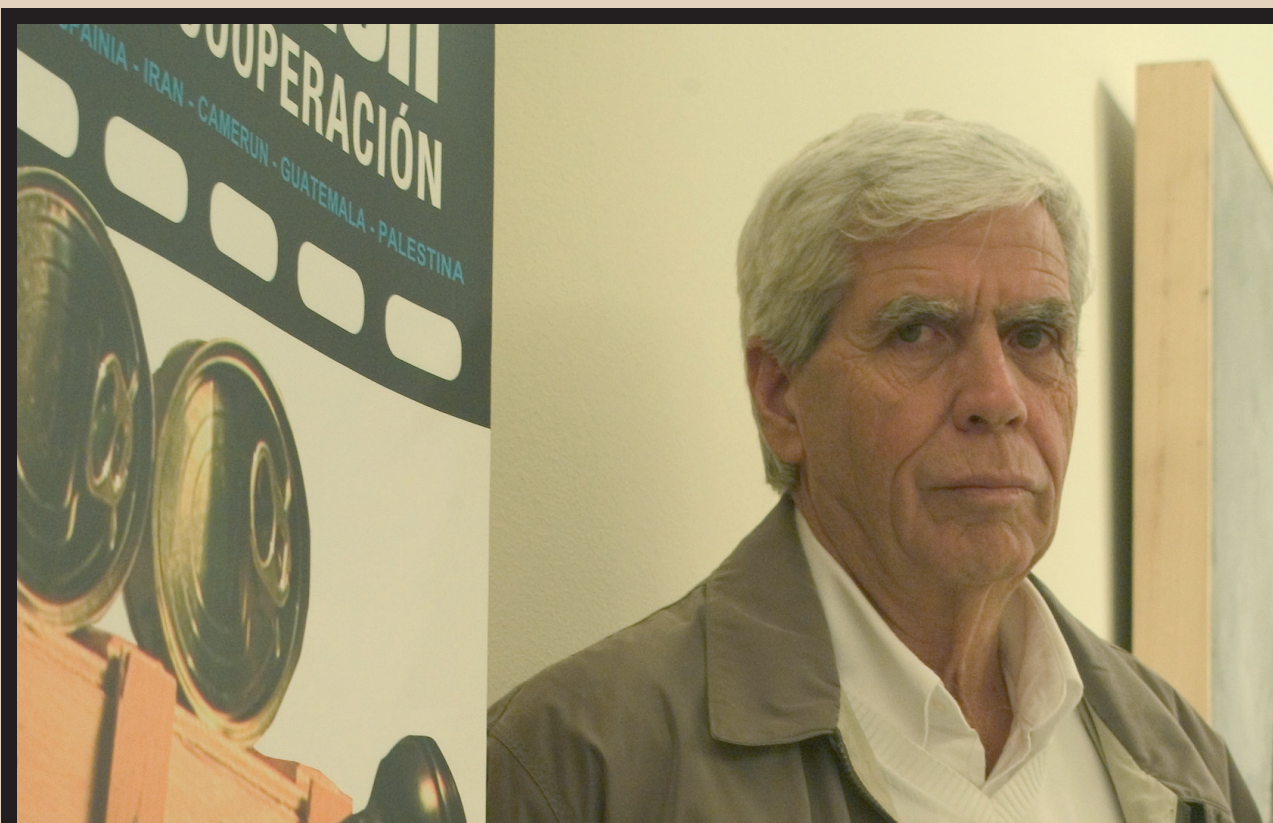
❑ *Denbora-pasak*
❑ *Makina bat kontu*

Ihesi
Ondarroa,
kresalaren herria

ARGIA

erdiko kaiera

kultura eta aisia

Humberto Solás

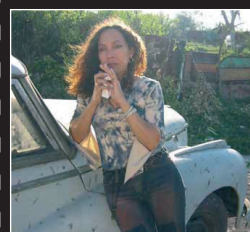
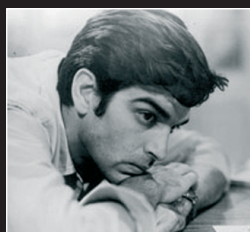
Zinema Pobrearen aita

Fidel Castroren aginduetara Kubako Iraultzan parte hartu zuen Humberto Solás gaztetxoak 66 urte ditu jada. Hogeitik gora film eta dokumental zuzendu ditu eta makina bat sari jaso –tartean Donostiako Urrezko Maskorra 1974an, *Simpapalele* dokumentalagatik—. Latinoamerikako egungo zinemagilerik aipagarrienetakoak kamera atzean borrokalari jarraitzen du, Kubaren ikuspegi tragikomikoa pantailaratzen. 60ko hamarkadan Latinoamerikako Zinema Berriaren fundatzaileetako bat izan zen, eta orain filosofia berri bati ekin dio: Zinema Pobre. Baliabide gutxiarekin egindako kalitate oneko zinema aldarrikatzen du eta xede horrekin jaialdia antolatzen du urtero Kubako Gibara herrian.

2008ko apirilaren 13a

ARGIA

25

“Filmetan aurreztutako euro bakoitza askatasun euro bat da”

MIKEL GARCIA
Argazkiak: Junkal Amores

Nazioarteko kritikaren arabera, Iberoamerikako zinemaren historiako hamar filmik onenen artean dago zure *Lucía* (1970) —hiru une historiko esanguratsutan kokaturiko hiru emakumeren istorioak biltzen dituen—. Inflexio puntua izan al zen zure ibilbidean?

Pelikula harekin kubatarron nazio nortasuna aldarrikatu nahi izan nuen. Izan ere, gizarte subkapitalista neokolonial batetik gentozen, Ipar Amerikaren eragina handia zen Irlan eta une arriskutsua zen. Halaber, baliabide ugari genuen zinema egiteko eta historia berridazteko borondatea zegoen. Oso gaztea nintzen orduan, 23 urte baino ez nituen —18 urtetatik daramat zinema egiten— eta izugarria izan zen lehen aldiz nire herrialdea erretratatzeko,

orduan hain historia gutxi zuen zinematografia baten barruan. Gainera, *Lucía*k sekulako arrakasta izan zuen, sari asko jaso zituen eta itzela izan zen, baina aurrera egitea lortu nuen. Esan nahi dut, badaude autoreak euren arrastoa uzteagatik behin eta berriz errepikatzen direnak eta horrek irteerarik gabeko kalezuloa daramatza; nik inoiz ez dut nire lana errepikatu nahi izan: *Lucía*ekin emakumearen gaia jorratuko zuen zinemagile latinoamerikarren etiketa jarri zidaten, baina hori ez zen nire borondatea, pelikula ugaritan protagonista emakumea izan bada ere. Lehenbizikoz gizona protagonista moduan jarri nuenean, hainbat kritikarik ez zuen ongi hartu, eskemak puskatu nizkielako.

Kubako Gobernuaren eskemak puskatu zituen *Un día de noviembre* izan zen, lau urte beranduago...

Un día de noviembre oso film zintzoa da, iraultzaren berrikuspina egiten du testigantzetan oinarrituta, historiaren une oso konplexu batean: 70eko hamarkadak atzerakada jasan zuen, ez Latinoamerikan bakarrik, baita beste herri askotan ere (68ko maiatza ondorengo errepresioa Frantzian, Txinako iraultza kulturala, diktadura ugari...). Garai zailak ziren eta nire filmak sei urte eman zituen atxilotuta, estreinatu gabe, eta zinema mundutik baztertu ninduten, sistemarekin kritikoa izateagatik [Luis Pavón Tamayo Kulturako arduradun zen "bosturteko grisa" deituriko garai hartan].

Ordutik, bilakaera handia izan duzu zinema ulertzeko moduan.

Jauzi izugarria eman dut, dena aldatu delako: errealtatea aldatu egin da eta ni kontsekuente izan naiz beti hamarkada bakoitzarekin. Metaforikoki, alegorikoki edo modu errealistan, garaia irudikatu dut beti. Eta errealtatea une hauetan dramatiko da, espiritualetan eta baloreen krisia da nagusi, behar asko dago, eta gaiak ere hortik doaz: gogorrrak dira, bizitzaren alde zailak erakutsiz: diaspora, familia arazoak, prostituzioa, ustelkeria, turismo degradatua, langabezia, marjinazioa...

Eta hori guztia irudikatzeko, Zinema Pobrea aldarrikatzen duzu.

Egun, Kubako zinematografiak ezin ditu baliabide askoko filmak egin, ez dago dirurik, eta autore bezala autonomia izan nahi badugu, baliabide gutxiko zinema da bidea. Bestela, beste herrialde batzuekin egindako koprodukzioetara jo behar da eta hor ez zara guztiz libre, gidoietan kanpoko interesak kutsatu daitezkeelako.

Zinema Pobreak eskemak daniarrek 90eko hamarkadan bultzaturiko Dogma du oinarri? Hots, apaindurak alde batera utzi eta gidoia eta antzezpena hobesten duen metodoa?

Dogmak 60ko hamarkadako esperientzia berreskuratu eta kamera digitalekin zinema kulturala, esperimentala, autore zinema egin zitekeela deskubritu zuen, Hollywoodean postulatuei desafio eginez. Latinoamerikan ere esperimentatzen hasi ziren eta ni neu konturatu nintzen jaialdi bat behar zela instituzionalizatu gabeko zinegile libertario, alternatibo eta independenteak biltzeko, ohiko industrietatik at. Urtean pelikula bakarra egitetik 9-10 egitera pasa gara, Zinema Pobreaki esker hein handi batean.

“Metaforikoki, alegorikoki edo modu errealistan, garaia irudikatu dut beti, eta errealtatea une hauetan dramatiko da, baloreen krisia da nagusi, behar asko dago”

Nire jaialdiak [Zinema Pobreak Nazioarteko Jaialdiak] 300.000 eurotik beherako pelikulak baino ez ditu onartzen. Horrekin bermatzen dut iritsiko zaizkidala benetan lan alternatibo eta independenteak, erakundeek babesik gabe, guztiz askeak. *Miel para Oshún* egin nuenean, 25eko lantaldea ginen, inork ez zuen kobratu eta orduan konturatu nintzen ez nuela inongo presiorik; nire gidoi propioarekin, lagunartean eginiko pelikula zen, soila.

Ona edo txarra, baina askea. Gai latzak jorratu nituen, askatasun osoz, eta aurrezten nuen euro bakoitza askatasun euro bat zen.

Zinema Pobreak eskemaren barruan dagoeneko *La Trilogía del Pueblo* trilogiaren lehenengo bi filmak egin dituzu: *Miel para Oshún* eta *Barrio Cuba*, Kubako herriaren eta herritarren isla. Kritika soziala egiten duzu bertan, baina itxaropena aldarrikatuz...

Kuba oso herrialde dinamikoa da, bizitza kultural indartsuarekin, baina ekonomikoki aspal-ditik oso egoera txarra jasaten ari dena eta hori ez zen Kubako Estatuaren proiektua. Hala ere, esperantza da nagusi, noski. Orain hirugarren zatia ari naiz prestatzen: *Guanajay*. Aldaketa zantzuak dituen une honekin apropos dator, oinarrietan edo ekonomian dagoen immobilismo soziala kritikatzeko baitut. Baina optimista da, gertatzen jarrai ez dezala aldarrikatzen dut.

Zure erretratuek puskatu egiten dute European Kubari buruz dagoen ikuspegi estereotipatua.

Ez zait interesatzen European daukazuen ikuspegia. Nik Kubako publikoari zuzenduta egiten ditut lanak. Kanpoan banatzen badira, bada bikain, baina ez dut kontuan hartzen. Aldiz, Hollywoodean formularen gakoa da kultura eta arraza guztiak kontuan hartuz denak pozik utziko dituen gaiak kontatzen dituela, denengana iritsi nahian.

Politikaren bi muturrak

AEBEN BLOKEOA: “Egia esan, Hollywood zinematografia guztien etsai da, ez du kanpoko pelikularik nahi. Planeta guztiko zinema-aretoen %95 bere mendea du eta automatikoki gainontzeko zinematografia nazionalak ito egiten ditu. Alde horretatik Kubak beste edozein herrialderen blokeo bera jasaten du, baina horrez gain ezin dugu esaterako gure zinemarentzako baliagarria izan daitekeen AEBetako teknologiarik inportatu”.

KUBAKO EGOERA BERRIA: “Gertatzen dena gertatzen dela ere, aitzindariak gu geu, zinemagileak izan ohi gara Kuban. Gure lanaren bitartez erakundeek aldaketa sustatzen dugu, aldaketa borondatea daukagu eta beti aurretik goaz, zinema apurtzaile eta ikonoklasta eginez”.

Habanari buruz zure filmetan ikus daitekeen erretratua ere ez da Europako turistei iristen zaigun ohikoa.

Topikoak saihestu nahi izan ditut. Malekoian dantzan ari den *mulata*, zoritxarraren aurrean beti barrez ari den jendea, marjinal intelektualak... saihestu nahi izan ditut, jaiotzen ikusi ninduen benetako Habana sakona erakutsiz, kulturalki nahiz arkitektonikoki anitza, ederra, baina aldi berean gogorra eta zakarra, latza.

Zinema humanista, istorio intimoetan oinarritua, eta aldi berean gizartearekin konprometitu, borrokalaria, da zurea.

Finean, kritika soziala eginez zinema humanista egiten da. Zinemaren betebeharra da errealtatean parte hartzea eta aldaketak babestea edo proposatzea. Horretan beti aurretik dago zinema kubatarra...

Beraz oraindik bizirik dirau 14 urterekin Fulgencio Batista diktadorea garaitzeko Movimiento 26 de julio taldeko kide izan zen Solás iraultzailea.

Gutziz. Nire bidea argi izan dut beti eta ez diot utzi Hollywoodi ni abduzitzen, behin baino gehiagotan saiatu badira ere. Nik konpromiso bat daukat, kulturarekin, zinema kubatarrekin, honen bidez borroka egiten jarraitzeko.

60ko hamarkadako Latinoamerikako Zinema Berriaren sortzaileetako bat ere bazara. Zeintzuk dira zinema horren oinarriak?

Boladaka doan zinema da; orain Mexikokoa dago bogan. Dena den, ez dauka 60ko hamarkadako zinemaren kalitate bikaina. Latinoamerikako Zine Berria Hollywooden erasoari jarritako lubakia da. Bertako filmek batez beste milioi erdi eta milioi bat euro arteko aurrekontua dute, eta Galianok esana da zinema latinoamerikarrak frogatzen duela Jainkoa existitzen dela, borroka egin behar duzulako banatzaileen, ekoizleen, publikoaren, kritikarien, jaialdien eta makina bat gauzen aurka. Eta oztopo horiek guztiak egon arren, zinema latinoamerikarrak bizirautea lortu du.

Zehazki zinema kubatarra nola definituko zenuke?

Ez dugu ez errealismo sozialistaren eta ez partiduaren hierarkiaren mende dauden autoreen zinema erdua jarraitzen. Zinema kubatarra oso zinema polemikoa da, kritikoa eta autokritikoa, borrokalaria, eta poli-

Mugarik Gabek antolatu-tako Zinema eta Kooperazio Emanaldietan Humberto Solásen hitzaldia eskaini zuten joan den otsailean, Irunen (Gipuzkoa).

tikarien eta artisten arteko harreman desberdinak ezarri dituen. Jende askok dio: “Nola egin ahal izan duzu horrelako pelikula kritikoa erregimen autoritario batean?” Eta nik erantzuten diet: “Beno, agian ez da hain erregimen totalitarista”. Izan ere, Kubari buruzko aurreiritzi asko dago, eta egia da autoritarismoa badagoela, baina polemika eta eztabaida maila oso altua da.

Beraz, zinema inkonformista da Kubakoa.

Nik uste oro har baietz, gainera, gazte interregarri askok debutatu du azkenaldian eta eskaintza zabala dago. Batzuk ideologiaren eta iraultzaren apologian oinarritzen dira, baina beste zinemagile asko inkonformistagoak dira eta iraultzari babesa eman arren modu kritikoan egiten dute, ez dute bat egin nahi botereak egindako akatsekin. Hori dela-eta, hainbat agintarik ez du ondo hartu izan pelikula kubatarren bat, edo are gehiago, horiek desagertzea nahi izan du, baina gu gremio bezala oso indartsuak gara eta gure bandera eta autoritatea daukagu.

Hala ere, hainbatek zentsurarekin lotuko du Kubako zinema.

Noiz egongo da zentsura? Adibidez, obrak faxismoaren apologia egiten badu gutako inork ez du onartuko, errealtatearen ikuspegi arduragabea denean ere ez dugu onartuko; baina gu geu, gremioa gara erabakitzaileak. Autoritate gorena dago, Zinematografia Zuzendaritza, baina lehenago gure sektorearen batzordearekin hitz egin behar du, eta erabakiak onartu egin behar ditugu. Kontua da atzerrian ez dela barkatu munduko gehiengoaren aurkakoa den bidea hautatu duen Irlaren autonomia, eta desafio politiko-kultural hori oso garesti ordainarazten digute.

Zinemak zuretzako handinahi izateari utzi diola esan duzu duela gutxi. Gaur egun, zein esanahi dute jasotako sari piloak edota *Un hombre de éxito* (1988) filmaren Oscarretarako izendapenak?

Jada ez ditut pelikulak egiten sariak lortzeko, baina egia da zure lana aintzat hartzea atsegina eta estimulagarria dela, batez ere lanbide honetan aurrea jarraitzeko aukera ematen dizulako. Gaztetan gustura hartzen nituen, eta orain, Cannesen lau aldiz eta beste hainbat jaialditan egon ostean ez diet garrantzirik ematen. Garrantzitsuagoak dira niretzat ibilbidean izandako une etsigarri, zail, eder eta gogoangarriak. ■

“Jendeak dio: ‘Nola egin ahal izan duzu horrelako pelikula kritikoa erregimen autoritario batean?’. Egia da autoritarismoa badagoela, baina polemika eta eztabaida maila oso altua da”

Argitalpenak

Diskoteka

IKER BARANDIARAN

Garai gogorretarako, punka eta hitz zuzenak

Donostialdeko hainbat punk betetanok Malos Tiempos taldea sortu zuten orain dela bost bat urte. Santos Inocentes, Micky Kaos eta inguru horretako beste talde askotan ibiliak dira, eta eskarmenturik gabeko Marijo batu zitzaizen izaera handiz abesteko. Irungo Defecto Humano taldearekin erdibana diskoa kaleratu zuten, eta oraingoan disko luzea kaleratzera ausartu dira. Horren aurretik, baina, kide aldaketa batzuk egin dituzte. Taldekideen esanetan, gaur egungo garaiak lehengoak baino okerragoak dira; eta hala-koak dira kantuen hitzak. Musikari dagokionez, 80ko hamarkadako punka egiten dute, oso iluna batzuetan –Marijok Siouxi dirudi!– eta melodikoa beste batzuetan; eta Oi!-ari ere tarteka keinu batzuk egiten dizkiete. Horrez gain, Bob Geldof eta Cock Sparrer-en bertsio bana ere grabatu dituzte.

Malos Tiempos
Malos Tiempos

PUZKARRA RECORDS / SKIZO

Iraupena: 38'07"
6 euro

MALOS TIEMPOS

«Ez diogu punkari etiketarik jarri nahi, guk sentitzen duguna espresatzen dugu»

“Hainbeste burruka egin, berriro tabernako atean”. Posible da tabernatik iraultza egitea?

Iraultza prestatzea bai, baina iraultza egiteko kalera irten beharra dago.

“Edalontzitik edalontzira, gramotik gramora bizitza igarotzen doa. Mutil, bidea protesta eginez egiten da”. Iraganekoa baino geldoagoa ikusten duzue gazteria?

Egia da zarata gutxi egiten duela, baina kontuan hartu potroetatik helduta dagoela. Leku eta modu guztietan kontrolatzen gaituzte, lehen baino gehiago: kale agerraldi batera joan eta Alcalako espetxean bukatu deza-kezu...

Diskoak ostia txarra eta gorroto handia du. Barruan gordeta eraman duzue ala zuentzako punkak halabeharrez hori behar du?

Bai, taldekide bakoitzak barruan daramanaren isla da. Ez diogu punkari etiketarik jarri nahi, guk sentitzen duguna espresatzen dugu.

Diskoaren azala gustuko dut. Hilda-koak biluzteko garai txarrak dira?

Baliteke txarrak izatea, baina

guk beti egingo dugu; ez daukagu ideiak biluzteko beldurrik.

Zer eman diote taldeari Txinarrak eta Alvarok?

Asko igarri dugu kide horiek batu izana. Inoiz baino batuago gaude, eta taldea oso sasoi onean dago. Gainera, Txinarrak asko konposatzen du.

Zelako harrera izaten duzue kontzertuetan?

Gogo handiarekin gabilta, eta oraindik bide asko daukagu egiteko. Kantu berriak egin ditugu, eta luzaroan jotzen jarraitzea nahiko genuke. Egiten ditugun kontzertu guztiak gozatu egiten ditugu, eta entzuleekin konektatu egiten dugu.

Nola bizi duzue batez ere Gipuzkoan bizi den punkaren eta Oi!-aren berpizkundera?

Izugarria da, eta ondo legoke luze irautea. Talde eta kontzertu gehiago daude, eta horrek musika eskaintzaren aberastasun handia dakar.

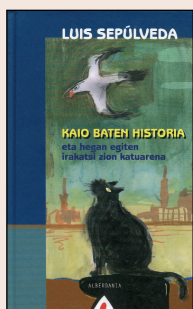
Kreamilerak kateorrazak baino gutxiago erabili ohi dira irudi moduan?

Guretzat punkak ez dauka estetika-rik, baina elementu horiek arropa birziklatzeko bidea eman dute.

Liburutegia

PILAR IPARRAGIRRE

Kaio baten historia

Luis Sepúlveda

ALBERDANIA

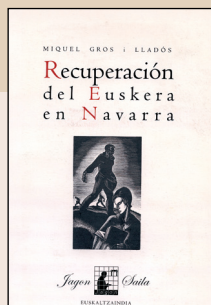
128 orrialde

13 euro

Adiskidetasunak eskatzen dituenak

Jesus Mari Mendizabal *Bizargorri*-k euskaratu du Luis Sepúlvedaren (Ovalle, Txile, 1949) istorio hau. Hanburgoko kaialdean gertatzen bada ere, berdin gerta zitekeen munduko edozein bazterretan, baita gurean ere. *Kaio baten historia eta hegan egiten irakatsi zion katuarena* liburuak azaltzen ditu gizakiekin oso eroso bizi den katu handi, beltz eta gizenaren bizitzan gertatzen hasten diren gauza berezi samarrak. Bost urte daramatza etxe batean eta ugazabek handik alde egitean, petrolioia bere gorpuan itsatsita daukan kaio bat eroriko da katua bizi den lekuan. Ezinean, hiltzorian dago kaioa. Eta

katuak hitz ematen dio errun duen arrautzatik sortutako den kaio kumea haziko duela eta, are zailagoa dena, hegan egiten irakatsiko diola. ■

Recuperación del Euskera en Navarra

Miquel Gros i Lladós

EUSKALTZAINDIA

251 orrialde

18 euro

Nafarroako egungo gizarteak duen euskararen ezagutza

XX. mendeko azken hogeita bost urteetan euskarak Nafarroan izan duen bilakaera aztertutako Miquel Gros i Lladósek. 1986. urtetik hona Nafarroako gizarteak euskarari dagokionez duen benetako ezagutza azaldu du bere lanean. Udal erroldetan –1986tik hasi eta 2001era bitartekoak– nafarrek euskararen ezagueraz ematen dituzten erantzunak aztertzea erabaki zuen. Eta azterketa horren emaitzak eskaini ditu, metodologia zehatzez, Euskaltzaindiaren bitartez plazaratu duen *Recuperación del Euskera en Navarra* izenburuko liburuan. Biziki interesgarria da 2001eko erroldako datuekin egin duen 25 urtetik beherakoen azpi-sailkapena, eta 15 urtetik beherakoen artean euskara dakitenen ehuneko kopurua. ■

Haur baten etorkizunerako asmoak

Yolanda Alzolaaren kontakizun honetako protagonista neska txikia da. Maritxu du izena eta ez daki handitan zer izan. Beharbada mediku izango da, pailazo edo erizain, hala esaten dio bere buruari. Baina artista izatea ere ez du sekula bere asmoetatik baztertu, nahiz eta, egia esan, Maritxuk ez dakien artistek bezala dantza egiten eta musika-tresnarik jotzen. Suhiltzailea izatea ere pasa zaio burutik, baina sugarrak irudikatu dituenean beldurtu egin da eta burutapena baztertu egin du. Munduko leku guztietako jendea ezagutzea ere gustatuko litzaioke. Baina hegazkineko laguntzailea izateko hizkuntza asko jakin behar dira, eta berak euskara eta gaztelania besterik ez ditu ezagutzen oraindik. Sukaldaria ere izan nahi du. Baina konturatu da oraindik ez dakiela janaririk prestatzen. Jostuna izatea, zer moduz? ■

Zer izango naiz handitan?

Yolanda Alzola

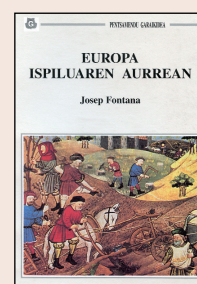
IBAIZABAL

26 orrialde

7,30 euro

Europak dituen kontraesanak

Josep Fontana (1931) Valentzian eta Bartzelonako Unibertsitate Autonomoan Historia Garaikideko irakaslea da, Pompeu Fabra unibertsitatean Historiako Institutuko zuzendari izateaz gain. *Europa ispiluaren aurrean* lanean europarrek identitate komuna kodifikatzeko dituzten arazoek zergatia azaltzen saiatu da. Europaren historia plurala eta mestizoa dela gogoratu du horretarako. Fontanak dioenez, hasieran greziarrek eta erromatarrek “barbaro”-en tipologia asmatu zuten bezala, egun “besteei” begira antolatua dago Europa. Horren aurrean jakin behar dugu gure arazoak eta mundu azpigaratuenak elkarrekin konpontzea ezinbestekoa dela, bestela europarron zibilizazioa desagertuko litzatekeelako, ingurune aldakorrera egokitzeko gaitasuna galdu duten erkidego guztiak desagertu diren era berean. ■

Europa ispiluaren aurrean

Josep Fontana

GAIK

218 orrialde

18 euro

Bela Kabelatik Ternuara

Xabier Etxaniz Erle

PAMIELA

110 orrialde

13 euro

Atxagak gazteenei begira idatzitakoak hizpide

Xabier Etxaniz Erle *Bela Kabelatik Ternuara Atxagaren Haur eta Gazte Literatura* (Pamiela) lanean dienez, Bernardo Atxaga idazleak helduentzat egindako literatura ulertzeko beharrezkoa da haur eta gazteentzat egin dituen liburuak aztertzea. Txiripaz hasi omen zen asteasuarra gazteenentzako literatura egiten, Juan Carlos Egillor marrazkilariak proposatu ziolako, 1980. urtean. Etxaniz Erleren ustean, Atxagak orduan ez ei zekien zer zen ume bat ere, irakurlea 25 urtekoa izan edo 10ekoa, berdin kontatzen zituelako gauzak. Geroztik gaur egunera arte emandako eboluzioa eta genero

ezberdinen artean izandako harremana aztertu ditu Etxaniz Erle bere lanean. ■

Krokodilo lagunaren “aberastasunak” agerian.

Ibaizabal argitaletxeak kaleratutako Kroko lagunaren bilduman bada etxeko txikienei gustagarri egingo zaien beste kontakizun bat. *Zer daukazu, Kroko?* du izena eta, beste guztiak bezala, ezusteko politex hornitutako liburua da. Zeintzuk ote dira Krokok dituen “aberastasunak”? Antza denez, ez dira gutxi. Adibidez, bozkario ematen dion ontzi txiki bat du; izugarri maite dituen katu loti bi; hiru txori kantari; lau sagu jostalari; bost tximeleta dantzari, eta jateko nahia sentitzen duenerako, krask, krask, hortz ugari! ■

Zer daukazu, Kroko?

Jo Lodge

IBAIZABAL

12 orrialde / 11,90 euro

SANTI LEONÉ PUNCEL

«Euskal nazioa asmatu dugulako, nazio bat garela esan dezakegu»

Zein da zure saiakeraren tesi nagusia?

Nazio guziak berriak eta asmatuak direla. Nazioak ez dira gauzaki naturalak, ezta fisikoak ere. Gauzaki kulturalak dira, irudimenezkoak, ideia mailakoak. Ildo honetatik, euskal nazioa asmatu egin dugulako –alegia, nazio bat garelako ideia sortu, zabaldu eta onartu egin dugulako– nazio bat garela erran dezakegu. Nazioak ez gaitu egin, ez gaitu osatu, ez digu izaera eman –ikuspuntu tradizionalista batetik argudia litekeen bezala–, baizik eta guk egin dugu nazioa.

Beraz, Euskal Herria nazio asmatua da?

Hori diotenek, aldi berean, Espainia arrunt nazio zaharra dela diote. Beraz, antzinako nazio egiazkoen eta gezurrezko nazio asmatuen artean bereizketa ezartzen dute. Nire ustez, gure antzinatasuna aldarrikatzean, abiapuntuan dagoen bereizketa hori onartzen dugu, lehenik eta behin kritikatu beharrezkoa; justu kontrakoa aldarrikatu behar genuke, Euskal Herria herri asmatua dela, eta hain zuzen ere asmatu dugulako existitzen dela.

Zer azaldu nahi duzu horrekin?

Hauxe baino ez: Nazioak –bereiziki nazio txikiak– boterea lortu nahian dabilen elite batzuen tresna direla. Elite horiek mota guzietako sinboloak eta tradizioak asmatu dituzte, jendea mobilizatzeko. Beraz, ikerlari kritikoak tradizioaren asmatze hori ikertu ez ezik salatu ere egin behar du. Ikuspegi horren liburu ospetsuenetarikoa bat *The Invention of Tradition* izan zen, eta gurean ere oihartzun zabala izan zuen: gogoratu Jon Juaristiren *El linaje de Aitor* liburuak *La invención de la tradición vasca* zuela azpiztitulu.

egileari galdezka

Geure herria imajinatzeko daukagun eskubideaz

Euskal Herri imajinario baten alde saia-kera da Santi Leoné (Iruñea 1972) historian

doktoreak euskaraz plazaratu duen aurreneko liburua. *Los fueros de Navarra como lugar de la memoria* izenburuko tesia osatzen ari zen bitartean etorri zitzaion burura plazaratu berri duen lanari ekin beharra. Arrazoiak? Nafarroaren nortasuna gai zuen tesia aurrera eramaten ari zenean, anitzetan galdetu omen zioten ea Euskal Herria inoiz existitu ote zen, jakin nahian ea Euskal Herria izeneko entitate politikorik, erresumarik edo dena delakorik aurkitzerik ba ote zegoen historian. Galderak bi gogoeta mota sortu zizkion egileari: batetik, dokumentuetan agertzen ziren euskarazko Euskal Herria –nazio politiko gisa XIX. mende arte agertu ez zena; baina horretan ez zen salbuespen– eta gaztelaniazko *tierra del vasconce* eta aba-

Euskal Herri imajinario baten alde

Santi Leoné

ELKAR

96 orrialde

10,50 euro

rrak. Baina aldi berean, ikusten zuen modu sinpleago batez erantzun zekiokeela “euskal erresumarik existitu al da inoiz?” galderari. Bai horixe, “Nafarroako erresuma” izenpean. Alegia, navarrismoaren dogma batek –“Euskal Herria ez da inoiz existitu, horren izeneko entitate politikorik ez delako inoiz existitu”– esplikatzeko zuela nolabait Nabarraldeko emandako erantzuna. ■

Ihesi

Euskal Herria ezagutuz

TESTUA: SUSTRAI COLINA
ARGAZKIAK: GAIZKA IROZ

Donibane Lohizune-Ziburu (Lapurdi)

Denboraren zubian

Pasabidetzat ditugu zubiak, bi hari mutur soltek egindako korapilotzat. Korapiloek, alta, hari muturrak laburtzen dituzte, lotura gunean krika-krakak sortu, etenak lotu, eta loturak eten. Guk lotailutzat dugun zubia, mugatzat zuten behinolako donibandar eta ziburutarrek. Nola bilduko zituen gizakiak itsasoak postaletarako ere nekez elkartzen zituen bi herri? Denborari esker. Denbora ere zubi bilakatzen baita muga izateari uzten dionean.

Ziburuko plazan gaude. Pilotari burutsuentzako frontoiak, terraza eta guztiko taberna pareak, eta merkatu egunetan postuz eta jendez gainez egiten duen karrika-zuloak osatzen dute karratu magikoa. Herriko lehen eliza izan zen Bordagaineko Torrearen oinetan pausatua, egungo ezquila-dorre oktogonaldun Bixintxo elizatik bi oinetara, herri txikietako plazek ezinbestekoa

duten bilgune funtzioa egoki betetzen du Ziburukoak.

Bilgunetik ihesi, kresal usaina lagun, porturantz abiatu gara. "Ditxo baita" bataiatu zuten herriko-etxe aitzinetik pasa, Maurice Ravel-en sortetxea izan zen Estebaniari bizkarra eman, eta gotor bezain zut dirauen itsas-argiarekin egin dugu topo. Andre Pavlovski-k estilo neolapurtarrean eraikia, zubiz

gaindi, elkartzen ditu Donibane eta Ziburuko arrantzaleak.

Zibururi agur esan eta Donibane-rako zubia zeharkatzen ari garela frogatu dugu arrantza ez dela museoetara kondenatutako jarduera. Portura sartu nahian dabiltzan ontzien sirenak, deskargatzen ari diren arrain kaxa izoztuak, prezioak negoziatzen dabiltzan marrazoak, bazkaritarako txitxarroa eroatera

Ilunabar ederra Donibaneko hondartza albotik ikusita.

Ekzerrean, Maria Teresa infantaren etxea (Donibanen), egun udatiarrentzako museo bihurtua. 1660an Luis XIV.a erregearekin ezkondu zen infanta, Donibanen bertan. Eskuineko argazkian, Maurice Ravel musikagilearen jaiotetxea, Ziburun. 1928an *Bolero* eman zuten jendaurrean lehen aldiz. Emakume batek, obra entzutean, "ero" deitu omen zion Raveli, eta hark bere anaiari esan: "Hara, emakume horrek ulertu egin du".

hurbildu den amona... Bizilekuak eta leku biziak dira portuak.

Ziburun zubi gainetik ikusi duguna, bertatik bertara behatu dugu Donibane Lohizunen. Geroz eta arrain gutxiago omen dago, prezioak geroz eta desegokiagoak, gaurkoak ez omen dauka orain urte gutxiokorekin zerikusirik. Denak ez direla parez pare dagoen Infantaren etxea bezala kontserbatzen pentsatu dugu gure kautan. 1660an Luis XIV. arekin ezkondu zen Maria Teresa infantaren bizitokia izan zena udatiarrentzako museoa da egun, hortik gertu dagoen argizarizko panpinez osatutako Grevin museoa bezalaxe.

Itsasoa, begien gozamina

Museoen itzulenguruak egin eta hondartzako malekoia agertu zaigu aurrez aurre. Garai bateko arrantzaleen etxe txikiak kontrastea egiten dute Artako badiak zabaltzen duen handitasunarekin. Ederra da parajea ilunabar oskorrietan. Ederragoa bere gogorrean galerna-arratsetan.

Ez galerna, ez ilunabar, tipi-tapa jarraitu dugu aurrera, talasoterapia eta

Grand Hotel famatuaren paretik pasaz, eta malekoi luzeko ibilaldia Santa Barبران bururatuz. Bertatik ikus daitekeenak ez du preziorik. Egun oskarbiek Landetako hondartzez harago dagoen munduaren amaierara eramango dizkizute begiak. Bestaldera, Donibane eta haren inguruak perspektibaz preziatzeko toki pribilegiatua dira. Eta hori dena surflariak olatu gainean dantzan ari diren bitartean egin badaiteke...

Gambetta karrika

Ez da hori, ordea, Donibanek eskaintzen digun azken zeregina. Lehen atzean utzitako Grand Hotel pareraino bihurtu, eta hondartza itsasoari utziz, herrigunean murgildu gara. Mugimendu dextenteko herri koxkorra baita Donibane. Ez biztanle kopuruarengatik ala autoa uzteko dauden zailtasunengatik, Gambetta oinezkoentzako karrika zentrikoaren jarioarengatik baizik.

Bertan murgildu gara aldapa behera. Jantzi marka ospetsuenen erakusleihoak, beti-betiko harakinaren urdaiazpiko

sonatuak, mundua jaio denetik hor datzan zapata denda, jendea gora eta behera... Argazki esanguratsu asko atera daitezke Gambettako harbideetan. Ez da kasualitatea, San Juan Batis-ta eliza etorbidearen erdi-erdian kokatua egotea. Ikusgarria da kanpotik, ikusgarriagoa barrutik. Bertan ezkondu zen Luis XIV.a, segur aski Frantziak izan duen errege ospetsuena.

Anaiak, baina desberdinak

Luis XIV.ak eroan gaitu eliza utzi eta bere izena daraman herriko plaza nagusira. Han daude "eguzki erregea" bizi izan zen etxea, udaletxea, kiosko bitxia eta terrazak mordoxka.

Horietako batean eseri gara Zibururi so. Anaia aristokrata eta herrikoien kondaia etorri zaigu burura. Pirata eta kortsarioarena. Orduan ulertu dugu zergatik zuten mugatzat guk lotailutzat dugun zubia. Orduan oroitu gara denbora ere zubi bilakatzeko dela muga izateari uzten diotenean. Baina zer da denbora lotu ahala eteten den korapiloa ez bada? Pasabidea, agian. ■

Artezblai

ARGITALETXEAREN AZKEN ARGITALPENAK

FTI - Antzerkiola Imaginarioaren liburuak

8 Olivetti poetiko - Mundopolski, erreboltaren zia-boga

Yuri Sam. Otoitza - Au Revoir triunfadoreak

Yorick Liburudendan edo
www.libreriayorick.com eskura ditzakezu

San Frantzisko, 15ren parean, 48003 - Bilbao / Tel: 944 795 287 / www.libreriayorick.com / info@libreriayorick.com

Ihesi

Euskal Herria ezagutuz

TESTUA ETA ARGAZKIAK:
AMAIA UGALDE

Ondarroa (Bizkaia)

Hemen bai, kresala!

Turruna, kalatxoriak, euskara... entzuten dira Ondarroan. Kresala eta arraina usaintzen dira bertara heltzerakoan. Herri arrantzaleen xarma du Bizkaiko kostaldeko azken herriak, eta kontatzeko, ikusteko eta entzuteko, gauza pila.

Turruna entzutean, lehorrekoea denak ez du ulertuko zer pasatzen den, baina arrantzale herrian badakite barkua portura sartu dela, eta arraina deskargatzen hasiko direla laster. Turrun edo sirena hots bat bada, atunarekin datoz arrantzaleak. Bitan jotzen badute, txitxarroa edo berdela dator, eta hiru turrun hotsekin, antxoia sartuko da. Gehiago joz gero, sua edo ezbeharren bat gertatu da. Bi entzun, eta portura hurbildu gara.

Berdela deskargatzen ari dira; ugari harrapatu dute gaurkoan. Ondarroan gaude, Gipuzkoarekin mugan dagoen Bizkaiko arrantzale herrian.

Erdi Aroko herrien lilura du Ondarroak. Alde zaharreko kale aldapatsu estuek eta balkoi koloretsuek herri arrantzalearen xarma ematen diote. Hiru kale ditu alde zaharrak: Kale Handia, Txomin Agirre Kalea edo Goiko kalea –bertan jaio zen Txomin Agirre idazlea– eta Ipar kalea. Onda-

arroako historian sute asko egon bada ere, alde zaharreko egitura mantentzen da hiru kaleotan. Eraikin zaharren artean, Likona eta Etxe Handia dorre ikusgarriak daude.

Herriko eraikin kuriosoena eliza da. Haitz baten gainean eraiki zuten Andra Mari eliza eta gotiko berantiar estilokoa da. Apaingarri asko ditu, eta bitxiak “kortxeleko mamuak” dira. Elizaren kortxelean, goiko aldean, eskultura batzuk daude. Erdi Aroko

Artibai itsasoratzen den lekuan dago eraikita Ondarroa. Argazkiaren ezkerreko aldean, XVIII. mendeko Zubi Zaharra ikus daiteke.

Goian eta ezkerrean, Alde Zaharra. Eskuman, Andra Mari eliza bitxia, gotiko berantiar estilokoa. Behean, arrantzaleak lanean.

pertsonaiak irudikatzen dituzte: zalduna, soldadua, inudea, erregina... Herri ipuinak dienez, Leokadi izeneko neskatxa, garai bateko sinesmencei kasu egin barik, eliza inguratzen duen pasealekuari (korretari) hiru bira ematen saiatu zen. Azken bira eman aurretik, baina, harri bihurtu zen. Orain, kortxeleko mamuen artean ei dago. Diotenez, umek okerkeriaren bat eginez gero, mamuek hartu eta harri bihur ditzakete.

Leokadi gajoa harri bihurtu zen korretaren zati baten azpian pilotalekua dago. Korreta leku ona da herri-

batzuk, zenbakiak barik, izen bereziak jarri zituzten paretako marketan: lehenengoa Patala da, eta azkena, Santoña Ameriketa, urrunegi joandako pilotarentzat.

Pasealeku ederren herria

Erdigunetik irten, eta Arrigorri hondartzara joan gaitezke pasioan. Horretarako, Artibai ibaia pasa behar da. "Plaiko Zubixe" izan da tradizioz hondartzarako zubia. Burdinazkoa da eta erditik zabaltzen da barkuak pasatzeko. 1970 inguruan etxolatxo zeukan, eta hondartzara joan nahi

zuenak ordaindu egin behar izaten zuen. Halako batean, etxola sutan agertu zen, herriko norbaitek erreta. Koplak eta guzti atera zituzten gertaeraren inguruan.

Itsas Aurre zubia, Santiago Calatravarena, herrian kontraste handiena egiten duen eraikina da. Zaharragoa da, izenak berak dienez, Zubi Zaharra. XIV. mendetik zegoen zubi bat leku horretan, zurezkoa. Oraingoa, harrizkoa, XVIII. mendekoa da, erromaniko estilokoa. Pasa den mendean eraberritu zuten, uholdeek ia guztiz sunsitzean. Alboan Kofradia Zaharra dauka, ikusgarria.

Arrigorritik aurrera jarraituta, Mutrikuko Saturrarán hondartzarako bidea dago. Itsasoz goatzeko pasealeku polita da. Herriko hiru nasak ere bai. Herria ikusteko leku egokienetako bat Antiguako Ama da. Goiko kalean gora eginda helduko gara, eta handik, Saturrarango haizak, hondartzak eta kostaldearen zati handi bat ikusten da. Duda barik, kresaldun jendearen herria da Ondarroa. ■

20, 30, 35, 40... eta
50 urtera arteko hipotekak.
Tasazio-balioaren
%100eraino
eta abalik gabe.

etxetik botako
zaituzte

zeure erara

BBK

hipotekak

Makina bat kontu

JOXERRA AIZPURUA

OZEANOGRAFIA

Termostato natural batek itsasoa babesten omen du

COLORADOKO (AEB) Ikerketa Atmosferikoko Zentro Nazionaleko eta Itsas Zientzietako Australiar Institutuko ikerlariek termostato baten aztarnak topatu dituzte mendebaldeko Pazifikoan. Joan Kleypas-ek zuzendutako ikerketaren arabera, Australiako ipar-ekialdean itsasoak jasan duen tenperatura igoera oso txikia izan da beste itsasoetan gertatu denarekin alderatuz.

Igoera txiki horri esker, bertako koral-arrezifeek ez dute gainerako itsasoetan adinako zuriketa prozesua jasan, eta hori oso deigarria izan da.

Ozeano Barearen mendebaldea, Australian.

Osasuna

JABIER AGIRRE

Fruta minbiziaren aurka

Fruta eta barazkiak jateak minbizi arriskua gutxitzen du.

FRUTAK ETA BARAZKIAK jatea ona da osasunerako. Baina ez gorpuzarentzat mesedegarriak diren bitaminak dituztelako bakarrik, minbiziaren kontra ere eraginkorrak direlako baizik. Hori frogatu du Espainiako Ikerketa Zientifikoen Kontseilu Goreneko (CSIC) talde batek.

CSICeko Hotzaren Institutuko taldeko zuzendari Sonia Ramosen ustez, gakoa kertzetina izeneko substantzia dago. Fruta eta barazkietan nahiz tea bezalako landare-edarrietan usu agertzen den flabonoidea da kertzetina. Ikerketaren arabera, antioxidatzaile hori gibleko minbizi sendatzeko gai izango litza-teke, beste tumore batzuen garapena moteldu eta prebenitzez gainera, eraginkortasun handiz.

Journal of Nutrition aldizkarian argitaratu den ikerketak frogatu du kertzetina gai dela heriotza zelular programatua (apoptosia) eragiteko, gibleko minbizi zelula tumoralen lerro batean. Minbizi zelulek duten ezaugarri nagusietako bat "hilezkortasuna" da, zelula osasuntsuen kasuan gertatzen denaren alderantziz. Azken horiek, zelula normalak alegia, beren zikloa bete ondoren hil egiten baitira. Zelula tumoralak, aldiz, mugarik gabe bizitzen jarraitzen dute.

Orain, ordea, eta apoptosia eragiteko gaitasun hori berresten baldin bada, bide berria zabalduko da minbiziaren kontrako estrategia terapeutikoan. Kertzetinak eragina du gibleko hepatoma-zelulen apoptosian funtsezkoak ziren proteinetan. Zelula kantzerigenoak hemezortzi orduz tratatu zituzten flabonoide horrekin, eta lortutako emaitzei erreparatuta, bi izango lirateke minbiziaren kontrako borrokan ekarriko lituzkeen aurrerapausoak: tumorearen ugalketa inhibituko luke batetik, eta minbizi sendatzeko erabili ahal izango litzateke bestetik, zelula kaltegarrien gainean jarduten baitu, horien heriotza eraginez.

Egunean bost fruta ale eta barazki anoa bat edo gehiago jateak kertzetina eta beste flabonoide batzuk ekarriko dizkigu, eta horrek minbizi garatzeko arriskua gutxitzen lagun dezake.

landareak

JAKOBA ERREKONDO

mandio@zerain.com

Kuku alua

Ajuga reptans.

GOLDEA TXUKUN-TXUKUN prantatu beharra dago euritearen ondoren sasoituko den udaberriko lurra soroetan urratzeko, berritzeko. Horretarakoxe, goldea garbitzeko, gogortxo edo betatanaren (*Viburnum tinus*) adarra erabiltzen zen. Baita olibondoak eta haritzak udazkenean moiltzeko hagak egiteko ere.

Hamaika mitxoleta zanpa oinak eta udaberria pizten omen da. Ziringilezaleek eta olerkizaleek kukua, jan-zakur bizkarroi alaena, dute pizte horren poxpolo. Bakan batzuk ubelaren zain izango dira, negu amaierako loretxa horia eta zuriaren ondoren datorren ubelal-

diaren zain. Zurien artean azken putz gradua duen gereziendoarekin batera nagusitu da ubela: kirtengorria (*Ajuga reptans*), bioleta (*Viola odorata*) eta, ziringilearen garai bertsuan azaltzen delako, kuku-belarra (*Aquilegia vulgaris*).

Kirtengorria belardietan bizi da eta belar jendea hazi aurretik hosto borobilak lurrean zabaldu eta erdian, bere eskalan etxe-orratzaren tamainakoa den lore-dorrea erakusten du, ubel. Herrestadarrez hedatzen da eta loretxa multzo zabalak ikusten dira. Aziendaren pasmo-belarra omen.

Bioleta ia nonahi topatuko duzu, hormigoitik pittin bat urruntzea nahikoa. Bioleta usaintsu honek badu izen bitxi bat: gorbimorea. Hara, ez kirten, ez zirin, lorearen margoari garrantzia ematen dion izena! Gorbi horrek, gorbizituaren elkor ala osasuntsu eta gori dagoen morea dela dio? Auskalo!

Kirtengorri eta gorbimora txiki apalak ez bezala, kuku-belarra airos harroa da. Txorten luxe-luxeen muturretako lore bitxiak dantzan dabilta etengabe, udaberriaren ateburu ortzadarraren uztai ubela margotuz. Bitxiak bai loreak; bai izatez, bai plantaz. Izatez espezie autoalogamikoa da, ale batzuk bere burua ernaltzen dute eta beste batzuen ernalaketak bi landare arteko gurutzaketa du abiapuntu. Plantaz, bost hanka jantzi behar dituzten galtza luzeak dirudite petaloen atzeko ezproiek. Hortik ote dator, antzarrak ferratzearen pareko kukuei frakak egitea?

"Kukue beti kuku" diote batzuek, gurean "aluba beti alu".

Eztabaida asko eragin duen teoria baten arabera, itsasoko ura ezin da 31 gradu baino gehiago berotu, eta ikerketa honen emaitzek, itxuraz, baieztatu egiten dute teoria hori. Hala balitz, berez beroak diren uretako arrezifeentzat itxaropenaren atea zabaltzen da, ematen baitu muga horretatik gora ez direla gehiago berotuko, eta beraz, bertako koralek jasan duten kaltea ez dela areagotuko, tenperatura txikiagoa duten itsasoetan ez bezala. Horietan, beroketa handiagoa izan da, eta horrez gain bestelako faktore batzuek egin diete kalte koralei: kutsadura, gehiegizko arrantza, atmosferan karbono dioxido gehiago egotearen ondorioz itsasoa gertatzen diren aldaketa kimikoak... I

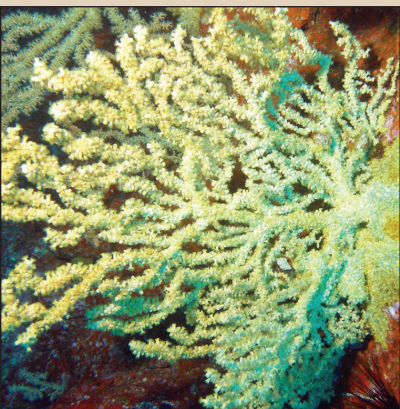
ZIENTZIA

Milaka urteko koralak aurkitu dituzte Hawaiin

STANFORD UNIBERTSITATEKO Lawrence Livermore Laborategi Nazionaleko ikerlariek 4.000 urteko koralak topatu dituzte Hawaiiko kostaldean, 450 metroko sakoneran.

Aurkikuntza horren garrantzia ondoko bi

arrazoitan datza: batetik, topatutako koralak hain zaharrak izanik debekatu egin da bitxien negozioetan erabiltzea, ezinezkoa litzatekeelako itsasoan hartutako koralak berriekin ordezkatzeari, milaka urte behar baitira berriak hazteko. Bestetik, 4.000 urteko izaki batek bere baitan informazio asko gordeko duen

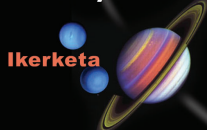

Gerardia espezieko korala.

itxaropena dute ikerlariek. Hain zuzen ere, itsasoan gertatutako berokuntza prozesuak dira kasu honetan interesgarriak.

Oraingoz ikerketa *Gerardia* eta *Leiopathes glaberrima* koraletara mugatu dira, hurrenez hurren 2.700 eta 4.000 urte bizi baitira. I

Web, CD-ROM eta paper formatuetan soluzioak alor guztietan

Erremintak

Soluzioak

Zerbitzuak

Adur SOFTWARE PRODUCTIONS

Adur Software Productions, S. Koop. (ASP)
Industrialdea 1, 20160 Lasarte-Oria
Tel: 943.37.18.49
e-mail: adur@adur.com

INFORMAZIOAREN UNIBERTSOA

Denboraren makina

NAGORE IRAZUSTABARRENA

1772, hura bai patataren urtea!

PARIS, 1772. Patatak jangarriak zirela erabaki zuen Frantziako hiriburuko Medikuntza Fakultateak. Bizpahiru mende lehenago Amerikatik iritsitako elikagai berriek, kakaoak edo piperrek esaterako, berehalako arrakasta izan zuten Europan. Baina, Patataren Nazioarteko Urtean gauden honetan harrigarria badirudi ere, garai hartan Andeatatik etorritako tuberkulua baztertu egin zuten elikagai gisa.

Gehienez ganadua elikatzeko erabiltzen zuten baina, aukeran, nahiago zuten landare gaiztoarekin inolako harremanik ez izan. Medikuek patatak osasunari kalte egiten ziola esaten zuten, eta herriaren sineskeriek berehala mada-rikatu zuten labore amerikarra; “deabruaren sustraia” ezizena ipini zioten hainbat lekutan. Mesfidantza hark bazuen, hala ere, benetako oinarririk: argitan eta toki hezeetan gordez gero, patatak solanina izeneko substantzia toxikoa sortzen du, egostean ere desagertzen ez dena. 1784an, adibidez, Frantzian patata lantzea debekatu zuten, besteak beste, legenarra eragiten zuelakoan.

Salbuespena Prusia izan zen. Batetik, XVII. mendeko baldintza klimatiko berriek zerealen uzta suntsitzen zuten, baina egokiak ziren patata-rako. Bestetik, Hogeita Hamar Urteko Gerrak (1618-1648) gosea ekarri zien prusiarrei. Ondorioz, Federiko II.a Handiak patataren ustiaketa sustatu zuen bere agindupeko lurretan. Armada-

ko soldaduak ere erresuma osoan zabaltu zituen, nekazariei erraz gorde eta prestatzen zen laborearen onurak azaltzeko. Horri esker, Prusiako herria eta armada jendetsua elikatu ahal izan zituzten, baita Zazpi Urteko Gerran (1756-1763) preso egindako atzerritarrak ere.

Preso horietako bat Antoine-Augustin Parmentier frantziar botikaria zen. Etxera osorik –eta legenar zantzurik gabe– itzuli zenean,

patatak mendetan jasandako bidegabekeria konpontzeari ekin zion. Horrenbestez, 1772an Besançoneko Zientzia Akademiak goseteen aurkako elikagaien lehiaketa antolatu zuenean, Parmentierrek patataren inguruko lana aurkeztu zuen. Akademiako kideek lana saritu zuten eta, neurri handi batean, horren ondorioz erabaki zuen Medikuntza Fakultateak patata gizakiak jateko modukoa zela.

Profesionalen oztopoa gaindituta, herritarren sinesmen eta ohiturak aldatzeko ordua iritsi zen. Lan gaitza zen, baina Luis XVI.aren laguntza izan zuen Parmentierrek. Erregeak hainbat soro utzi zizkion ikerketa egiten jarrai zezan, eta soroak gau eta egun zainduko zituen soldadu taldea ere ipini zuen haren agindupean. Baina benetako bultzada Frantziar Iraultzak eta Gerra Napoleonikoek eman zioten patatari. Gosea apaltzeko aproposa zenez, haren kontsumoa Europa osoan zabaltu zen eta, azkenean, oinarrizko elikagai bihurtu zen deabruaren sustraia. ■

Vincent Van Gogh-en *Patata-jaleak*. XVIII. mendearen amaiera arte Europan ez zen halako irudirik ikusten, patatak osasunari kalte egiten ziola uste baitzuten.

ARRASTOAK

DONOSTIA ITSAS HIRIA izeneko erakusketa ikusgai dago Donostiako Untzi Museoan, maiatzaren 28a bitarte. Erakusketan Donostiak Bizkaiko Golkoarekin izan duen harremana aztertzen da, erromatarren garaitik gaur arte. Gipuzkoako hiri nagusian, itsasoarekin zerikusia duten jarduerak Erdi Arotik XIX. mendera garatu ziren bereziki. Kontuan hartu behar da, gainera, Pasaia badi Donostiaren kontrolpean izan zela urte luzez.

Orotara 200 bat ale bildu dituzte (ilustrazioak, grabatuak, koadroak, afixak, argazkiak, txanponak...), guztiak merkataritzarekin, arrantzarekin, bale-arrantzarekin edo ontzigintzarekin zerikusia dutenak, baita piratekin lotutakoak ere. XIX. mende amaieran jarduerak tradizional horiek alde batera uzten hasi ziren, eta Donostiaren alde turistikoa indartzen hasi zen. Itsasoarekiko harremana aldatu zen orduan, baina ez zen eten.

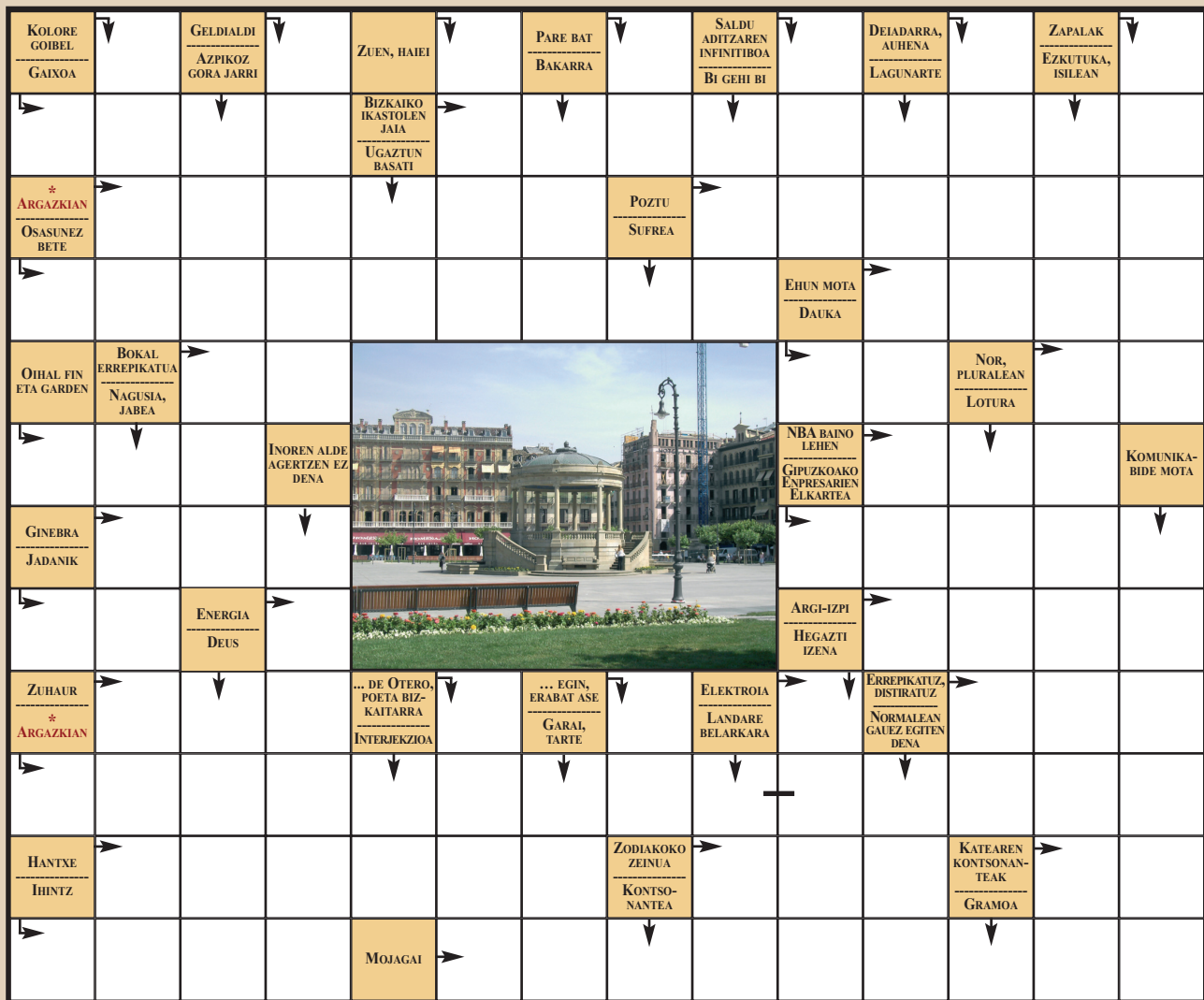

Donostiako antzinako irudia.

Denbora-pasak

ANA ZAMBRANO

Hitz gezidunak

Kontu bitxiak

Irakasleak eskolan hartu duten ikasle berriaren maila neurtu nahi du. Nonbaitetik hasi behar eta matematika ariketa batzuk eginarazi dizkio:

- Mirentxu, ariketa erraza jarriko dizut. Zenbat da 10 gehi 15?
- 28, andereño!
- Eta 4 gehi 3?
- 11, andereño!
- Barkatu Mirentxu, baina maila hau ez da onargarria zure adinean...

Badirudi bakarrik ikasi duzula kontuak egiten.

- Ez, andereño. Aitak erakutsi dit.
- Aitak? Eta zertan egiten du lan, bada, zure aitak?
- Kafetegi bateko zerbitzaria da.

Soluzioa

L	A	I	A																
A	L	D	I	A															
S	A	L	A	I	T	U													
B	I	A	L	A	I	T	U												
Z	I	B	I	A	L	A	I	T	U										
P	I	A	L	A	I	T	U												
G	E	R	I	A	L	A	I	T	U										
E	R	I	A	L	A	I	T	U											
O	S	A	S	U	N	T	S	U											
U	L																		
T	U	L																	
J	A	E																	
Z	E	U																	
G	A	Z	E	L	U	K	O	P	L	A	Z	A							
B	E	R	T	A	N														
G	A	R	O																

Txema Montero

1954, Deustu. Abokatua. HBko kide esanguratsu ohia. Abertzaletzat du bere burua, sozialdemokrata eta europar zalea. Inoiz baino behar handiagoa ikusten du euskaldunon autogobernuko instituzioak indartzea. Kezkatuta dago euskal nazionalismoaren espresio politiko elektorala Euskal Herria penintsularrean minoria izatera pasa delako eta ia-ia anekdotikoa izaten jarraitzen duelako lurralde kontinentaletan.

MIKEL ASURMENDI

Argazkiak: Judit Fernandez

«IRAk pazientzia demokratikoa izan du, ETAk aldiz ez»

Txema Monterok ekintza politikoa hobesten du biolentziazko edozein espresio baztertuz. Behatzaile gisa mintzatu zaigu, euskal errealitate politikoarekin konpromisoz.

Nola daramazu HBn bizi izan zenuen esperientzia politikoa?

Garatu ezinezko ekimen politikoa bezala daramat, militarren ekintzape-
tik ezin deslotu izanak frustratua nolabait. Hori da sentsazioa.

Eta HB legeaz kanpo ezarri izana?

Neronek eraman nuen HB instantzia jurisdizionaletara legalizatzeraz eta

uneon ilegalizatuta ikusteak—HB nahiz Batasuna zein gainerako alderdiak—frustrazio politikoa eragin dit. Batasuneko kideak espetxeratzea—ETAren kide izatearen akusaziopean—bidegabekeria da. Pertsona hauetako batzuk ezagutzen ditut eta badakit ez dutela ETAren dependentziarik, ez hierarkikoa eta ez funtzionala. Prozeduraren autoek baieztatzen dute hori guztia.

Harreman pertsonalak gorde al dituzu?

HBn nengoeneko harremanak egun Aralarren dauden kideekin nituen batez ere. Orduan eta orain. Eta hau azpimarratzen dut beraiekin ulertze

ideologikoa eta politikoa dudalako nolabait. Beste batzuekin harreman pertsonala daukat baina urruna eta normalki haiek deitzen didatelako.

Inboluzio garaian gaude, antza.

Bai. Gatazkak, ETAren nahikundetik ulertzen badugu, luze iraunen du. ETAk uste baitu uneon ezinezkoa dela Estatuarekin negoziatzia. Pentsatzen hasia naiz ETAk Estatuarekin lasterke-
ta luze honetan negoziatzia lortzea baino ezker abertzalearen nagusitasuna lortzea xede duela, alegia berau ordezkatu nahi duela. Estatuaren aurkako borroka militarrek badu korolario gero

eta inportanteagoa: euskal nazionalismoaren gurasotasuna lortzea. Hau da, borroka herrikoia luzetsi —maismoaren zentzuan ulertua— abertzaletasunaren jabe izateko, eta hartara, Estatuarekin negoziatzeko posizio politiko hobeagoan egoteko.

Ezker abertzalea nola ikusten duzu tesitura horretan?

ETA ez da soilik ezker abertzalearen parte karismatikoa, berau ENAM edo Batasuna edo ANV ulertzen badugu. ETA errenditzen ez den jendearen ordezkari nagusia da, azken unera arte eta ondorio guztiekin borrokatzeko prest dagoena. ETAk aldi politiko zehatz bakoitzean ezker abertzalea lideratu du bere interesen arabera. Ezker abertzaleak hala ere, ETA lider karismatikotzat dauka, eta ez du batere interesik berarengandik deslotzeko. Beraz, ETA eta ezker abertzalea pakete berean doaz, onerako edo txarrerako.

Euskal arazoa ebazteko bidean, zuk zeuk lbarretxeri kontsulta delakoa bazter uztea gomendatu diozu. Zergatik?

Kontsultaren arazoa da ez duela subjektu politiko definitua. ETAREN kontzeptzio totalitaristaren arabera, euskaldunok herri uniforme osatzen dugu, nahikari bateratua, autodeterminazioaren aldekoa, zazpi lurralde historikoei osatua, ezaugarri komuna hizkuntza dutena batez ere. Nire aburuz, aldiz, euskaldunok lurralde ezberdinek zeharkatuta gaude, auto-baiezpen eta identifikazio diferentiek karakterizatuak. Hitz batez, ez gara instituzioek berek ordezkatuak. Abiapuntu hori okerra da edo nire ikuspegia behintzat ezberdina. Euskaldunok, zoritxarrez, jarrera abertzaleak defendatzen ditugunok kasurako, oso argiak gara gure definizioan baina ez horrenbeste gure jarreretan. Beraz, subjektu politikoa ondo definitu gabe, edozein kontsulta politiko espresio elektoralen menpe izango da. Horra kontraesana: euskaldunok aukeratu nahi dugu eta hauteskunde bakoitzean euskaldunok geure kontra bozkatzen dugu. Uneon, azken bozketaren arabera euskal nazionalistok minoria gara euskal lurralde guztietan.

Nola ikusten duzu kontsultaren afera hauteskundearen ostean, orduan.

EAJk bere politika errealtatearen printzipiora egokitu ohi du. Honek

pentsarazten dio Eusko Legebiltzarrean gehiengo dagoela erabakitzearen alde. Azken hauteskundearen ostean hori aldatzen hasi da orde. EAJk entzun eta kasu egin behar du ez badu nahi Euskadi zerbait bizia bezala imajinatu eta aldi berean errealtateetik kanpokoa. ETAk bezala funtsean. ETAk euskaldunok berarekin liluratuta bagina bezala jokatzeko, komunitate politiko honen etorkizunaz zer egin nahi dugun jakingo bagenu bezala.

Eusko Jaurlaritzaren politikaren norabidea, oro har, ez duzu ere garbi ikusten.

Ez nator bat Jaurlaritzaren maxima hauekin: “Gure autogobernua sistema bikaina da. Gure BPG ona da. Ongizatearen maila ona: batez bestekoaren gainetik eta buruan direnetik hurbil Europa”. Eta aldi berean dio “erabaki”

“Euskaldunok, zoritxarrez, jarrera abertzaleak defendatzen ditugunok kasurako, oso argiak gara gure definizioan baina ez horrenbeste gure jarreretan”

behar dela gure herrian ditugun arazoak soluzionatzeko. Honek zalantzak eta galderak eragin ditu jendearen baitan: “Horren ondo baldin bagaude zertarako aldatu? Aldatu behar bada zertarako arriskatu?” Beraz, kontraesana begi-bistakoa da. Ez gaude horren ondo. Nik uko egiten diot ondo gaudela sinesteari, autogobernuari dagokion gaietan agortze moduko bat izan da: osasun, irakaskuntza eta segurtatean, adibidez. Hiru osagai funtsezkoak dira autogobernua eta instituzioak bermatzeko.

Beraz...

Autogobernuaren oinarritzko osagaiak agortuz doaz, eta aldi berean oraindik ez ditugu geure bitartekoak munduko ekonomia globalizatuan egokitu. Tesuinguru horretan, euskaldunok Europako eskualdeetatik kanpo geratzen ari gara, eta gaia berealdikoa da.

ETAREN tesietako bat trantsizioan hauxe zen: ekonomikoki gero eta okerrago, hobeto burujabetasuna lortzeko.

Hori ez du inork inoiz sinestu izan... ETAKO kideek ez dute gose greba hiltzeraino egin inoiz, ez dute sinestu inoiz denarekin bukatu behar dela. ETAREN ekintza armatua alde batera, fenomeno sozio-politiko iraultzaile bezala hartuta, berau erresistentzia mugimendua bezala joa izan zen, bada, Lemoizko Zentralaren aferan, proiektu gogaikarria, zenbaitek proposatu zuen argindarraren faktura ez ordaintzea, argindarra mozteraino. Bakarra ezagutzen dut argirik gabe geratu zena: EHUKO Jose Ramon Etxebarria irakaslea, kandeletan geratu zen faktura ordaintzeari uko egin ziolako. Gure herrian, borroka armatua praktikatzeko dutenak prest daude azken odol tanta barreiatzeko, baina ez berea, besteena baizik. Herritarrek ez dute beren ongizatearen nimiñoena ere galdu nahi. Gizarte hau asebeteta eta kontent dago. Aldaketa aldarrikatzen dutenak ez daude hutsetik hasteko prest beste oinarri sozial eta juridikoa ezartzeko. Bien bitartean, aitzitik, ETAREN jarduerak Estatu indartu du.

Nola esplikatuta daiteke herritarrek hori onartzea, gizarteak egoera hori ez gairatzea?

Hasteko, ezker abertzaleak egoera hori gairatzeko agertu duen gaitasun eza begi-bistakoa da. Horixe da nire frustrazio handienetakoa. Ezker abertzaleak erakutsi zuen gizarte mugiarazteko gaitasuna zuela, baita beste esperientzietatik edota ezkerreko “maileguak” hartzeko. Alabaina, ez du gaitasunik izan politikoki egituratzeko eta berezko ahotsa eta liderazgoa izateko. ETAREN lidertza onartu du: “Denetarako prest direnez gero guk sostengatu behar ditugu isil”. Ez dugu gaitasunik geure babak eltzetik ateratzeko eta ETAK egin behar du ekintza armatuaren bidez. Eskema hori, ezker abertzalearen eskalatik gizartera zabaldu daiteke, baita posizio politikoetara ere: PSE-EEK ez du gaitasunik —ziur aski borondatea ere gutxi— ez euskal izaerarik erakutsi PSOERI “neurri hau ez da egokia euskaldunontzat eta kontra egingo dut” esateko. PPK zer esanik ez. Nazionalismo zibikoak ere ez du gizarte gorputz hori osatzeko gaitasunik izan, instituzioak sortu ziren garaian izan ezik. Ostera, zatituta dago. Egunen batean galdera hau

egin beharko diogu geure buruari: nazioa osatzen duten ezaugarriak edukita, hizkuntza, instituzioak (foraltasuna) nola iritsi gara XXI. mendera Estatua osatu gabe? Hori da gure paradoxa.

Paradoxaren arrazoiak gogoetatu duzu?

Aurkitu dudak azalpen bakarra da, subjektu politikoaren inexistentzia: euskaldun bat aburu bat, bi euskaldun bi aburu, hiru... Bandokideek edo banderizoez zeharkatuta gaude, hori da elementu eraginkorra. Gero lurraldetasuna bizitzeko modu ezberdinak daude. Halaber, euskalduntasuna ez da Donostian eta Gipuzkoan gauza bera, ez Bizkaian eta Bilbon. Eta gainerako lurraldeetan... egin kontu.

PSEko Eiguren presidentek "Otegi ez du kolpea mahai gainean jo" esan berri du. Demagun horrela izan dela, baina kartzelan dago. Eta bera bezala Batasuneko ia kide denak. Loiolako negoziatioaz gehiago espero zitekeen? Nik ez nuen asko espero. Irudi baten bidez azalduko dut nire ikuspegia: "Bilera batean hainbat alderdiko lagunak iritziak elkarraldatzen ari dira. Batasunekoek izaera politikoa duen azalpen sakona egin dute, bide politikoa aurrera egiteko, demagun. Bat-batean, ETArekin ustez harreman zuzena duenak hitz egiten du, eta berehala gainerakoak bere iritziak urrutiz hasten dira eta esaten dute: solaskide honek esan duenak interesa badu... baina". Hau da, zaila da, eta uneon are zailagoa. Garzonek ETA eta Batasuna batu egin dituelako beren zori pertsonalean eta erakunde berean. Denak kartzelan sartu ditu, luzerako. "Denak ETakoak zarete" esan die. Denak uztartu ditu eta honek lotura indartu.

ETako agintean belaunaldi berrien aldaketa aipatu ohi da. Iraganean *Txikiardi* edo *Artapalo* ziren orain *Txeroki* da. Kasu. Zuk nola bizi duzu aspektu hori?

Nik ez dut ezagutzen *Txeroki* edo bere antzekorik. Nik buruzagi batzuk ezagutu nituen ETako buruzagiekin biltzea erlatiboki erraza zenean. Ni konbentzituta nago ETak baduela zuzendaritza politikoa, baita *posabasoak* irakurtzen dituen ere, politikaz idazten dena lau koloretara azpimarratu duena eta saiatzen dena ekintza arma-

tuak ondorio politikoak izan ditzen une konkretu bakoitzean. Konbentzituta nengoen eta esan nuen ETak hauteskunde kanpaina amaitu aurretik atentatu bat egingo zuela. ETaren ekintza bortitzaren atzean logika politikoa dago.

"Zapatero ez da politikari sinesgarria. Ez da hábíl baizik eta hábíl. Pertsona bihurria da, soluzioa bere interesen alde bilatzen eta ziria sartzen duena"

ETaren inguruko konspirazio posiblearen eta instrumentalizatuaren teoria zer iruditzen zaizu?

Hori absurdua da. Niretzat ez dago halakorik. ETaren arazoa —borroka armatuak 40 urtez iraun du eta ez ditu bere objektiboak lortu— paradoxikoa da. ETA pertseberantzia besterik ez da. Gertakarien menpe bizitzen ohitu dena. ETak ezin izan du egoera aldatu eta egoerak bere izaera aldatu du.

"EAJk bere bidea aurkitu behar du. Bere irudia boxealari ukituarena da, koadrilateroaren bazterra bilatzen ari da arnasa hartzeko eta ez du aurkitzen"

ETaren egoskorkeria azpimarratu duzu.

ETaren ezaugarri ezkorrena, gure herriaren ezaugarria, egoskorkeria da. Batzuentzat balore positiboa da, niretzat ez. ETaren egoskorkeria irauten datza. Agian ETArekin huts egin duena enpatia falta izan da. Negotziazioaren parteak ez dira besteen buruan jarri, Irlandan aldiz bai. Esperimentiaz dakit, bizitzaren zoriaz Ipar Irlandako bake prozesuan aritu ziren bi pertsona 'mekanikoak' ezagutu nituen. Hau da, prozesuan hitz egindakoaz ministroarengana zihoazenak, ingelesez nahiz irlandarren kasuan. Irlandarra hilda dago, bere elegia egin

nuen publikoki. Euskal Herrian ez bezala, ingelesek auzia estatu arazoa bihurtu zuten, kontserbadoreak edo laboristak izan, gobernuan aholkulari bat zegoen beti aldiro aldiro ministroen inguruan.

Ezagutzak zerbait konkretua erakutsi al dizu?

IRAk lehergailu bat ipini zuen Belfasteko arrandegi batean eta hamabi herritar hil zituen negoziatzen ari zirela. Gerry Adams IRAko kidearen zerraldia bizkarrean agertu zen biharamunean, lehergailuak IRAko kidea ere hil baitzuen. Tonyri deitu nion [ingelesari]: "Hau katastrofea! Dena pikutara joan da". Berak, ingelesez gobernuaren aholkulariak: "Zer besterik egin dezake Gerry Adamsek, ez bada hilketza eramatea" esan zidan. Noski, bestela legimititate galduko zukeen bere taldean. Adams ez litzateke behar zuten mintzakidea izango jada. Prentsak Adams egurtu zuen "zini-koa" deituz. Ez dut uste Espainiako Gobernuaren eta ETaren artean halako harremanak izan direnik.

ETA belaunez belauneko fenomeno da, IRA nolakoa?

Irlandarekiko diferentzia handietako bat hori da. Gerry Adams 1968an IRAko boluntarioa zen Belfasten. Martin McGuinness berriz Derryn. Britainia Handiak Irlandako auzian Sinn Féin eta IRaren kasuan bi abantaila izan ditu negoziatzeko orduan: IRA eta Sinn Féin ia bera ziren. Ez zegoen zuk lehen aipatu duzun Eigurenen "Otegi ez duela ukabildak eman" delakoa. Eigurenek Sinn Féinekoarekin hitz egitean IRAkoarekin hitz egingo zuen, Otegi ez zuen ukabildak eman beharko. Otegiaren alter egoak "akordioa sinatzen dugu edo ez" esango zuen. Hori abantaila izugarria da. IRAn ez da belaunetik belaunera hausturarik izan. Negotzatu duen IRAko jendea ia praktikoki 1968tik IRAn zegoen.

Agian hemengo Gerry Adamsek Josu Urrutikoetxea izan behar luke...

Nik Josu Urrutikoetxearekin harreman politikoa izan nuen behiala. Gaur arte ez du Gerry Adams denik erakutsi. Otegi ez du ezagutu pertsonalki...

“Arazoa ez da prezio politikoa eskatzea bakearen truke. Kontua da denek nahi diotela bakeari etekina atera, eta etekin askoren pilaketak bakea ezinezkoa egiten du”.

elkartek ez zuten bake prozesua oztopatu. ETak gizarteko kideen kontra jo du. ETak ez ditu jakin zein diren bere mugak ezta Espainiako politikaren errealtatearen printzipioak ezagutu ere. Dena esatera, Espainiako Gobernuak ez du ETaren egoskorkeria ezagutzen ikasi ere.

ETak logika politikoa duela esan duzu hala ere.

Bai, baina ETaren irakurketa politikoa aldeztu aurretiko premisa politiko oker batetik abiatzen da: existitzen ez den Euskal Herriatik abiatzen da. Horren arabera jokatzen du politikoki. Ez da bakarrik gizartearen gehiengoa

ez egotea ados bortizkeriaren erabilpenarekin, ez da konturatzen biolentziak herriari kalte egiten diola. Ez da ohar-tzen herritar gehienek ez dutela berak pentsatzen duen bezala jokatu, ez da ohar-tzen Espainiako Estatuak indartzen duela eta gainera, ezker abertzalearen espresio politikoa garatzea oztopatzen duela nazionalismoa bere osotasunean lideratzeko.

Nola ikusten duzu EAJ orain?

EAJk bere bidea aurkitu behar du. Bere irudia boxealari ukituarena da, koadrilateroaren bazterra bilatzen ari da arnasa hartzeko eta ez du aurkitzen. Gero eta behe-rago doazen hauteskunderen emaitzek lotuta dago, Ibarretxe lehendakariak ezarri zuen egutegia, Damoklesen ezpata da bere buruaren gainean. Bere arazo serioena barne gatazka konpondu gabea da ordea.

Uztailen onartu zuen ponentzia politikoa otarraina izatea espero nuen nik, baina itsaski nahaskia izan zen. Seneca-ren esaera batek ondo argitzen du EAJren norabide eza: “Bere portua garbi ez duen itsasontziak haize guztiak kontrakoak ditu”.

Hogeita hamar urte eta orain zer?

Azken urteotan eraiki eta erori den negoziatio markoak ez du askorako emango. Zapatero ez da politikari sinesgarria. Ez da *hábil* baizik eta *lábil*. Zapatero pertsona bihurria da, soluzioa bere interesen alde bilatzen eta ziria sartzen duena. Beraz, euskaldunok gure buruari gehiago begiratu behar diogu eta gutxiago Madrilerara.

Estatuak itun berri bati uko egiten dio hala ere. Zer egin?

Gogoetatu behar dugu. Eragile politikoei eta iritziz politikoi emaleek aztertu behar dute zein diren abertzaleok bateratzen gaituzten elementuak, nora joan nahi dugun argitzeko. Izan diren mugarrak kasuz kasu aztertu eta bidean eratu ditugun instituzioak sendotzea da lehen egitekoa. Inhibizio-rik gabe, begirada introspektiboa egin behar dugu hogeita hamar urteetan zer egin dugun ongi, instituzioek zer eman duten, aldeko osagaiak eta balio ez dutenak bilatu eta zehaztu. Barne begirada hori askoz garrantzizkoagoa da ETak Estatuarekin negoziatuko ote duen jakitea baino. Egunen batean eginen badute oso ondo, egon dadila kontrol parlamentarioa eta bien bitartean legea aplikatu dadila, Estatuari barne. Niretzat bide hori bukatu da halere: ez da bigarren trantsizioa izango, ez dut uste erreforma konstituzionala izango denik —zortzi bat urtetan gutxienez— ezta Senatuaren erreforma ere, ezta jueren gobernu hautatzeko sistema aldatuko denik ere.

Bakealdirik ez dugu izango, beraz.

Oraingoz ez. Arazoa ez baita prezio politikoa eskatzea bakearen truke. Jose Maria Setieni aurpegiatzen zitzaiona, prezio politiko asko dagoela zioelako. Kontua da denek nahi diotela bakeari etekina atera, eta etekin askoren pilaketak bakea ezinezkoa egiten du. ■

(...)

Areago: ingelesez eta irlandarren arteko konpromisoan berebiziko osagaia demokrazia ordezkatzailerak onartzea izan da. Ingelesak esan dezakete gorritu gabe interesak dituztela Irlandan, eta onar dezakete irlandarren “unionistak edo errepublikarrak” espresioa. Irlandarrek demokrazia ordezkatzailerak onar dezakete esan gabe “demokrazia ingeleza”. Hemendik hogeita bost urtera, garapen demografikoa medio, irlandarrek gehiengoa izango dira. Hau da IRAk pazientzia demokratikoa izan du, ETak aldiz ez.

Alde handiagoa dago beraz.

Bai. Eta besterik ere badago: espainolek [PSOE eta PPK] konpromiso demokratiko alferria daukate. Eta beste bat: IRAk 800 bat polizia edo soldadu hil zituen, baina biktimen

<http://www.argia.com/argia-astekaria> helbidean, elkarrizketa honen bertsio luzea.

Tiraka bloga

«Hizkuntza-politikarik eraginkorrena herritarren eskaera da»

Eusko Jaurlaritzako langileak dira. Euskarak administrazioan bizi duen egoera ikusita Tiraka bloga sortu zuten, euren kezkak azaltzeko gunea. Eta denek batean erantzun digute, besteak beste, beraien lan esparruan langileek hizkuntzarekiko zer-nolako jarrera duten. Alabaina, euskal gizarte osoari ere zuzentzen diete begirada, herritarron konpromisoa eskatuz.

IURE ALTZIBAR

Argazkia: Alex Larretxi

Noiz erabaki zenuten euskarak administrazioan bizi zuen egoera salatzen garaia zela?

Euskaldunon Egunkariaren itxiera eta Administrazioan Euskararen Erabilera Normalizatzeko II. Planaren balorazioa eta III.aren atariko lanak eman

zirenean. Iruditu zitzaigun euskaldungoa mugiaraztea oso zaila dela eta aldi berean, euskara planen zenbait atal aski orokorrak zirela.

Administrazioak euskara kudeatzeko duen modua azaltzen duzue blogean.

Badirudi egoera oso txarra dela. Errealitatea halakoa da ala ikuspegi ezkorregia duzue?

Norbaitek esan zuen komeni dela diagnostiko gordin bat egitea, nahiz eta ezkorra izan, hortik aurrerako estrategia positiboa izan dadin. Aur-

keztu berri duen IV. Plangintzaldia-
ren egitasmoaren arabera, lan-ildo
berriak ezartzekotan da Hizkuntza
Politikarako Sailburuordetza –HPS–,
eta hori aurkeztu bezala onartuz
gero, eszenatoki hobera abiatu gin-
tezke.

Administrazioen lankideen jarrera nola definituko zenukete?

Oro har, gizartearen batz bestea aurki
ditzakegun jarrerak ikusten ditugu
hemen ere: elebidunon artean eus-
kaltzale militanteak, euskaltzale pasi-
boak, erdal elebidun neutroak, erdal-
tzale amorratuak... Eta gure ondoan
eta gainean, erdaldunak; oro har
gure hirietan gertatzen den bezalaxe.

Administrazioan ere, euskaldunak
bigarren mailako hiritarrak baikara,
hizkuntza eskubideei eta praktikari
dagokionez.

“Azterketa bat gainditzeak
ez du esan nahi langilea gai
sentitzen denik euskaraz
normaltasunez jarduteko”

Tiraka blogean eginiko galdetegi bate-
tik ondorioztatu daiteke langileak ez
daudela euskaraz aritzera behartuak
eta egiten dutenak borondatez egiten
dutela, oro har interes handirik ez
badago ere; politikariek berriz, langi-
leek baino interes gutxiago dutela pen-
tsa liteke.

Orain arte, euskararen erabilera ez
da lehentasuna izan herri-adminis-
trazioetan. Gaur egun, askoz langile
euskaldun gehiago dago arlo horre-
tan eta gero eta normalagoa da eus-
kararen presentzia zenbait esparru-
tan. Hortik abiatuta, euskara
normaltasunez erabiltzea ez da ezi-
nezkoa. Alabaina, arduradun politiko
gehienek jarrerak ez du orain arte
askorik lagundu. Hala ere, egoerak
hobera egin du apurka, eta hitzez
behintzat erabileraren aldeko jarrera
azaltzen dute.

Euskara lanpostua lortzeko gainditu
beharreko azterketa hutsa bihurtu al
da?

Orain arte horrela izan da, gehiene-
tan. Ez dira erabilera irizpideak apli-
katu izan lanposturik gehienetan.
Bestalde, administrazioen prozedura
bat euskaraz hasi eta bukatzea oso
nekeza gertatzen da, prozesuan zehar
erdaldun elebaker bat edo beste ego-
tea suertatzen baita ia beti. Gainera,
herritarren eta beste administrazioen
aldetik euskarazko zerbitzuaren eska-
ria urria da oraindik. Oztupo asko
gainditu behar izaten ditugu euskal-
dunok euskarazko zerbitzua jaso nahi
dugunean, baita “euskal” adminis-
trazioan ere.

Azterketen bidez langileen hizkuntza
ezagutza bermatzen da. Baina “ezagu-
tu” eta “erabili” aditz ezberdinak dira.

Azterketa bat gainditzeak ez du esan
nahi langilea gai sentitzen denik eus-
karaz normaltasunez jarduteko. Hiz-
kuntzarekin eroso egoten lagundu
behar zaio, eguneroko jarduera eus-
karaz ere egin dezakeela sentiarazten,
eta batez ere, gaztelaniaz eskura dau-
kan adina baliabide edo gehiago eman
behar zaizkio euskaraz, baina egoera
horretatik urrun gaude oraindik.

Administrazioan euskaraz lan egin
nahi duenak zenbateko aukera dauka
euskaraz aritzeko ahozko harreman-
tan eta zenbatekoa idatzizkoan?

Euskara duela urte batzuk baino
gehiago entzuten da. Idatziz sortu-
tako lana, aldiz, oraindik oso urria
da eta euskarazko testu ia guztiak
itzulpenak dira. Nolanahi ere, egoe-
ra honek plangintzaldi berriak jaso-
tzen dituen neurriekin aldatu behar-
ko luke.

Eusko Jaurlaritzaren administrazioa eus-
kalduntzen saiatzen da baina hizkuntza
eskakizunik gabeko lanpostuak ere
eskaintzen ditu, Osakidetzan esatera-
ko. Nola uler daiteke?

Jendaurreko lanpostu guztietan eus-
karazko zerbitzua bermatzeko
moduko maila eskatu beharko
litzaioke administrazio publikoan
jardun nahi duenari. Baina eskaki-
zun hori lanpostu guztietara zabal-
tzeak seguruenik kontrako erreak-
zioak eragingo lituzke gizarte
esparru zabaletan. Nolanahi ere,
batzuetan komunikabideetan

garrantzi gehiegi ematen zaio kontu
honi, eta gutxiegi, esaterako, herri-
rrak animatzeari, izan ere, hizkun-
tza-politikarik eraginkorrena herri-
arren eskaera da.

Euskararen Erabilera Normalizatzeko
IV. Plana aurkeztu ari dira orain. Zer
espero duzue?

Paperean oso proposamen interesga-
rriak ditu. Plan ona da... baldin eta
benetan gauzatzeko borondate politi-
koa badago.

Elebitasunak kezkatzen zaituzte. Horren
harira esana da ondokoa: “Hobe gazte-
laniaz, euskaraz halamoduz baino; edo
hobe euskaraz %15a bakarrik, baina
sortua, jatorriz euskarazkoa”. Ez al da
orain arte itzulpenarekin lortutakoaren
aurka egitea?

“Dena elebiz argitaratzen
tematzen gara, baina
azaleko elebitasuna da,
mamia erdalduna baita”

Dena elebiz argitaratzen tematzen
gara, baina azaleko elebitasuna da,
mamia erdalduna baita. Jatorrizko
dokumentuak euskaraz sortzeko pau-
soak eman behar dira. Itzulpenak
ongi funtzionatzeko bitartekoak ipin-
tzea da kontua, prozedura adminis-
trazioen sorkuntzan hasieratik kontuan
hartzeko elementu gisa hartzea. Itzul-
pengintzaz egiten den erabilera da kri-
tikatzen ari garena, ez tresna.

Administrazioan euskarak bizi duen
egoera gizartearen isla dela uste al
duzue?

Bistakoa da. Administrazioan dihar-
dugunok gizartearen nagusi diren
jokamoldeak gauzatzen ditugu lan-
tokian eta lankideekin. Administra-
zioak ordea, bestelako jokamolde
batzuk garatzeko eta hedatzeko
ardura dauka. Arlo pribatuan euskal-
dunak baztertuta egoteak ez du inol-
az ere justifikatzen administrazio
publikoan gauza bera gertatzea. Bere
erantzukizunari heldu behar dio
administrazio osoak, ez soilik HPSk
edo Hezkuntza Sailak. ■

Bero-beroan

ONINTZA IRURETA

Chipayak euskararen tankera du?

NILA VIGIL hizkuntzalariaren *Instituto Lingüístico de Invierno* webgunean (<http://nilavigil.wordpress.com/>) sartu gara. Peruko hizkuntza indigena kopuruaz idatzitako artikuluan erreparatu dugu eta baita youtubeko bideoan ere. Rodolfo Cerrón-Palominok hizkuntzalariak aurkeztu berri duen liburua (*El chipaya o la lengua de los hombres del agua*) aitzakia hartuta, chipaya hizkuntzari buruz hitz egin du telebistan. Halako batean elkarrizketatzaileak, liburua eskuan duela, esan dio hizkuntzalariari chipayaren grafiari esate baterako euskararen tankera hartu diola. Hizkuntzalariak euskara irla linguistikoa dela azpimarratu dio, baina aipatu du baita ere hizkuntza andinoek eta euskarak egituran nolabaitako tankera dutela. Dena dela, gehiago nabarmendu du

chipaya hizkuntzak kitxuarekin eta aimarekin duen mendetako harreman estua.

Huroa peruar-boliviarr altiplanoko herririk zaharrena da eta aldi berean hizkuntza familia. Bada chipaya, familia horretatik biziraun duen hizkuntza bakarra da. Aimara eta kitxua baino lehenagoko hizkuntza da. Ezetz asmatu zergatik iraun duen bizirik? Cerrón-Palominok elkarrizketan dioenez, aimarek baztertu eta umiliatu zituztelako, eta egoera gogor eta isolatu horretan aurrera egitea lortu zuten. XX. mendean hizkuntza galtzeko arriskuan izan ziren, alegia, 1930-40ko hamarkadetan aimaraz zein chipayaz hitz egiten zuten eta galtzorian zegoen chipaya. Orain, aimara albo batera utzi dute eta bigarren hizkuntzatzat gaztelania hartu dute. Cerrón-Palominoren ustez orain ez dago galtzorian eta huroen herritik geratzen diren hiztun bakar horiek harro daude.

Euskararen Jatorriaren III. Biltzarra

LANGRAITZEN (ARABA) egingo da biltzarra maiatzaren 17an. Bilkura egiteko Iruña-Veleia –antolatzaileek Oka-Iruña deitzea proposatzen dute– aukeratu dute, beraien ustez, udalerririk horretan aurkitutako idazkunek euskararen jatorria argitzen laguntza handia eskainiko dutelako. Jardunaldietan hain zuzen, indusketa horien balioaz hitz egingo du Patxi Alañak. Josu Nabereanek emango duen hitzaldiak berri, ondokoa du goiburua: *Toponimiaren ekarpena aitzin euskarari* eta Alfontso Martinez Lizardukoak eskainiko duenak honakoa: *Euskara historiaurreko Europaren hizkuntza*. Mahai-ingurua izango da euskararen oinarritzko hamabi hitzen etimologiari buruz eta han izango dira Bittor Kapanaga, Jesus Seguro, Felix Zubiaga, Josu Naberean eta Antonio Arnaiz, besteak beste.

TALAIAN

Iberdrolaren etorkizuna

Ostegunean egingo da Iberdrolako Akziodunen Batzar Orokorra Bilbon. Batzarra enpresa elektrikoaren kontrola lortzeko hainbat mugimendurekin batera iritsi da. Azken zazpi urteotako laugarren eraso da Iberdrolak oraingo hau. Eta azken mugimenduek Gas Naturalerantz jotzen dutela dirudi. Aurrez Endesa zein Gas Natural bera saiatu ziren. Eta aurrez bertan, EDF elektrizitate enpresa frantziarra ere saiatu da, ACS eraikuntzako enpresa espainiarraren laguntzarekin. Iberdrolaren egoera oso tentagarria da: 40 herrialdetan dago; 26.000 langile ditu, 10.000 Hego Euskal Herrian eta Espainian; Burtsan 60.000 milioi euro inguruko balioa du eta 2007an 2.353 milioi euroko mozkin garbiak izan zituen, aurreko urtean baino %41,8 gehiago.

Gasteizko Legebiltzarrak Iberdrola osoa –ez zatikatua– eta egoitza Bilbon duena eskatu du. Horretarako arrazoiak irabazi fiskalak eta euskal enpresen zerbitzuen azpikontratazioa dira. Irabazi fiskalak, 1.500 milioi euro ingurukoak izan dira azken urteetan eta azpikontratazioak, 1.600 milioi euro ingurukoak. Errealitateak adieraziko digu, ordea, egun bizi dugun ekonomia kapitalistan, etorkizuna multinazionalen kapitalean egongo dela eta horrek erabakiko du. Ondorioz, enpresa elektrikoak akziodunek, handi batzuek izan ezik, Eusko Legebiltzarrak bezalaxe, ezer gutxi egin ahal izango dute. Jakina da handienek euren negozioaren alde egiten dutela, gehien eskaintzen dienaren alde. Beste gauza bat litzateke sektore elektrikoaren nazionalizatzea, beste sektore estrategiko batzuekin egin den bezala; eta horrela enpresak ez luke gehiago erasorik jasango. Hori, ordea, beste istorio bat da.

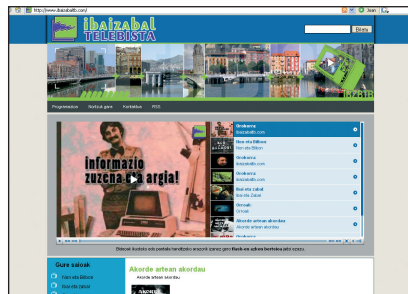
Juan Mari Arregi

Ekainaren 14an Mintza Eguna

TOPAGUNEAK udaberri bukaerarako antolatu du III. Mintza Eguna eta Bizkaiko Algorta eta Itzabaltzeta / Romon egingo da festa. Euskal Herri osoan etorritako 400 bat berbalagun biltzea espero dute, alegia, euskara dakitenak eta ikasi berriak elkartzeko dira. Gaur egun 46 udalerrian 2.500 berbalagun edo mintzagalun daude.

Ibaizabaltb.com

BILBO ingururako euskarazko tokiko telebista katea sortzea dute xede Ibaizabal Mendebalde kultur elkarteak eta Hamaika taldeak. Orain, lehen urratsa eman dute, Internet bidezko telebista: www.ibaizabaltb.com.

XABIER LETONA

MALTZAGATIK

Arrasate: gobernatzea gaitzestea baino gaitzagoa da

INIGO URKULLUK EAJ-ren lidergoa eskuratu zuenean jeltzaleen baitan kontsentsuaren irudia gizarteratu zen, jakinda ere sumendi barruan labak borborka jarraitzen zuela. Hauteskunde emaitza txarrak, Arrasateko zentsura mozioarenak eta Txabarri-Jauregi aferak, tentsioa berriz

azaleratu dute indarrez. Amorrazioa eta barne borroka –ez lehia bakarrik– gupidagabea da berriz islatzen ari dena, batez ere Gipuzkoan, eta zeharka baita EAJ osoan ere. “Egibarren beroaldia”, Txabarri alderdia uzteko gonbitea, Arrasateko zentsura mozioa dela eta EBBren erabakiekiko desadostasuna... Irudi aldetik harrigarria herritarren artean eta latza EAJ zaleentzat.

PSEko buruzagiak, aldiz, pozarren dira egoeraz, jeltzaleen ahuleziak hauekiko akordioetan abantaila ematen dietelakoan batetik, eta bestetik, “ari ari ari Patxi lehendakari” leloa gizentzen duelako.

Bitartean, kontsulta dela eta Jaurlaritzaren bide orriaz diren zalantza gero eta sendadoek Ibarretxe lehendakariaren lidergoa

INIGO AZKONA

KARLOS CORBELLA

higatzen jarraitzen dute. Hirukoaren baitan kontsulta indargabetzeko adierazpenek –Ardanza, Galdos, Madrazo...–, halaber, Ibarretxeren posizioa ahultzen laguntzen dute. Indefinizio egoerak, dena den, ezin da gehiegi luzatu; Moncloako iturrien arabera, bederen, Jose Luis Rodriguez Zapaterok maiatzerako du aurreikusia Ibarretxerekin biltzea eta pentsatzekoa da ordurako lehendakariak argi adierazi beharko diola Zapaterori bere bide-orria zein den.

ARRASATEKO zentsura mozioarenak jarraituko du, antza, eszenatoki politikoaren ardatz egunotan. Eta ikusten den moduan, kontu bat da bat egitea Isaias Carrascoren hilketaren arbuioan eta gaitzespenean, eta oso bestelakoa, batasun hori gobernagarritasu-

nerako ardatz bilakatzea. Hipotesi uherretan sartzeko arriskua dago hala koetan, baina ETak Carrasco arrasatear militante sozialista hautatu izana, ez dirudi auzaz hartutako erabakia. Min egitea eta hor dagoela erakusteaz aparte, badirudi bere jarduna arbuiazen dutenen barne kontrae-

sanak ere haizatu nahi izan dituela.

Datorren astean Arrasateko Udalean zentsura mozioa aztertuko dutenean, ia bi hilabete igaroak izango dira martxoaren 7an Carrasco hil zutenetik. Egoera politikoaren eta herrietako errealitatearen konplexutasunaren agerle dira egun horiek guztiak. Oraindik argi dagoen bakarra PSE, EAJ eta PPko zinegotzien jarrera da. EB, Zutik eta EAKoak zalantzan dira eta Aralarrekoak adierazi du jada ez duela mozioarekin bat egiten. Oso posible da Arrasateko Zutik eta EBko batzarrek zentsura mozioaz bat ez egitea eta sostengatuko balute ere, ezin da zinegotzien dimisiorik baztertu. Eta mozioa gauzatzen bada, EBk, Zutiketik eta EAK sostengatu behar dute hiru urtez Gobernu berria?

BARAKALDO

Apirilaren 18tik 27ra arte, Los Hermanosen

- Euskal eta erdal nobedadeak
- Euskal musika
- %10eko beherapena

EUSKADIKO LIBURU GANBARA

Bizi irakurriz!

2008ko apirilaren 20a

ARGIA

47

Ondare Funts Subiranoak modan daude

Ondo ikasi izen hau: Ondare Funts Subiranoak. Lehengaietan aberats diren herrialde batzuek pilatu dituzten dirutzak dira, finantz krisian itotzear den Mendealdeko enpresa handietan muturra sartzen ari direnak. Hauekin kapitalismoak bestelako itxura hartuko du.

PETER MANDELSON Europako Batzordeko Merkataritza komisarioak bere ustez erabaki estrategikoa dena jakinarazi zuen joan den otsailaren 23an, eta gu ez ginen enteratu: Europan inbertitzen duten atzerriko estatuei, Ondare Funts Subiranoei alegia, hemengo agintariak kode berria proposatuko diela, hauen jarduera gardenagoa eta homologatzeko modukoa dela bermatzeko. Herritar europarrei ez zaie albiste iritsi, eta posible da kode hori asmo hutsean geratzea, baina gai horren inguruan asko dago jokoan, maila askotan.

Amerikako Estatu Batuetan kreditu ustelen krisia hasi zenetik, eta batik bat uholdea 2007ko abuztuan banku nagusietaraino iritsi zenetik, gero eta gehiago sartu aditu dugu *Sovereign Wealth Fund* izena, euskaraz Ondare Funts Subirano (OFS) itzuli dezakeguna. Citigroup banku erraldoia estuasunetan zegoenean, Abu Dhabik sartu zituen 7.500 milioi dolar bertan, korporazioaren ia %5aren jabe eginez. Beste erraldoi bati, Merrill Lynch, urak okotzeraino iritsi zitzaizkionean, Kuwait eta Koreako funtsek erosi zitoten puska bat.

Geroztik, OFS horietara jo dute krisiak zanpatutako enpresa askok, diru fresko bila. Guregandik hurbilago, Espainian etxegintzaren burbuila lehertu delarik, adreiluaren krisia gogor nozitu duen lehen enpresa handietako bat, Colonial, Dubairekin aritu

da tratutan, azkenean ezer garbirik erdietsi ez duen arren.

Diru freskoa, diru-dirua, hori da arazoa orain. Mendealdean beroaldi ekonomikoa hein handi batean finantz ingenieritzari lotuta egon da, hala erakutsi du *subprime* arazo izaten hasi eta dagoeneko adituek lotsarik gabe 1929tik gertatutako krisi handiena dela dioten honek. Dirutan zenbatua egon arren neurri handian espekulazioan oinarritutako beroaldia fite aski hozten hasi denean, txanponak behar dira. Eta nork dauzka une honetan txanponak? Petrolioak eta beste energi iturriek ekarritako sosak funts berezietan pilatu dituzten herrialdeek.

Ondare Funts Subirano nagusien artean, adituen ustez, 3 bilioi dolar inguru dauzkate pilatuta. Konparazio bat egiteko, Britainia Handiak edo Txinak daukaten urteko Barne Produktu Gordina adinako dirutza. Horien artean Abu Dhabik ia 900.000 milioi dolar dauzka, Norvegiak 350.000 milioi eta Saudi Arabiak 300.000 milioi, handienak baizik ez aipatzeagatik. OFSak gehienetan petrolioak edo gasak ekarritako dirutzak biltzen dituzte, baina badaude batzuk bestelako esportazioen ondorioz sortu direnak, hala nola Txina, Singapur, Kanada, edo Hego Koreakoak.

Atzerriko inbertisiogileok Mendealdeko ekonomietako eliteek ezin dituzte, ordea, ondo kontrolatu. Eta

Uaesaint-ek sinatzen duen argazki honetan, erdiko etxeorraz dotorea da Abu Dhabik Investment Authority erakundearen egoitza. Honek kudeatzen du emirerriko Ondare Funts Subiranoa, munduko handiena: 900.000 milioi dolar inguru. Horietatik 7.500 milioi sartu berriak ditu Abu Dhabik Citigroup banku erraldoian, iazko udatik etengabe larriagotzen ari den finantz krisiak erdiz erdi kolpatu duenean. Luzaz aldarrikatu ondoren Estatuak ez duela kasik ezer esan behar ekonomian, neoliberalismoaren ikurretakoa den Citigroup jabeagoaren %5a saldu dio herrialde arabiarreko Ondasun Funts Subiranoari, nondik edo handik "benetako" dirua eskuratzeko behar gorriak behartuta.

azken urteotan halako paranoia bat zabaldu da prentsa ekonomikoan idazten duten askoren artean. Fred Halliday kazetari ezagunak aztertu ditu mugimendu berriok *Open Democracy* aldizkari elektronikoan, *Sovereign Wealth Funds: power versus principle* artikuluan. Bere ustez, azken krisi honek badu ezaugarri nabarmen bat: "Hiru hamarkadaz politikariak eta propagandak 'merkatua askatu', 'estatuaren betekizunak gutxitu' eta 'sektore pribatua sustatu' behar zirela aldarrikatzen jardun ondoren, OFSek berriro mugiarazi dute erabakigunea estatuenak diren korporazioetara. Tori neoliberalismoa!".

Estatua ahuldu behar omen zuten

Europako Batzordeak aurkeztu berri duen kode proposamenarekin, muga batzuk ezarri nahiko lizkieke OFSei: urtero egin dezatela beren baliabideen deklarazioa, inbertsioak ez ditzatela politika egiteko erabili, funts horien egiturak eta ariera gardenak izan daitezela. Berehala, ordea, OFSek uko egin diote horrelako kode bat izenpetzeari, eta Europako Batzordeak orduan "asmo zerrenda" bihurtu du agiria. Jokatzeko denarekin alderatuta, nahiko *naif* dirudi europarren jarrerak.

Bestalde, Hallidayk gogorarazi du ez direla europarrak horrelako eska-riak egiteko aproposenak. "Europako

luak zein azkar estaltzen dituzen ikusita nabari denez.

OFSek badute beste ezaugarri bat are indartsuago egiten dituen: gehienak energi iturrien gainean daude eraikiak, eta XXI. mendeko gatazka iturri nagusia hauetan izango dela ezin da zalantzan ipini.

Baina Ondare Funts Subiranoek erakargarritasun izugarria daukate garaiotan, non munduko banku eta finantz erakunderik famatuenean ere balantzeak zulo beltzez beterik baitaude. Duela urtebete arte dena diru merke eta erraza zen lekuan, orain dirurik ez da, kredituak idortu dira, bankuak ez dira elkarren artean fio. Begi-itsuan esaten diote baietz sosa eskuan dakartzan edozein emaztegairi.

Diru idorte gorrian egonik, korporazioetako buruzagiek ahaztu dituzte “zenbat eta estatu gutxiago, hobeto” bezalako aldarrikapenak, negozioetan jarduera gardenak beharrezkoa direlako usteak eta bestelako kalitate estandarrak. Agintariak, aldiz, orain ohartu dira globalizazioak bertako subirano-tasunak ere jartzen dituela auzitan, bertako korporazio handiak urrutiko agintarien esku egon daitezkeela.

Europako Batzordeak otsailean plazaratutako agiriak puntu interesgarri bat baino gehiago dakartza, baina bat da argigarriena: 2015. urtean OFSek 12 bilioi dolar edukiko dituztela pilatuta. Ia gaur Europar Batasunak daukan Barne Produktu Gordin osoa adina. Kontrola ezazu hori kode batekin. ■

<http://www.argia.com/nethurbil.php>
helbidean, gai honi buruzko informazio
gehiago eta Interneteko loturak.

Batzordea eta orohar Mendebaldeko gobernuak ez daude gaiotan gainerako herrialdeei lezioak emateko moduan”. Europak protekzionismo gogorrez jokatzeko du komeni zaion gaietan, dela nekazaritzan edo industrian edo energiaren arloan ere. Zer esanik ez indar ekonomikoa presio politikoa egiteko erabiltzeko dagokionez, betidanik egin du Mendebaldeak.

Baina gainera, “Europako Batzordeak ahazten du nolako estatu eta gizartetan eraiki diren OFSak. Estatuaren jabego den inbertsio funts batek ezin du jokatu bere sortzailea den estatuak jokatzeko duen modutik oso bestela”. Izan Errusia, Arabiar Golkoko estatuak edo Txina, herrialde horietan estatu eta interes pribatuak ez daude garbi bereizita, sistema auto-

ritarioak dituzte. Arabiar Golkoko kasuan familia jakin batzuek daukate botere politiko eta ekonomiko osoa, ezin da ezagutu agintariaren ondasunen eta estatuaren arteko muga non dagoen, eta zenbateko ondarearen jabe diren jakitea bera ezinezkoa da.

Herrialde horietako askotan prentsa askatasunik ez dago, legearen funtzionamendu autonomorik ere ez eta parlamentuen independentzia oso mugatua izan ohi da. Esanahi moralaz gain, eragin praktikoak ere baditu horrek guztiak. Errealitate ekonomikoa ondo epaitzeko moduko estatistika fidagarriak ez da, itun eta kontratuak agintetik erraz eten daitezke, eta konkurrentziak eskatzeko duen gardentasunik ez du inork bermatzen, sortzen diren eskanda-

Z E R B I T Z U A

Beti hurbilago.

Zerbitzu integrala,
pertsonezkoak,
hurbila eta
erregulargia.

Horixe
da gure
konpromisoa.

**ZINKUNEGI
OPTIKA**

Hernani kalea - 20004 DONOSTIA
e-posta: zinkunegi@euskalnet.net
TEL.: 943 420 624

Itxaro Borda

Muga (a)uherrak

Gaurkoan, ez da ongi ikusten ezkerrekoa eta demagun berrogeigarren urteburua ospatuko zaion 1968ko maiatzaren miresleatarik izatea; proiektu, xede, jendetasun, pentsamendu arrazional gabekeria leporatzen zaie *kapitala*-ren aurkako den mendreneko zalantza erakusten duten apurrei. Erreformak, zailak noski, populazioak oinarritzeko langile zein hiritar eskubidez biluzteko joera horrela eufemizatzen dute, erreformak beraz, eramateko kuraia eta lotsa ukatzen diete gainera: abereekin aberezaleki, hau da frankoki mintzatzekoa da, zinezko *ruptura* eraginez, ruptura soziala batez ere, urratzen doan lezean, irabazleen ustezko garaipen zein lorpen mereziaren itzala bermatzen dela. Nago ez ote dituzten jende arruntak, langariek ardiak edo behiak erreformatzen dituzten moduan tratatzen, zabarregiak, zakarregiak, zaharregiak direnez, ez baitira errentagarriak.

Mugak uhertu arau, auhertzen dizkigute. *Demolition men* hauek objektiboki eta kasik zientifikoki justifikatzen dizkigute beraien ekintzak. Ezagutzen ditugu –piska bat, izaera subjektibo soilekoak garen arren– molde horretan, historia hurbilean zehar, garaturiko ideologia hilkorren ondorioak: kolonialismoak, beltzak zientziaren izenean apalesten zituen, psikologia maskulinistak homosexualak gaixo lanjeros gisa aurkezten, emazteek arimarik bazutenez eztabaidatzen zuten bitartean eta nazionalismo europarrak juduak, antropometria erabiliz, Auschwitzera akuilatzen. Euskararen suntsiketa halaber mediku aholkuak aitzinatuz planifikatu zela oroitu gaitezela: haurrek alabaina handikapa linguistikorik ez zuten pairatu behar. Eta Frantzian jagoitik immigrazioa ADN testekin kontrolatuko da: ADN baina gai zientifikorik badea? Halatan, objektibotasunak aburu neoliberalak gordetzen dituela baimentzen ahal dugu, gure departamenduak ezkerredera plegatzen zuela, boz bakar batez eskuinaren men geratu delarik. Alain Iriartek proiektu finakoak hobesten ditu, eta proiektu finko bezain segurak egun eskuinean dira argiki, beraz gizonak UMPren alde bozkatu du. Garai ilun hauetako logika bazter ezina.

GAIZKA IROZ

Jendeak, euskaldunak barne, ez daki gehiago nola dantza, nola pentsa, pentsatzea zilegi zaionez ere. Uste izan du sindikatuak, elkarte jaidurak, feminismoaren etekinak, grebak, oporrak, seguritate soziala edo aberastasunen banaketa hein bat demokratikoa eredugarriak zirela, baina ez, telebistak errepikatzen diete ordu oroz, ez eta ez, arkaismo soziokultural eta kontserbatismo nazkagarriaren elementuak baino ez ziren: proiektuak dira nagusi. Deus ez da neoliberalismoaren tsunamiari oldartzeko gai, gure ezkertiar sineste-sail ahalkegarria are gutxiago.

Anartean botereak bere goberna-xendrak indartzen ditu: Sarkozy astea militarren erdian eta gerla odoltsuak goraipatzen pasatu du, hiritarrei *kontuz, ez mugi bestela...* erran nahiko balie bezala. Ezpata eta kalitza ohoratzen ditu, errepublikaren zurtasuna, batasuna, europar zein heterozentrismo hertsia, komunitarismoak bekatu mortalak direla aldarrikatuz, terrorismo mota guztien habiak direlako iritzi-egile

Jendeak, euskaldunak barne, ez daki gehiago nola dantza, nola pentsa, pentsatzea zilegi zaionez ere. Uste izan du sindikatuak, elkarte jaidurak, feminismoaren etekinak, grebak, oporrak, seguritate soziala edo aberastasunen banaketa hein bat demokratikoa eredugarriak zirela, baina ez...

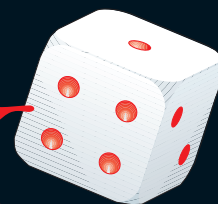

eta gogoetalarien arabera. Eta ez abia *blog*-etan Sarkozyz duzun ikusmoldearen agertzera, sarea arakatuko duen arduradun bat izendatu berri duelako. Libertate murrizketak, intolerantziak edo egitura politikoen bizi-hazteak eskuineko kontserbatismoa indartzen dute, diskurtso ofiziala alderantzizkoa delarik, lehendakaria Carlitaren eskutik *people* izparringien orrialdeetan nagitzen doala.

Errautsa begietara. Itsu nahi gaituzte. ■

ASTE HONETAKO

zozketa

Su ta Gar
Zuzenean
More volumen tour 93
Eibar

5 DVD opari

www.sutagar.com
sutagar@sutagar.com

1

Petti
II. Euskal Musika Zikloa

Apirilaren 19an
Azkoitiko Baztartxo antzokian
2 harpidedunentzat
bina sarrera

www.hotsak.com

2

Ken Zazpi

Apirilaren 19an
BERMEOko
Kafe antzokian
"Argiak" diskoaren
aurkezpen kontzerturako
5 harpidedunentzat bina sarrera

www.kenzazpi.com
www.pserrano.com

3

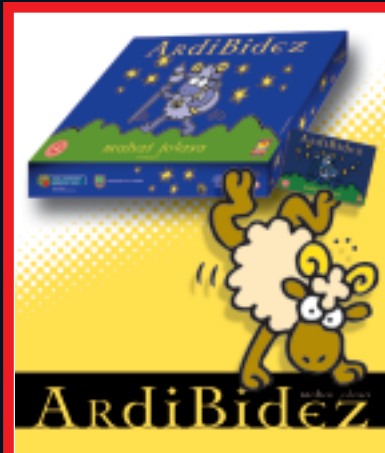

Ken Zazpi

Apirilaren 20an
IRUÑEko
Gayarre antzokian
"Argiak" diskoaren
aurkezpen kontzerturako
5 harpidedunentzat bina sarrera

www.kenzazpi.com
www.pserrano.com

4

Ardibidez

2 mahai jolas opari

www.argia.com/denda

5

AURREKO ASTEKO IRABAZLEAK

JESUSKOA NEKAZALTURISMOA

• Manuel Moreno Martin (Ermua)

JOLASTOKI JATETXEA

• Igor Piñero Zabala (Getxo)

CHILLIDA - LEKU MUSEOA

• Begoña Munduate Aierdi (Ataun)
• Imanol Beretxinaga Seguro (Soraluze)

NATURPOLIS

• Lurdes Ulazia Aizpurua (Gabiria)
• Karlos Ibarguren Olalde (Oizartzun)

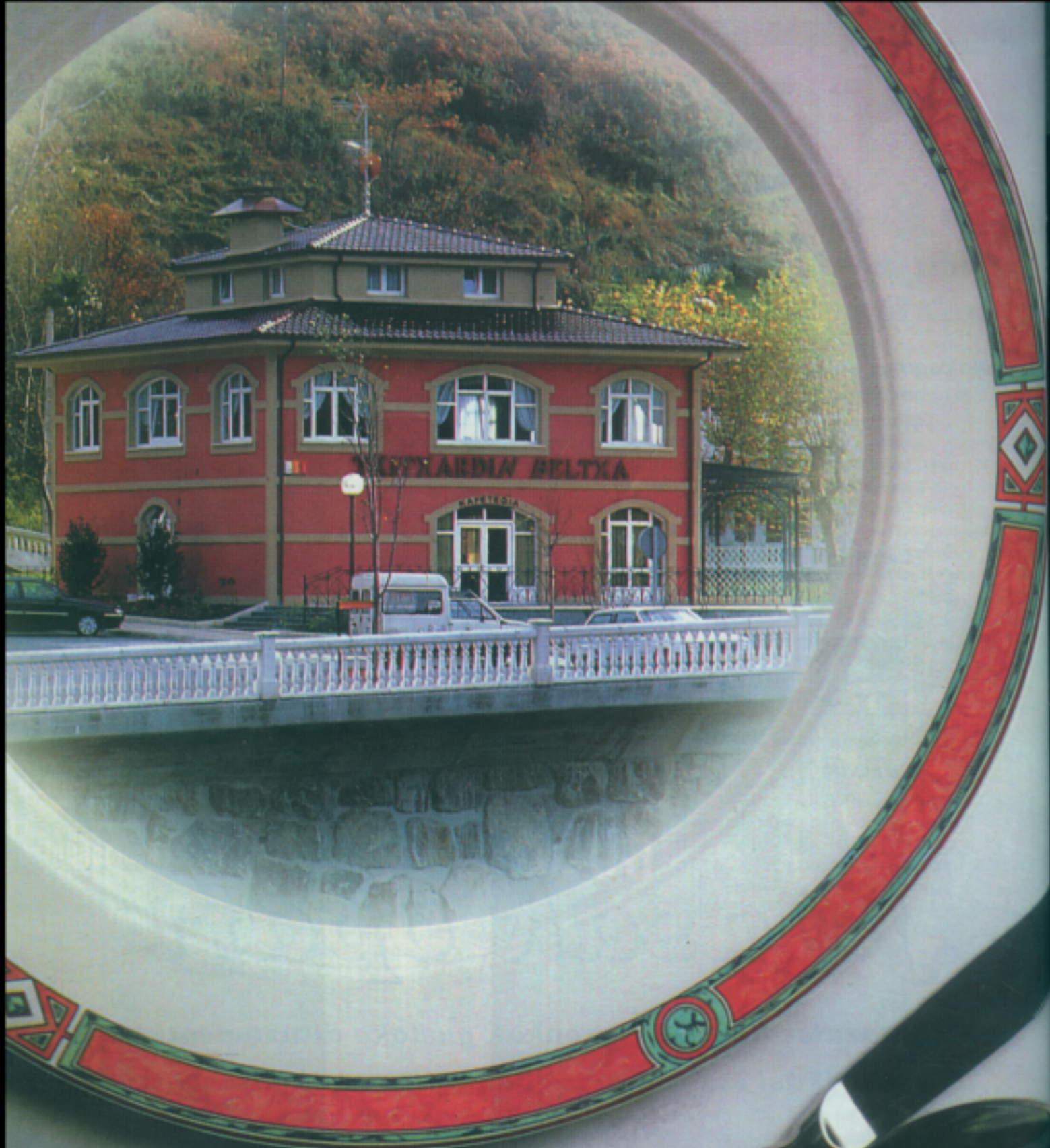
GOGOIA ALDIZKARIA

• Easo LH Baliabide Gela (Donostia)
• Asier Lizarriturri Martiarena (Aretxabaleta)
• Mikel Sarriegi Etxezarreta (Beasain)
• Maria Eugenia Irido Agirre (Hondarribia)
• Jose M. Ogando Rodriguez (Lekeitio)
• Leintz Udál Euskaltegia (Aretxabaleta)
• Amurrioko AEK euskaltegia (Amurrio)
• Mamen Uharte Azpiroz (Leiza)
• Koldo Artola Iraeta (Zarautz)
• Ardatz Kultur Elkartea (Gasteiz)

PARTE HARTZEKO

Astelehenetik ostiralera **GOIZEZ** 09:00-13:00 **ARRATSALDEZ** 15:00-18:00

Tel: 943 36 72 85 • gunea@argia.com • www.argia.com/gunea

TXITXARDIN BELTXA

Oria Etorbidea, 12
☎ 37 03 04